

Rimska 8
SI - 1000 Ljubljana
Slovenija
Tel.: + 386 1 2 000 250
Fax: + 386 1 2 000 260

Medgeneracijska solidarnost v skupnosti: analiza stanja in priprava predlogov

Končno poročilo

Ljubljana, oktober 2012

Naročnik: **MDDSZ, Direktorat za družino in Direktorat za socialne zadeve**
Kotnikova 28
1000 Ljubljana

Skrbnika naloge pri naročniku: mag. Lea Javornik Novak
Aleš Kenda

Št. pogodbe: 4060-62/2011

Izvajalec: **Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo**
Rimska 8
1000 Ljubljana

Skrbnica naloge pri izvajalcu: Tamara Narat, univ. dipl. soc.

Naslov poročila: Medgeneracijska solidarnost v skupnosti: analiza stanja in priprava predlogov

Avtorji poročila: Tamara Narat, univ. dipl. soc.
Ružica Boškić, univ. dipl. soc.
dr. Tatjana Rakar
dr. Urban Boljka
mag. Barbara Kobal Tomc

Št. delovnega poročila IRSSV 24/2012

Datum izdaje poročila: 15. 10. 2012

Št. izdaje poročila: 02

Kopije: skrbnika naloge na MDDSZ
skrbnica pogodbe na MDDSZ
arhiv IRSSV
prosti izvodi z dovoljenjem naročnika

Odgovorna oseba: mag. Barbara Kobal Tomc, direktorica IRSSV

Seznam najpogosteje uporabljenih kratic

BDP	bruto domači proizvod
EU	Evropska unija
EL 2012	Evropsko leto aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami 2012
EMIL	European Map of Intergenerational Learning
ESSPROS	European System of Integrated Social Protection Statistics
IRSSV	Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
JV	Jugo-vzhod
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
MIZKŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport
MŠŠ	Ministrstvo za šolstvo in šport*
MZ	Ministrstvo za zdravje
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NVO	nevladne organizacije
OZN	Organizacija združenih narodov
RS	Republika Slovenija
SURS	Statistični urad Republike Slovenije

*Ministrstvo za šolstvo in šport se je v letu 2012 združilo s še dvema ministrstvoma in postalo del Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport (MIZKŠ).

Uporabljeni izrazi, zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženske in moške.

Besedilo ni lektorirano.

POVZETEK

Namen naloge *Medgeneracijska solidarnost v skupnosti: analiza stanja in priprava predlogov* je analiza stanja, možnosti in potreb na mezzo ravni proučevanja medgeneracijske solidarnosti: medgeneracijsko sožitje v skupnosti, s ciljem, da se pripravijo predlogi in priporočila državi in lokalnim skupnostim za sistemske rešitve, ki bi pripomogle k medgeneracijski solidarnosti z vidika dobrobiti otrok.

Vsebinsko je naloga razdeljena na dva dela. V prvem delu je za teoretskim uvodom pripravljen pregled področja medgeneracijske solidarnosti v štirih izbranih evropskih državah: v Nemčiji, Španiji, na Švedskem in v Združenem kraljestvu. Osnovna kriterija izbora izbranih držav sta bila Sloveniji podobne demografske napovedi in razvite dobre prakse na tem področju. V drugem delu naloge je analizirano, kako je področje medgeneracijske solidarnosti urejeno v Sloveniji. Opravljenih je bilo deset intervjujev in analizirani so bili politični dokumenti in raziskave s tega področja v slovenskem prostoru ter dobre prakse, ki so jih bodisi izpostavile intervjuvane osebe bodisi smo zanje izvedeli iz pisnih virov. Na koncu so povzete ugotovitve in pripravljeni predlogi za ureditev medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji, zlasti s perspektive solidarnosti do otrok.

Ključne besede: medgeneracijska solidarnost, mezzo raven, primeri iz tujine, dobre prakse, skupnost, družina.

SUMMARY

The aim of the report *Intergenerational solidarity in the community: analysis and recommendations* is the analysis of the situation, opportunities and needs at the mezzo-level of the intergenerational solidarity, namely, intergenerational solidarity in the community. The main purpose of the task was preparation of proposals and recommendations to state and local communities for systemic solutions, that would contribute to the solidarity between generations with the focus on the child welfare.

The report is divided into two parts. The first part consists of theoretical introduction, followed by the presentation of intergenerational solidarity and state-of the art in four selected European countries: Germany, Spain, Sweden and the UK. The basic criteria for selection of the countries was their similarity with Slovenia in demographic projections and population characteristics and developed best good practices in the examined field. In the second part the field of intergenerational solidarity in Slovenia is analysed. Ten persons were interviewed and written materials, including Slovenian research reports on the topic of intergenerational solidarity, were analysed as well as some best practices. Best practices were selected on the basis of previous reports or if they were pointed out in interviews. The report concludes with the summary of the results and proposals for some measures for increasing intergenerational solidarity in Slovenia, particularly from the perspective of solidarity towards children.

Key words: intergenerational solidarity, mezzo-level, examples of abroad, best practices, community, family.

KAZALO

UVOD	7
1 METODOLOGIJA	10
2 TEORETSKI OKVIR	12
3 MEDGENERACIJSKA SOLIDARNOST V SKUPNOSTI	17
3.1 Medgeneracijska solidarnost v izbranih evropskih državah	21
3.1.1 Združeno kraljestvo	22
3.1.2 Švedska	28
3.1.3 Španija	31
3.1.4 Nemčija	35
3.2 Primerjava ureditve medgeneracijske solidarnosti v izbranih evropskih državah	40
4 MEDGENERACIJSKA SOLIDARNOST V SKUPNOSTI – SLOVENIJA	44
4.1 Pomembni dokumenti, ki v Sloveniji urejajo področje medgeneracijske solidarnosti ...	44
4.2 Stanje na področju medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji – analiza intervjujev	57
4.2.1 Opis situacije na področju medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji	58
4.2.2 Leto aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti 2012.....	66
4.2.3 Predlogi za izboljšanje	68
4.3 Primeri dobrih praks v Sloveniji	72
4.3.1 Projekt Simbioz@ e-pismena Slovenija	72
4.3.2 Projekt »Z roko v roki«	74
4.3.3 Projekt »Medgeneracijsko sodelovanje skozi oko osnovnošolca«	74
4.3.4 Dva projekta Inštituta Antona Trstenjaka	75
4.3.5 Projekt MGS-Razvoj potencialov mladinskih organizacij za medgeneracijsko sožitje in sodelovanje	76
4.3.6 Medgeneracijski center »Hudinja« Celje	76
4.3.7 Hiša sadeži družbe	78
5 ZAKLJUČEK IN PREDLOGI	80
6 LITERATURA IN VIRI	87

PRILOGA.....	96
---------------------	-----------

KAZALO PREGLEDNIC

<i>Preglednica 1: Primeri medgeneracijskega povezovanje v šolah, glede na pogostost stikov med različnimi starostnimi skupinami</i>	<i>25</i>
<i>Preglednica 2: Ključne značilnosti urejenosti področja medgeneracijske solidarnosti v izbranih evropskih državah</i>	<i>42</i>

UVOD

Demografski trendi kažejo, da prehajamo v t.i. dolgoživo družbo, kjer so razmerja med starostnimi skupinami drugačna, kar ima posledice na celotno družbo, vzdržnost sistemov socialne varnosti in kakovost življenja posameznih skupin. Vprašanje medgeneracijske solidarnosti in sožitja postaja tako eno izmed ključnih razvojnih vprašanj, na kar opozarjajo tudi številni politični dokumenti.

Idejo o nujnosti okrepitve medgeneracijskih vezi lahko prvič zasledimo v dokumentih Organizacije Združenih narodov (v nadaljevanju OZN), ki je na tem področju aktivna že trideset let. V dokumentih OZN s tega področja je opazen poudarek na viziji *družbe za vse starosti*, ki jo je organizacija leta 1995 predstavila kot: »*družba za vse starosti bo pripomogla k izmenjavi med generacijami, pri čemer bosta glavno vodilo principa recipročnosti in enakosti*« (Zaidi in drugi 2010, 4). Koncept skupnosti za vse starosti pomeni namerno vzpostavljanje omrežij socialnih odnosov, formalnih in neformalnih dejavnosti in storitev, ki naj bi podpirale blaginjo ljudi v vseh fazah njihovega življenja (Hlebec in drugi 2012, 101).

Nekoliko kasneje je gibanje v smeri družbe za vse starosti sprejela tudi EU. Enega pomembnejših in prvih dokumentov, ki se nanašajo na demografske spremembe in solidarnost med generacijami, je Evropska Komisija sprejela leta 2005, in sicer *Green paper »Confronting Demographic Change: A New Solidarity Between the Generations*¹. Do danes je Evropska Komisija pripravila še nekaj pomembnih dokumentov na to temo, pri čemer je potrebno izpostaviti aktualen *Sklep Evropskega parlamenta in sveta o Evropskem letu aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami 2012*² (v nadaljevanju EL 2012). Osnovni namen EL 2012 je »spodbujati uresničenje starosti prijazne Evrope, na temeljih vizije družbe vseh starosti« (MDDSZ 2012a), kar zahteva oblikovanje boljših priložnosti za starejše ženske in moške, da se jim omogoči udeležba na trgu dela, boj proti revščini, zlasti žensk, socialni izključenosti, spodbujanje prostovoljstva in aktivne udeležbe v družinskem življenju in družbi ter spodbujanje zdravega staranja in dostojanstva (European Commission 2010). EL 2012 tako predstavlja nekakšno nadgradnjo

¹ COM (2005) 94. Dostopno prek: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2005&nu_doc=94 (10. 4. 2012).

² Ur. l. EU, št. 940/2011. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:246:0005:0010:SL:PDF> (10. 4. 2012).

prejšnjih evropskih let, saj naj bi gradilo na izročilu Evropskega leta boja proti revščini in socialni izključenosti (2010) in Evropskega leta prostovoljnih dejavnosti za spodbujanje aktivnega državljanstva (2011) (Evropska Komisija 2010).

Zasluge za to, da je leto 2012 v EU posvečeno ne samo aktivnemu staranju, ampak tudi medgeneracijski solidarnosti, gre pripisati Republiki Slovenije, saj je odločitev za to eden od zaključkov mednarodne konference *Medgeneracijska solidarnost za družbo solidarnosti in socialne povezanosti*, ki jo je organizirala Slovenija v času svojega predsedovanja Svetu Evrope leta 2008 (MDDSZ 2012b). Slovenija se je že pred letom 2008 začela zavedati izzivov staranja in drugih demografskih sprememb, kar je razvidno iz dokumentov, kot sta npr. *Resolucija o Nacionalnem programu socialnega varstva 2006-2010*³ in *nacionalni program socialnega varstva za obdobje 2013-2020*⁴.

Večina dokumentov zajema tematiko medgeneracijske solidarnosti z vidika pomoči starejšim osebam⁵. Raziskovalci povsod po svetu pa ugotavljajo⁶, da so tudi starejši ljudje motivirani za pomoč in sodelovanje z mladimi. O tem govori tudi praksa, saj tudi v Sloveniji že poznamo skupnostne projekte, v okviru katerih starejši ljudje pomagajo otrokom oz. prihajajo z njimi v stik v vrtcih, šolah, vendar pa zaenkrat na sistemski ravni nimamo vpeljanih tovrstnih rešitev.

V ta namen je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (v nadaljevanju MDDSZ), Direktorat za družino pri Inštitutu Republike Slovenije za socialno varstvo (v nadaljevanju IRSSV) naročilo pripravo naloge o medgeneracijski solidarnosti v skupnosti. Namen naloge je analiza stanja, možnosti in potreb na mezo ravni proučevanja medgeneracijske solidarnosti. Naloga bo služila kot strokovna podlaga za pripravo predlogov in priporočil državi in lokalnim skupnostim za uvedbo sistemskih rešitev, ki bi pripomogle k medgeneracijski solidarnosti s poudarkom na dobrobiti otrok.

³ Ur. l. RS, št. 39/2006.

⁴ V javni razpravi.

⁵ Za starejše osebe v poročilu uporabljamo različne izraze, kot so npr. stari, starostniki, ipd., ki pa se poimensko med seboj ne razlikujejo.

⁶ Npr. Jarrot (2007): Programs that affect Intergenerational Solidarity. Spletna stran OZN. Dostopno: http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/egm_unhq_oct_07_jarrott.pdf 25.10.2011.

Raziskovalna naloga je poleg uvoda, predstavitve metodologije izvedbe ter osnovnih teoretskih in konceptualnih izhodišč, razdeljena na dva vsebinska dela. V prvem delu so predstavljeni primeri dobrih praks iz tujine, kjer je podana ureditev področja medgeneracijske solidarnosti v štirih izbranih evropskih državah: Združeno kraljestvo, Švedska, Španija in Nemčija (tretje poglavje). Drugi del naloge zajema analizo medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji, ki smo jo izvedli na podlagi preučitve temeljnih dokumentov, ki v Sloveniji urejajo to področje ter na podlagi analize intervjujev, ki smo jih izvedli s predstavniki različnih organizacij s tega področja in drugimi, ki jih ta tematika neposredno zadeva ter s strokovnjaki na tem področju. Poglavje sklenemo s predstavitvijo dobrih praks (četrto poglavje). Nalogo zaključujemo s povzetkom glavnih ugotovitev ter predlogov in priporočil za vzpostavitev medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji.

1 METODOLOGIJA

Raziskovalno delo temelji na kvalitativnih metodah raziskovanja in obsega analizo domače in tuje literature s poudarkom na literaturi s področja medgeneracijske solidarnosti na ravni skupnosti.

Pregledali smo politične dokumente, ki v Sloveniji urejajo področje aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti, in sicer:

- Program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005;
- Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva; osnutek Strategije za kakovostno staranje, solidarnost in sožitje generacij v Sloveniji, ki je predvidena za obdobje od leta 2011 do leta 2015;
- Strategija aktivnega staranja 2010.

Preučili smo tudi vsebino Kurikuluma za vrtce in učne načrte za osnovne šole, gimnazije in poklicno izobraževanje ter podatke raziskav, ki se posredno ali neposredno nanašajo na področje medgeneracijske solidarnosti. Zanimalo nas je v kolikšni meri in na kakšen način v obravnavanih dokumentih nastopa pojem medgeneracijske solidarnosti in sožitja. Predvsem smo želeli izvedeti, kako je na politični ravni urejena situacija na področju medgeneracijska solidarnost v skupnosti in v kolikšni meri je pri tem upoštevan vidik otrok.

Poleg analize komparativne literature in političnih dokumentov obsega empirični del naloge še eno kvalitativno metodo raziskovanja, intervju, s čimer smo želeli pridobiti uvid v kompleksne in poglobljene odgovore predstavnikov institucij in organizacij, ki delujejo na področju medgeneracijske solidarnosti oz. jih to področje posredno zadeva. Intervjuje smo opravili tudi s strokovnjaki na tem področju.

Pri izvedbi polstrukturiranih intervjujev smo uporabili vnaprej pripravljene iztočnice (glej Prilogo), ki obsegajo naslednje tri vsebinske sklope:

- opis situacije na področju medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji,
- Leto aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami 2012,
- predlogi za nadaljnji razvoj področja medgeneracijske solidarnosti.

Intervjuje smo izvedli z naslednjimi sogovorniki:

- Majda Štruc (Zveza prijateljev mladine Slovenije),
- David Delakorda (Mladinski svet Slovenije),
- Mateja Kožuh Novak (Zveza društev upokojencev Slovenije),
- Marjan Sedmak (predstavnik Mestne zveze upokojencev Ljubljana; predsednik Age Platform Europe),
- dr. Jana Mali (Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani),
- dr. Ana Krajnc (Univerza za tretje življenjsko obdobje),
- Ana Špat (Medgeneracijski center »Hudinja« Celje),
- Petra Kocjan (Zavod Y),
- Mojca Mikolič (dom starejših občanov Vič-Rudnik),
- Tatjana Prešeren (vrtec Hansa Christiana Andersena).

Na pogovor o medgeneracijski solidarnosti smo povabili tudi predstavnico Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport (v nadaljevanju MIZKŠ), dva predstavnika Inštituta Antona Trstenjaka, predstavnike dveh osnovnih šol in vrtca ter predstavnico Urada RS za razvoj šolstva. Predstavnica MIZKŠ, oba predstavnika Inštituta Antona Trstenjaka in predstavnica vrtca so sodelovanje z nami odklonili, ostali pa se našemu povabilu niso odzvali.

Intervjuje smo, glede na predhodno potrjene termine, izvedli v prostorih sogovornikov in prostorih IRSSV. Pogovori so v povprečju trajali od pol ure do ene ure. Vsi intervjuji, uporabljeni v analizi, so bili snemani in transkribirani.

2 TEORETSKI OKVIR

Sodobne družbe se v zadnjih stotih letih soočajo z demografskimi spremembami, ki jih v preteklih zgodovinskih obdobjih ni bilo moč opaziti. Zaradi izboljšanja življenjskega standarda ljudi in zdravstvenih razmer, ki so jih prinesle razvojne spremembe v moderni dobi, je za zadnje stoletje značilen trend manjše umrljivosti in podaljševanja življenjske dobe (Šircelj 2009). To pa ob sočasnem hitrem zmanjševanju števila rojstev, ki jih v Evropi beležimo zadnjih desetletjih (European Commission 2012, 7), vodi v proces staranja prebivalstva (Šircelj 2009).

Staranje prebivalstva je kazalec družbenega razvoja in predstavlja enega pomembnejših dosežkov moderne družbe, obenem pa prinaša tudi številne posledice na družbenem in ekonomskem področju (Dimovski in Žnidaršič 2007, 3).

Prehajamo v t.i. dolgoživo družbo, kjer so razmerja med starostnimi skupinami drugačna kot doslej, kar vpliva na vzdržnost sistemov socialne varnosti in odnose med posameznimi skupinami – v ospredje se tako postavlja vprašanje medgeneracijske solidarnosti kot vrednote. Gre za vprašanje, kako ob demografskih spremembah zagotoviti skrb za starejše in vlaganje v mlade ob sočasnem vzdrževanju finančnega ravnotežja in ohranjanju principov družbene pravičnosti in solidarnosti (Filipovič Hrast in Hlebec 2009, 197).

Dejavniki, ki vplivajo na medgeneracijsko solidarnost, segajo od makro do mikro nivoja in so tako strukturni kot institucionalni in kulturni (Albertini idr. 2007 v Filipovič Hrast in Hlebec 2009, 197):

- demografska struktura družine, gospodinjstev,
- ravnotežje izobrazbene in poklicne strukture po spolih med generacijami,
- z zakonom določene medgeneracijske pravice in dolžnosti,
- z zakonom opredeljeno dedovanje in darovanje,
- programi socialne politike,
- vrednote in tradicije, ki sestavljajo družinsko kulturo.

Vsi ti dejavniki lahko potencialno povzročajo konflikte v družbi, pri čemer sta dva dejavnika najpomembnejša; to sta porazdelitev dohodka in bogastva ter sestava in struktura trga delovne sile (Filipovič Hrast in Hlebec 2009; Bengston in Oyama 2007; European Commission 2012).

Vprašanje porazdelitve virov v sodobnem svetu je povezano z zaskrbljenostjo mlade generacije, da v času upokojitve ne bodo deležni enakih ugodnosti, kot jih prejema posamezniki, ki so trenutno upokojeni. Poleg tega so starejši že sedaj deležni večje podpore s strani države kot pa mladi (Bengston in Oyama 2007, 5). Iz podatkov, zbranih po metodologiji ESSPROS, je na primeru Slovenije razvidno, da se od 23,8 % BDP, kolikor ga Slovenija namenja za izdatke za programe socialne zaščite, precej večji delež namenja starim kot pa otrokom in družinam. Leta 2009 je država za področje starosti namenila 9,2 %, za področje družina in otroci pa 2,1 % (2012a)⁷. Vendar pa Stropnik (2005, 97) izpostavlja, da med izdatke za generacijo starejših ne smemo upoštevati pokojnin, ki niso transfer v pravem pomenu besede, saj so današnji upokojenci v pokojninski sklad leta plačevali prispevke. Bolj kot za transfer gre torej za odloženo plačilo zasluženega denarja. Po njenih izračunih se ob upoštevanju občinskega in državnega proračuna (brez upoštevanja izdatkov za zdravstveno in socialno varstvo) in davčnih prihrankov (davčne olajšave za otroke in davčne olajšave zaradi starosti nad 65 let) veliko več sredstev namenja mladim kot pa generaciji starejših.

Drugi pomembnejši razlog, ki prav tako lahko potencialno povzroči družbene konflikte med generacijami, se nanaša na dostop do prostih delovnih mest. Glede na raziskavo Eurobarometer se približno polovica mladih v starosti od 15 do 24 let strinja s tem, da, v kolikor bodo starejši delali dlje časa, bo mladim na voljo manj zaposlitev (European Commission 2012, 52). Pri tem moramo upoštevati, da se mladi srečujejo z vedno večjo negotovostjo na trgu delovne sile. Raziskovalci mladine ugotavljajo, da se je »položaj mladih v zadnjih dveh do treh desetletjih izrazito poslabšal, saj se na eni strani povečujejo stopnje brezposelnosti, po drugi strani pa so vse pogostejše nestalne in manj kakovostne zaposlitve« (Lavrič in Flere 2011, 64).

Ključ do razrešitev potencialnih napetosti med generacijami, nastalih zaradi spremenjenih razmerji med starostnimi skupinami, ki vplivajo na delovanje celotne

⁷ Področje *starost* vključuje prejemke, povezane s starostjo (predvsem starostne in invalidske pokojnine osebam nad določeno starostjo ter blago in storitve, povezane s starostjo). Področje *družina* in otroci vključuje prejemke, povezane z nosečnostjo, rojstvom otroka, s posvojitvijo, z vzgojo otrok in vzdrževanjem drugih družinskih članov (predvsem nadomestila plač med porodniškim dopustom in otroški dodatki) (SURS 2012a).

družbe, je v vzpostavitvi medgeneracijskega sožitja (oz. solidarnosti), od katerega naj bi bila odvisna obstoj in razvoj družbe (Mali in Nagode 2009, 216).

Opredelitev pojma

Medgeneracijsko solidarnost⁸ lahko preprosto opredelimo kot družbeno kohezijo med generacijami. Pomemben element medgeneracijske solidarnosti predstavljajo družbene vezi, ki povezujejo posameznike znotraj družine, posameznike s širšo družbo ali pa eno družbeno skupino z drugo. Za te vezi so značilni toplina, naklonjenost, interakcija in nudenje podpore, ko je to potrebno (Bengston in Oyama 2007, 4).

Medgeneracijska solidarnost poteka na treh ravneh (Mali in Nagode 2009, 216):

- na mikro ravni, ko govorimo o medgeneracijskem sožitju v družinah in socialnih omrežjih,
- na mezzo ravni, ki vključuje sožitje v skupnosti in
- na makro ravni, ko govorimo o sožitju celotne družbe

Na makro ravni se znotraj političnega diskurza poudarja, da morajo pri reševanju izzivov, ki izhajajo iz spremenjenih demografskih razmerij, sodelovati vse generacije. Gre za ekonomski vidik, kjer se v ospredje postavlja pomen prerazdelitve družbenih bremen med različnimi generacijami (Bengston in Oyama 2007), zato se za opis odnosa med generacijami na makro ravni pogosto uporablja izraz »medgeneracijska pogodba« (Hlebec in drugi 2012, 7). Sistemska solidarnost med različnimi starostnimi skupinami poteka na način kot jih definira in regulira država blaginje (glede na pravice, ki jim jih priznava in glede na dolžnosti, ki jim jih nalaga) (Kolarič 2011, 206). Glede na javnomnenjske raziskave velika večina ljudi meni, da je država dolžna skrbeti za starejše in njihov primeren življenjski standard, kar država lahko stori v okviru različnih sistemov socialne varnosti (Filipovič Hrast in Hlebec 2009), kot so npr.: zdravstveni sistem, pokojninski sistem, socialno-varstveni sistem, izobraževalni sistem in drugi sistemi v družbi.

Na mikro ravni pa medgeneracijsko solidarnost opazujemo z vidika izmenjave socialnih opor med različnimi generacijami oz. transferjev (časa, storitev, denarja), ki

⁸ Pogosto se uporabljajo tudi termini kot so medgeneracijska pogodba, zavezništvo (Mandič 2009) ali pa medgeneracijsko sožitje, sinergija, ipd.

potekajo v smeri od odraslih otrok k staršem (opora navzgor) in obratno, od staršev k odraslim otrokom (opora navzdol) (Šadl in Hlebec 2011, 107). Pri tem je pomembna opora, ki jo posamezniki prejmejo od družine in njenih najožjih članov družine ter tudi drugih članov osebnega omrežja.

Med raziskovalci ni enotnega pogleda na to, ali medgeneracijska solidarnost znotraj družine slabi oz. se krepi (Šadl in Hlebec 2011, 108). Na eni strani postajajo, po ugotovitvah nekaterih raziskovalcev, starejše in mlajše generacije vedno manj povezane (Granville 2002; Hatton-Yeo 2006), kar lahko predstavlja velik manko za družbene odnose, saj lahko tako stari kot mladi veliko pridobijo v interakciji drug z drugimi. Mladi lahko pridobijo določene veščine in sposobnosti, samozavest, ipd., pri starejših osebah pa so pozitivni učinki vidni na področju zdravja in splošnega blagostanja, lajšanju občutkov osamljenosti, ipd. (Springate idr. 2008). V okviru tega vidika se problem medgeneracijske solidarnosti v družini torej povezuje z ogroženostjo družbene kohezije, v smislu razpada družbenih vrednot in norm, ki so nekoč povezovale različne generacije (Bengston in Oyama 2007). Slabljenje medgeneracijskih vezi v družini naj bi bilo povezano z različnimi družbenimi spremembami, kot so npr. povečana participacija žensk na trgu delovne sile, upadanje sobivanja odraslih otrok in njihovih staršev, spremembe kulturnokontekstualnih struktur družbe, močna država blaginja, ipd. (Šadl in Hlebec, 2011, 108).

Na drugi strani pa naj bi različne raziskave dokazovale, da družinski odnosi in stiki med različnimi družinskimi člani predstavljajo pomemben vir opore in postajajo celo bolj, in ne manj pomembne (Šadl in Hlebec 2011, 108). Do podobnih ugotovitev so v okviru raziskovalnega projekta *Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji (2009 – 2012)* prišli tudi Hlebec in drugi (2012). Raziskovali so medgeneracijsko solidarnost na mikro nivoju in pri tem uporabili model medgeneracijske solidarnosti, ki ga je razvil Bengston s sodelavci. Medgeneracijska družinska solidarnost je v okviru tega modela definirana kot večnivojski, večrazsežnostni koncept, ki ga sestavlja šest elementov odnosa med staršem in otrokom:

- naklonjenost oz. emocionalna povezanost,
- povezanost oz. stiki,
- konsenz oz. podobnost v vrednotah in prepričanjih,
- funkcionalnost oz. delitev virov,

- jakost družinskih norm,
- struktura priložnosti, da se medgeneracijske izmenjave vzdržujejo.

V nadaljevanju se osredotočamo na mezzo raven medgeneracijske solidarnosti, ki je tema naloge. Mezzo raven bo obravnavana z vidika vprašanja, kako lahko programi na mezzo ravni, torej v skupnosti, nadomeščajo ali dopolnjujejo (krepijo) medgeneracijsko solidarnost glede na mikro raven. Gre torej za vprašanje, katere elemente odnosa med staršem in otrokom oz. odnosov v družini nasploh, je možno nadomestiti ali okrepiti tudi s pomočjo programov na mezzo ravni oz. s skupnostnimi programi. Skupnostni programi verjetno ne morejo nadomeščati npr. emocionalne povezanosti ali pa vprašanja družinskih norm, če jih posameznik ni deležen v družinskem krogu. Lahko pa po drugi strani skupnostni programi pozitivno vplivajo na povezanost oz. stike posameznika v lokalnem okolju in na njegovo vpetost v življenje v skupnosti. Posamezniku lahko vključenost v skupnostne programe pomaga tudi pri zadovoljevanju potreb po funkcionalni solidarnosti, zlasti ko iz svojega osebnega omrežja opor ne more ali pa tudi ne želi prejemati določene vrste pomoči.

3 MEDGENERACIJSKA SOLIDARNOST V SKUPNOSTI

Skupnost razumemo kot prostorsko enoto, ki je pogosto povezana s konceptom soseske. Za obstoj skupnosti pa ni pomembna le geografska bližina, ampak tudi omrežja in interakcije v tem prostoru (Hlebec in drugi 2012, 102), ki se odvijajo v okviru delovanja glavnih akterjev na tem področju; to so: NVO, skupnosti in podjetja.

Medgeneracijska solidarnost v skupnosti zajema različne vidike, in sicer (Hlebec in drugi 2012):

- socialno delo v skupnosti: ključno je delo centrov za socialno delo, domov starejših, centrov za pomoč na domu, kjer v okviru formalnih storitev potekajo medgeneracijski odnosi. Gre predvsem za enosmerno medgeneracijsko solidarnost, tj. od mladih k starejšim, potrebnim skrbi in pomoči.
- Prostovoljno delo v skupnosti oz. storitve nevladnega sektorja: ključen akter je nevladni sektor, kjer gre za različna društva, NVO, medgeneracijske centre, dnevne centre za starejše, skupine starih za samopomoč v lokalnih mrežah, univerze za tretje življenjsko obdobje, ipd., ki v okviru svojih aktivnosti omogočajo sodelovanje med generacijami in preko izobraževanja promovirajo medgeneracijsko solidarnost v skupnosti. Čeprav so tudi tukaj starejši tisti, ki so v večji meri prejemniki pomoči, imajo od medgeneracijske izmenjave koristi tudi mlajši.
- Solidarnost v okviru medsosedskih odnosov, kjer na povsem neformalni in neorganizirani ravni prihaja do številnih medgeneracijskih stikov in povezav ter posredno do medgeneracijske solidarnosti. Raziskovalci ugotavljajo, da imajo starejši intenzivnejše stike s sosedi kot mlajše starostne skupine, poleg tega so tudi bolj vpeti v skupnost preko prostovoljnih dejavnosti in intenzivne religiozne udeležbe.

Hlebec in drugi (2012) navajajo, da na to, kako skupnost lahko deluje kot akter opore (v našem primeru medgeneracijske solidarnosti), vpliva dejstvo, koliko je skupnost opremljena s storitvami za pomoč. Raven storitev v skupnosti vpliva tudi na neformalne oblike pomoči s strani članov skupnosti (*ibid.*). Programe v skupnosti lahko izvajajo NVO, njihovi programi pa lahko nadomeščajo druge oblike opor ali pa

jih dopolnjujejo⁹. V kontekstu analize mezzo ravni oz. skupnostnih programov, lahko le-ti *nadomeščajo* razrahljane ali neobstoječe družinske vezi in medgeneracijsko solidarnost znotraj družinskih in širših osebnih omrežij posameznikov. Programi in storitve na področju medgeneracijske solidarnosti v skupnosti so lahko v tem primeru torej še posebej koristni za posameznike, ki družinskih omrežij nimajo ali pa živijo geografsko tako daleč od svojih zasebnih potencialnih virov opore, da bi jih lahko prosili za pomoč. Hlebec in drugi (2012, 112) govorijo o substitucijskem modelu opore, v odnosu med neformalnimi in formalnimi viri opore.

Lahko pa skupnostni programi *dopolnjujejo* družinske vezi in osebne neformalne vezi posameznika. V raziskavi o potrebah družin, ki je bila na IRSSV opravljena 2010 (Rakar in drugi 2010), se je pokazalo, da mnogi posamezniki oz. družine vseh svojih vsakodnevnih potreb ne morejo ustrezno zadovoljevati le znotraj družinskih omrežij oz. bi jim zunanja pomoč lahko olajšala vsakodnevno funkcioniranje (več o tem v nadaljevanju). Osebna omrežja opor posameznikov morda niso tako vseobsegajoča, da bi ljudem nudila oporo na čisto vsakem področju ali v tistem času, ko posameznik potrebuje pomoč. V takem primeru bi se posameznik obrnil na formalno oporo in v okviru medgeneracijskih programov na skupnostni ravni poiskal točno tisto vrsto pomoči oz. opore, ki jo potrebuje. Po Hlebec in drugih (2012, 112) gre za suplementarni model opore, v odnosu med neformalnimi in formalnimi viri opore.

Poleg vprašanj o obstoju osebnih omrežij za oporo posameznikov in sposobnostih omrežja za oporo, ki jo posameznik potrebuje (zlasti če so potrebe specifične), je v sodobnih družbah bistvenega pomena pri dostopu do opor tudi čas. Namreč, posamezniki pogosto potrebujejo oporo ali določeno pomoč takrat, ko je potencialni neformalni viri (sorodniki in prijatelji) zaradi drugih obveznosti ne morejo nuditi. Tudi s tega vidika so skupnostni programi medgeneracijske solidarnosti, lahko še posebej aktualni. Še posebej pa to velja v primeru, ko obravnavamo programe pomoči starejših mlajšim, če so izvajalci upokojenci.

⁹ Avtorji in avtorice, ki se ukvarjajo z raziskovanjem izvajanja socialnih storitev v družbah, raziskujejo odnos med izvajanjem storitev s strani javnega sektorja, trga in nevladnih organizacij ter vlogo nevladnega sektorja v zagotavljanju storitev glede na javni sektor.

Posebno vlogo na področju vzpostavljanja medgeneracijske solidarnosti v skupnosti ima skupnostno izobraževanje, ki se izvaja v okviru neformalnega izobraževanja. To pomeni, da gre za organizirano in načrtno dejavnost, ki pa ne vodi do formalnih izkazov o rezultatih izobraževanja. Pogosto poteka prek organizirane civilne družbe. Primer skupnostnega izobraževanja predstavljajo medgeneracijski programi (Hlebec in drugi 2012, 107-109).

V zadnjih dvajsetih letih se je število medgeneracijskih programov povečalo v mnogih državah (Kump 2009, 230), začetki le-teh pa segajo v šestdeseta, sedemdeseta leta prejšnjega stoletja (Newman in Sanchez 2007, 47; Newman in Hatton-Yeo 2008, 32). Najprej so se razvili v Združenih državah Amerike z namenom utrditi vezi med starejšimi in mlajšimi člani družine, ki so bile zaradi geografske oddaljenosti med omenjenima starostnima skupinama, nastale zaradi sprememb na trgu dela, oslabiljene. To je vplivalo na manjšo interakcijo med mladimi in starimi, na izolacijo starih in na nastanek stereotipov o starostnih skupinah znotraj posamezne generacije (Newman in Sanchez 2007, 47).

Šele kasneje v drugi fazi razvoja medgeneracijskih programov, ki jo datiramo v devetdeseta leta prejšnjega stoletja, so medgeneracijski programi začeli naslavljeni družbene probleme povezane s kulturnimi, družbenimi in ekonomskimi potrebami prebivalstva. Trenutno sledimo tretji fazi razvoja medgeneracijskih programov, za katero je značilna povečana uporaba omenjenih programov za krepitev razvoja skupnosti ter pojav le-teh na področju Evrope (Newman in Sanchez 2007, 47).

Obstaja več različnih definicij medgeneracijskih programov (Newman in Sanchez 2007, 35). V splošnem so medgeneracijski programi razumljeni kot »socialno kolesje«, ki ustvarja smiselno in trajajočo izmenjavo virov in učenja med starejšimi in mlajšimi generacijami (Kaplan 2002, 306). Gre za načrtovane dejavnosti, ki namerno povežejo različne generacije, da izmenjajo svoje izkušnje, ki prinašajo obojestransko korist (Newman in Hatton-Yeo 2008). Cilj medgeneracijskega učenja pa je povezati ljudi v namenske, vzajemno koristne dejavnosti, ki spodbujajo večje razumevanje in spoštovanje med generacijami in prispevajo k izgrajevanju bolj kohezivnih skupnosti. V uspešnih medgeneracijskih programih se krepí samopodoba obeh generacij ter medsebojna zavest in razumevanje mlajše in starejše generacije (Hatton-Yeo 2007).

Raziskovalci ugotavljajo, da imajo medgeneracijski programi različne prednosti in koristi tako za posameznike kot za skupnost (npr. Zeldin in drugi. 2000; Jarvis 2001; Goff 2004;). To potrjuje tudi raziskava MacCallum in drugih (2006 v Pinazo in Kaplan 2007), kjer so analizirali učinke 120 medgeneracijskih programov. Starejši udeleženci so poročali o boljšem razpoloženju in večji vitalnosti, povečanih sposobnostih za obvladovanje fizičnih in psihičnih bolezni, povečanem občutku lastne vrednosti, priložnostih za učenje, izhodu iz osamljenosti, upoštevanju njihovih preteklih izkušenj in dosežkov, ponovni vključitvi v skupnost, prijateljstvu z mladimi, povečani samozavesti in motivaciji, odkrivanju različnosti, prenašanju tradicije in kulture, razvijanju socialnih veščin ter o uporabi novih tehnologij. Pri otrocih in mladostnikih so bili učinki medgeneracijskih programov vidni pri povečanem občutku lastne vrednosti in samozavesti, manjši osamljenosti, bolj pozitivnem dojemanju starejših oseb, pridobivanju novih praktičnih izkušenj, boljšem šolskem uspehu in boljših bralnih sposobnostih, manjšem nasilnem vedenju in uporabi drog, boljšem zdravju, povečanem optimizmu, povečanem občutku družbene odgovornosti, učenju o zgodovini in o izvoru posameznika, ustvarjanju osebne zgodovine, večjem upoštevanju dosežkov odraslih, pridobivanju podpore glede oblikovanja karierni poti, vključitvi v alternativne prostochasne dejavnosti s področja soočanja s problemi kot so zloraba drog, nasilje in nesocialno vedenje. Poleg pozitivnih posledic medgeneracijskih programov z vidika posameznikov so opazni tudi pozitivni vplivi letih na pogoje življenja v skupnosti. Pozitivni učinki z vidika skupnostnega življenja so npr.: rekonstrukcija socialnega dela, razvoj občutka pripadnosti skupnosti, vzpostavljanje bolj inkluzivne družbe in spodbujanje socialne kohezije, zmanjševanje stereotipov, ustvarjanje kulture, zmanjševanje pritiskov na starše, oblikovanje socialnih omrežij, oblikovanje, vzdrževanje in revitalizacija javne infrastrukture v skupnosti, razvijanje prostovoljnega dela, skrb za okolje.

Potrebno je poudariti, da zgolj sami medgeneracijski programi ne morejo spreminjati norm, stališč, institucij in praks, ki so potrebne za vzpostavitev medgeneracijske solidarnosti (Kump 2009, 230). Za doseganje tega cilja bi se morale skupnosti obvezati, da bodo skrbele za vse starostne skupine in spodbujale vrednote medsebojne odvisnosti in vzajemnosti. Pri tem je pomembna vzpostavitev sodelovanja med različnimi sektorji: socialnim, ekonomskim in kulturnim, saj je danes glavna težava v fragmentirani obravnavi interesov posameznih ciljnih skupin, kar

onemogoča celostno obravnavo prebivalcev določene skupnosti v vseh življenjskih obdobjih (Henkin 2007, 148).

V nadaljevanju naloge je na kratko opisano, kako v drugih evropskih državah, v okviru medgeneracijskih programov učenja, poteka medgeneracijska solidarnost v skupnosti.

3.1 Medgeneracijska solidarnost v izbranih evropskih državah

Ureditev področja medgeneracijske solidarnosti se zelo razlikuje glede na različne družbene, kulturne, gospodarske in politične razmere v posameznih državah. Medgeneracijski programi, v okviru katerih poteka učenje o medgeneracijski solidarnosti, nastajajo v različnih institucijah, v širokem spektru različnih oblik in poskušajo odgovorjati na različne socialne probleme. Razpon medgeneracijskih programov je tako zelo širok (Hatton-Yeo 2000). Najdaljšo tradicijo medgeneracijskih programov učenja imajo države kot so Združene države Amerike, Velika Britanija, Nemčija, Španija, Nizozemska in skandinavske države (Kump 2009, 236). Za potrebe pričujoče naloge smo izmed navedenih držav izbrali sledeče evropske države: Združeno kraljestvo, Švedska, Španija in Nemčija.

Pri primerjalni analizi ureditve področja medgeneracijske solidarnosti nas je zanimalo naslednje:

- Kakšna je demografska slika posamezne države – torej kolikšen delež mladih oz. starih živi v določeni državi in kaj kažejo projekcije prebivalstva do leta 2060?
- Kako je potekal razvoj področja medgeneracijske solidarnosti skozi čas? Pri tem nas je zanimalo kdaj in v okviru katerih politik je omenjeno področje postalo aktualno, v katerih političnih dokumentih je to področje opredeljeno ter kako poteka izvajanje medgeneracijske solidarnosti na posameznih ravneh odločanja (makro, mezzo).
- Kako je v izbranih državah razumljen pojem »medgeneracijski programi«?
- Kako je v izbranih državah urejeno financiranje medgeneracijskih programov?
- Na katerih področjih potekajo programi medgeneracijske solidarnosti (npr. izobraževanje, zdravje, ipd.)?
- Kateri primeri dobrih praks so značilni za posamezno državo?

V nadaljevanju predstavljamo izbrane evropske države glede na primere dobrih praks, tradicijo in ureditev področja medgeneracijske solidarnosti.

3.1.1 Združeno kraljestvo

Po Eurostatovih podatkih je v Združenem kraljestvu v letu 2011 prebivalo 62.435.709 ljudi, od tega 24,2 % mladih (0 - 19 let) in 16,6 % starejših nad 65 let. Vendar pa projekcije prebivalstva napovedujejo, da bo število starih (nad 65 let) leta 2040 preseгло število mladih (0 - 19 let) in bo leta 2060 predvidoma doseglo 19.360.737; mladih naj bi bilo leta 2060 približno milijon manj kot starih, in sicer 18.070.321 (Eurostat 2012). Angleška družba se tako, podobno kot pretežni del Evrope, sooča z demografskimi trendi (daljša življenjska doba, nizka rodnost), ki vodijo v demografsko staranje družbe (Granville 2002).

V Združenem kraljestvu začetki razvoja medgeneracijskih programov in aktivnosti z namenom krepitev medgeneracijske solidarnosti in povezovanja segajo v devetdeseta leta prejšnjega stoletja. V tem času še ni bilo splošno sprejete definicije termina »medgeneracijske aktivnosti«, konceptualno razumevanje pomena medgeneracijskega povezovanja je bilo še v povojih, poleg tega pa tudi še ni bilo sistematičnega usposabljanja zaposlenih, vključenih v programe s tega področja, ki bi kandidatom omogočilo pridobitev veljavnega certifikata. So bila pa na drugi strani izdana vse številčnejša poročila na to temo, programi medgeneracijskega povezovanja so bili vpeljani v šole oz. institucionalne oskrbe namenjene starejšim, zanimanje za to področje je pokazala tudi angleška vlada. Oddelek za izobraževanje in zaposlovanje je financiral pilotsko študijo, katere cilj je bila priprava evalvacijskega modela za programe s področja medgeneracijskega povezovanja. Poleg tega je bil pomen medgeneracijskih programov prepoznan znotraj različnih družbenih tematik, ki so bile dnevno na političnem redu odločanja (visok delež mladostniške kriminalitete, urbana fragmentacija, promocija prostovoljnega udejstvovanja med starejšimi), ipd. (Hatton-Yeo 2000).

Tudi danes je medgeneracijska solidarnost aktualna tema v angleškem političnem prostoru. Leta 2009 so različni oddelki ministrstev (Oddelek za izobraževanje, Oddelek za zdravje, Oddelek za skupnosti in lokalno upravo, Oddelek za delo in pokojnine, Urad za civilno družbo) skupaj pripravili projekt o medgeneracijskem udejstvovanju »*Generations together*«, ki ga je lansiralo dvanajst angleških občin.

Vlada je s tem projektom želela vplivati na splošno zanimanje za tematiko medgeneracijske solidarnosti, povečati število prostovoljcev, vključenih v medgeneracijske aktivnosti in spodbuditi pristop k medgeneracijskemu delu, ki bi bil bolj strateško in trajnostno usmerjen. Poleg tega je bil namen omenjenega projekta tudi pridobiti vpogled v učinkovitost medgeneracijskih iniciativ in ugotoviti, kateri modeli medgeneracijskega sodelovanja so za določeno skupino ljudi, v določeni situaciji najbolj primerni in učinkoviti (Crowther in Merrill 2010).

Na nacionalni ravni krovno organizacijo, ki povezuje mrežo 900 organizacij delujočih na področju medgeneracijskega dela, predstavlja Center za medgeneracijsko prakso (angl. *The Centre for Intergenerational Practice – CIP*). Center ponuja različne dejavnosti, kot so npr.: svetovanje, usposabljanje, izdaja publikacij, organiziranje konferenc, ipd; nedavno so v Centru oblikovali tudi standarde in normative za izvajanje medgeneracijskih programov (Hatton-Yeo in Schlimbach 2007, 13).

Za izboljšanje medgeneracijske solidarnosti se zavzemajo tudi nekatere lokalne skupnosti, kar je tudi namen vlade, saj naj bi bile občine in skupnosti tiste, ki so v prvi vrsti odgovorne za spodbujanje in vzpostavitev medgeneracijskega dialoga. Mestni svet Manchestra (angl. *Manchester City Council*) je tako npr. oblikoval poročilo in akcijski načrt za spodbujanje medgeneracijskega povezovanja v njihovem okrožju (Crowther in Merrill 2010).

Značilnosti medgeneracijskih programov

Kljub temu, da v angleški literaturi še vedno ne obstaja splošno sprejeta definicija termina 'medgeneracijska praksa' (Springate idr. 2008), v poročilih, ki obravnavajo to tematiko najpogosteje zasledimo naslednjo razlago tega pojma, podano s strani Centra za medgeneracijsko prakso (angl. 'Centre for Intergenerational Practice'): »Medgeneracijske prakse združujejo ljudi v aktivnosti, ki spodbujajo razumevanje in spoštovanje med različnimi generacijami in prispevajo h graditvi kohezivnih skupnosti. Medgeneracijske prakse so povezovalne, saj temeljijo na izmenjavi znanj in izkušenj, ki jih mladi in stari lahko pridobijo v interakciji drug z drugim« (Beth Johnson Foundation 2012).

Medgeneracijski programi se financirajo iz različnih virov (Schlimbach 2007):

- javna sredstva (nacionalna, lokalna),

- sredstva iz skladov,
- partnersko financiranje,
- lastna sredstva.

Velika večina medgeneracijskih programov je kratkotrajnih, saj nestalno financiranje programov in precejšnja odvisnost od lastnih sredstev, ogrožata stabilnost teh programov (Schlimbach 2007).

Zaradi neenotne definicije medgeneracijskih programov, so aktivnosti s področja medgeneracijske solidarnosti zelo raznolike, združujejo različne skupine udeležencev, raznoliki pa so tudi cilji teh aktivnosti. Načeloma povezujejo mlajše od 25 let, pri čemer so še zlasti osredotočene na nadarjene, prestopnike in ranljive skupine mladih, s starejšimi nad 50 let.

Namen medgeneracijskih programov je izboljšati blaginjo udeležencev (npr. z vzpostavitvijo prijateljskih razmerij in spremembo negativnih odnosov, naraščajočo kohezijo v skupnosti, ipd.), podpirati njihovo izobraževanje ter nasloviti anti-socialno vedenje (Springate idr. 2008, 5).

Programi s področja medgeneracijske solidarnosti pokrivajo projekte manjšega obsega, ki pa so zato toliko bolj intenzivni. Najpogosteje se izvajajo na naslednjih treh področjih, ki jih podrobneje predstavljamo v nadaljevanju:

- izobraževanje,
- razvoj skupnosti,
- zdravje.

Izobraževanje

V Združenem kraljestvu ima povezovanje medgeneracijskih programov s šolskimi vsebinami dolgo zgodovino, saj začetki prepletanja omenjenih področij segajo v sedemdeseta, osemdeseta leta 20. stoletja. Vedno bolj se uveljavlja praksa vključevanja medgeneracijskih aktivnosti, ne le v šolski kurikulum, ampak tudi v celotno delovanje šole, kar prikazuje preglednica 2. 1 (Kaplan 2001, 4-5).

Preglednica 1: Primeri medgeneracijskega povezovanja v šolah, glede na pogostost stikov med različnimi starostnimi skupinami

1	nizka stopnja stikov	Učenje o drugi starostni skupini Primer: "učenje o staranju", kot del šolskega kurikuluma. Pri predmetu se učenci učijo o življenju starejših ljudi, vendar o dejanskem stiku med obema starostnima skupinama ne moremo govoriti.
2	↑ ↓	Videvanje druge starostne skupine Primer: ustvarjanje in izmenjava video vsebin, pisanje pisem, itd. Tudi na tej stopnji stika med starostnima skupinama ni.
3		Srečanja različnih starostnih skupin Primer: vnaprej dogovorjena enkratna srečanja; npr. skupina učencev obišče dom za ostarele, ipd.
4		Skupne aktivnosti, ki se odvijajo enkrat letno oz. v rednih časovnih intervalih Primer: medgeneracijske aktivnosti, ki v šolah potekajo enkrat letno na dan, ki je posvečen dedkom in babicam (angl. 'Grandparents Day')
5		Skupni projekti Primer: mladi in stari skupaj sodelujejo pri uprizoritvi šolske dramske igre.
6		Kontinuirani medgeneracijski programi Primer: programi za usposabljanje starejših prostovoljcev, ki potekajo na šolah. V okviru teh programov starejši pridobijo kompetence za delo z mladimi in na podlagi pridobljenih znanj se lahko vključijo v različne aktivnosti, ki potekajo v okviru šole.
7		Medgeneracijski prostori v skupnosti Primer: objekti oz. prostori v skupnosti, namenjeni medgeneracijskemu povezovanju; npr. obšolske dejavnosti, ki potekajo v šolskih prostorih.
		visoka stopnja stikov

Vir: Povzeto po Beth Johnson Foundation 2011, 5.

Medgeneracijske programe, ki se odvijajo v šolah, lahko razdelimo v naslednje tri skupine (Kaplan 2001, 6-12):

- a) starejši prostovoljci pomagajo učencem: starejši prostovoljci so vključeni v vsa področja izobraževanja in opravljajo delo pomočnikov v knjižnici, šolski jedilnici, pri športnih aktivnostih, nepogrešljivi so kot karierni svetovalci, mentorji, inštruktorji pri različnih predmetih, poleg tega pa sodelujejo tudi pri različnih preventivnih programih, kot so npr. programi namenjeni ozaveščanju mladih o negativnih posledicah jemanja drog, ipd. Pri tem so bili zelo uspešni projekti »Izmenjava veščin: mladi starim – medgeneracijski projekti mentorstva BJJ (angl. Skills Exchange: Old to Young – Intergenerational Mentoring Projects BJJ), ki jih je vodila organizacija *The Beth Johnson Foundation*. Starejši prostovoljci so se v okviru teh projektov usposobili za mentorje, da bi podpirali mlade in nudili primerno pomoč učencem, ki so se srečevali z določenimi problemi ter učnimi težavami. Fundacija je na podlagi projektov izdelala smernice za usposabljanje prostovoljcev in evalviranje programov namenjene šolam in lokalnim skupnostim, da bi lažje uresničile oz. udeležile iniciativo medgeneracijske solidarnosti. Trenutno mentorske sheme potekajo v

petih osnovnih šolah in dveh srednjih šolah (Hatton-Yeo in Schlimbach 2007, 15).

- b) učenci kot prostovoljci pomagajo starejšim: učenci obiskujejo domove za ostarele, kjer pomagajo v kuhinji pri pripravi dnevnih obrokov, sodelujejo pri umetniških in športnih aktivnostih, opravljajo lažja hišna opravila, spremljajo starostnike pri opravilih, ki jih imajo zunaj ustanove in kar je najpomembnejše – družijo se s starejšimi in navezujejo prijateljske stike z njimi.
- c) učenci in starejši prostovoljci skupaj pomagajo drugim skupinam ljudi: gre za izvajanje aktivnosti, ki niso neposredno povezane s potrebami mladih in starih. Pogosto so te aktivnosti povezane z izboljšanjem skupnosti oz. z zagotavljanjem storitev namenjenimi drugim skupinam ljudi.

Razvoj skupnosti

Za starejše in mlajše generacije je značilen neenoten pogled na prioriteta problemska področja, ki bi jih bilo treba reševati znotraj posamezne skupnosti. Mladi tako v večji meri izpostavljajo pomen prometnih nesreč, najstniških nosečnosti, izobraževanja in varnih javnih prostorov, medtem ko je starejšim ljudem za kakovostno življenje v skupnosti veliko bolj pomembna urejenost transportnega sistema, prisotnost kriminala in anti-socialnega vedenja (Vegeris in Campbell-Barr 2008, 6).

Z namenom »graditve mostov« med obema starostnima skupinama, lokalne skupnosti skupaj z različnimi organizacijami, ki delujejo na lokalnem nivoju, razvijajo strategije za izboljšanje medgeneracijske solidarnosti (kot npr. že omenjen *Manchester City Council*). Tako oblikovani medgeneracijski programi oz. projekti, ki jih izvajajo lokalne organizacije, združujejo mlade in stare ljudi pri reševanju aktualnih dilem v skupnosti in z oblikovanjem predlogov za izboljšanje določene tematike vplivajo tudi na politične odločevalce (Springate in drugi 2008, 6).

Kot primer dobre prakse lahko na tem mestu izpostavimo projekt »Varnost soseske – mladi prestopniki nudijo podporo osebam, ki bivajo v institucijah namenjenim oskrbi starejših ljudi« (angl. *Community Safety – Young Offenders supporting older People in Care Settings*). Projekt je skupaj z lokalno skupnostjo več kot dvajset let vodila Institucija mladih prestopnikov (angl. *Young Offenders Institution*) iz Onleya. V okviru tega projekta so bili mladi prestopniki začasno izpuščeni na prostost, zato da bi lahko

kot prostovoljci pomagali različnim lokalnim organizacijam, med njimi tudi dvema dnevniima centroma namenjenima fizično slabotnim starostnikom. Projekt se je izkazal za učinkovitega, saj so bile ugotovljene številne prednosti, in sicer: ponovna integracija mladih prestopnikov v skupnost; zmanjšanje možnosti za ponovna prestopniška dejanja; opolnomočenje generacij pri nudenju medsebojne pomoči; povečana samozavest in samospoštovanje pri mladih prestopnikih; manjša socialna izključenost starejših ljudi iz družbenih omrežij; zmanjšanje negativnih stereotipnih predstav in diskriminacije (Hatton-Yeo in Schlimbach 2007, 13).

K izboljšanju medgeneracijske solidarnosti pomembno prispevajo tudi medgeneracijski centri, ki v Združenem kraljestvu predstavljajo noviteto na tem področju (medtem ko so ti centri v Združenih državah Amerike dobro poznani in imajo dolgo tradicijo delovanja). Medgeneracijsko sodelovanje v centrih lahko poteka na neformalni ravni ali pa v obliki vodenih aktivnosti. Obiskovalci se vključujejo v različne športne, kulturne aktivnosti in prisostvujejo na prireditvah oz. sodelujejo pri projektih (npr. okoljski projekti). Centri so tudi pomembna info-točka za starostnike. Naj omenimo le nekatere izmed njih: The Sunflower Centre, TOPIC House (The Older People's Information Centre), Woodhouse Park Lifestyles Centre, ipd. (Vegeris in Campbell-Barr 2008, 11-12).

Zdravje

Projekte, ki spodbujajo medgeneracijsko solidarnost na področju zdravja, lahko v grobem razdelimo v dve skupini:

- medgeneracijski projekti, ki promovirajo zdravje
- medgeneracijski projekti osredinjeni okrog tematike aktivnega staranja.

Ti projekti potekajo v medgeneracijskih centrih, v domovih za ostarele, v prostorih organizacij, ki se na lokalnem nivoju ukvarjajo s problematiko staranja, ipd. Kot primer dobre prakse naj na tem mestu omenimo projekt, ki se je odvijal v mestu North Tyneside, v okviru katerega so študentje plesa in športa vodili telovadbo za starostnike v domovih za ostarele. Športne aktivnosti so bile prilagojene tudi za gibalno ovirane starejše posameznike in tiste z drugimi zdravstvenimi težavami. Med drugimi projekti s tega področja so zanimive še kuharske skupine, seminarji o zdravju in zdravem načinu življenja, zdrava kosila, ipd. (Springate in drugi 2008, 6).

Med medgeneracijskimi projekti na področju zdravja, kjer starejši pomagajo mladim, velja kot primer dobre prakse omeniti projekt »Stari starši – mentorski projekt starih staršev pri preprečevanju zlorabe drog (Združeno kraljestvo)« (angl. *Grandparents – Mentor UK Drug Prevention Grandparenting Project*). V Združenem kraljestvu na tisoče starih staršev prevzema popolno skrb za svoje vnuke, ker imajo starši teh otrok težave z zasvojenostjo z drogami. Pri tem pa stari starši pogosto niso dovolj dobro ozaveščeni o svojih pravicah in dolžnostih, imajo dostop do omejenih informacij in ne vedo kam se obrniti v primeru, ko potrebujejo pomoč in podporo. Projekt »*Mentor UK*« je zato v sodelovanju z oddelkom za zdravje in organizacijama *Adfam* ter *Grandparents Plus* nastal ravno s tem namenom, da bi starim staršem z informacijami, podporo in nasveti olajšal skrb za vnuke (Hatton-Yeo in Schlimbach 2007, 14).

3.1.2 Švedska

Po Eurostatovih podatkih je na Švedskem v letu 2011 prebivalo 9.415.570 ljudi, od tega 23,2 % mladih (od 0 do vključno 16 let) in 18,5 % starejših nad 65 let. Švedska družba se podobno kot ostale Evropske države sooča s problemom staranja prebivalstva. Projekcije napovedujejo, da bo že leta 2035 število starih (nad 65 let) preseгло število mladih (0 - 19 let), leta 2060 naj bi bilo starih predvidoma 3.031.049, mladih pa znatno manj 2.584.066 (Eurostat 2012).

Medgeneracijsko izobraževanje na Švedskem ima glede neformalnega izobraževanja dolgo tradicijo, formalno pa se koncept medgeneracijskih programov dolgo ne uporablja. Obstajajo tako zasebne iniciative kot širše strukturirani programi, večina jih obstaja na lokalni ravni (Bostrom 2000, 2011).

Na Švedskem so v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja začeli z uvajanjem programov integracije otrok in starostnikov v istih zgradbah. Ti programi se niso nadaljevali in o tem ni veliko dokumentacije, bili pa so finančno podprti s strani države. Nasprotno je velika večina kasnejših programov implementirana od »spodaj navzgor«, njihovi ustanovitelji so večinoma prostovoljci, ki iščejo donatorje tako iz javnega kot zasebnega sektorja. Konec 90-ih let prejšnjega stoletja so se medgeneracijski programi začeli hitro širiti, predvsem v okviru razširjene mreže upokojenskih društev, na Švedskem je 50 % populacije upokojitvene starosti včlanjene v upokojenska društva (Bostrom 2000).

Medgeneracijsko izobraževanje je na Švedskem v vladnih dokumentih novejši koncept. Vlada je na pobudo mednarodnega leta starejših v letu 1999 »Družba za vse generacije« na iniciativo Združenih narodov ustanovila »Projekt starejših«, v katerega sta vključena Oddelek za izobraževanje in znanost, ki je pristojen za otroško varstvo in izobraževanje otrok ter Oddelek za zdravje in socialne zadeve, ki je odgovoren za oskrbo starejših.

Značilnosti medgeneracijskih programov

Na Švedskem se je koncept medgeneracijskega izobraževanja začel uporabljati šele pred nedavnim, še vedno pa se večinoma uporablja v povezavi s projekti in programi za migrante. Prostovoljno delo v okviru različnih kulturnih in športnih dejavnosti je tradicionalno osnovano na medgeneracijskem sodelovanju, sam termin pa se pogosto ne uporablja. Enako velja za izobraževalne dejavnosti in »ljudske srednje šole«, kjer posamezniki različnih generacij skupaj delajo in se izobražujejo. Vse bolj stopa v ospredje tudi diskusija o medgeneracijskem sodelovanju na delovnem mestu kot posledica vse večjega števila nezaposlenih tako mladih kot starih (National Profile Sweden 2012).

V okviru mednarodnega leta starejših je vlada medgeneracijsko izobraževanje vključila v akcijski načrt za leto 1999. Na osnovi »Projekta starejših« se razvijajo programi in koordinirajo sredstva na tem področju. Projekti se lahko prijavljajo glede na štiri kategorije, dve spadata na področje »skrbstva«, drugi dve pa zadevata »vključenost v družbo«. Teme so naslednje: participacija starejših v skupnosti in delovno življenje starejših; mladi in starejši skupaj za boljši jutri; odnos do staranja in starejših. Gre za iniciative posameznikov, iniciative s strani cerkve in športnih društev. Med financiranimi projekti so bili naslednji: IT projekti, projekti informiranja šolarjev o staranju in demenci, projekt mladih kot spremljevalcev starejših, projekt skupnih prostorov srečevanja vseh generacij in projekt medgeneracijskega izobraževanja v okviru ljudske srednje šole (Bostrum 2000, 2011).

Večja upokojenska društva so v svoj program vključila akcijski načrt za medgeneracijsko izobraževanje. Na to tematiko organizirajo izobraževanja za upokojence. Za sredstva namenjena medgeneracijskem izobraževanju se lahko na področju tehnologije prijavijo tudi šole (Bostrom 2000, 2011).

V letu 1997 so uvedli program »Seniornet«, ki deluje v okviru NVO za populacije 55+, ki želijo postati aktivni uporabniki interneta. Projekt je bil ustanovljen na pobudo vladne komisije za IT, pri katerem sodelujeta dve največji upokojenski organizaciji, banka pa zagotavlja sredstva za projekt. Eden od ciljev projekta je »graditi mostove« med generacijami, veliko sodelujejo s šolami, financiranje pa je urejeno v okviru »Projekta starejših« v sodelovanju z dvema krovnima upokojenskima društvoma. Večina pobud je prišla od starostnikov, šole pa so nato uvidele prednosti prisotnosti starejših v šolah, projekti dajejo otrokom in starejšim možnosti za srečanje in medsebojno izmenjavo znanja (Bostrom 2000).

Medgeneracijski programi in izobraževanje potekajo tudi v okviru mladinskega centra »Fryshuset«, ustanovljenega leta 1984 z namenom srečevanja različnih generacij, skupnega druženja, deljenja interesov in vključevanja v družabne, športne, izobraževalne in kulturne dejavnosti. Fryshuset se stalno spreminja in razvija. Vključuje več NVO in je poznan po socialnem delu, izobraževanju, športnih aktivnostih, glasbi in drugih pristočasnih aktivnostih, veliko aktivnosti vključuje tudi medgeneracijsko izobraževanje. Ustanovljen je kot fundacija v Stockholmu, nekatere medgeneracijske aktivnosti pa se izvajajo na nacionalni ravni. Javna sredstva pokrivajo 5 % aktivnosti, ostalo se financira iz subvencij, dotacij in plačila storitev za izobraževalne in socialno varstvene programe, ki pa jih ne plačujejo posamezni uporabniki, temveč kooperacijski partnerji in vladne agencije. Aktivnosti centra se izvajajo tudi v drugih večjih mestih na Švedskem. Center ima okrog 500 zaposlenih in okrog 40.000 obiskovalcev mesečno (Fryshuset 2012).

V letu 1996 so začeli projekt »Dedki v šolah«, ki se je sprva imenoval »več moških v šolah«. Projekt »Dedki v šolah« je financiran iz javnih sredstev v okviru nacionalne agencije, regijskega administrativnega odbora in regijskega zaposlitvenega odbora ter iz zasebnih sredstev. Projekt je iz pilotskega projekta prerasel v nacionalno združenje in predstavlja primer dobre prakse na tem področju (Bostrom 2011, Newman 2008). Vključuje dedke kot prostovoljce v šolah. Dedki v starosti od 55 do 65 let so vključeni v različne naloge v šolah kot primer moških vzornikov v večinoma ženskih okoljih. Učiteljem pomagajo pri učnih aktivnostih ter v okviru družabnih in športnih aktivnostih. Program predstavlja socialni kapital v šolah na osnovi medsebojnega sodelovanja in komunikacije med dedki in učenci (Bostrom 2011, Newman 2008). Temelji na ideji neformalnega medsebojnega izobraževanja v okviru

vseživljenjskega izobraževanja. Začel se je na pobudo, da otroci potrebujejo dobre vzornike med odraslimi in odnose zaupanja z odraslimi. Na drugi strani pa se je ideja pojavila tudi iz potrebe po vključitvi starejših iskalcev zaposlitev, da so ti še vedno aktivni. Dedki vključeni v program se mesečno srečujejo in izmenjujejo izkušnje, od leta 2001 pa je za njih organizirano tudi interno izobraževanje pod okriljem mentorske skupine. V obdobju med leti 1996 in 2010 se je program zelo razvil in vključuje že 1.182 dedkov s certifikati po vsej Švedski. Deluje na osnovi nacionalnega združenja in desetih regionalnih društev. Regionalna društva imajo stike z regionalnimi šolami in organizirajo izobraževanje in izpopolnjevanje za vsak semester. Ta vključuje predavanja in prakso na šolah, po končanem izobraževanju dedki opravijo izpit in si pridobijo certifikat. Dedki so vključeni v izobraževalne programe od predšolskega do višjega srednješolskega izobraževanja. V program so se začele vključevati tudi ženske (EMIL 2012). Program so kot primer dobre prakse začele izvajati tudi druge evropske države predvsem na prostovoljni osnovi, medtem ko na Švedskem dedki za aktivnosti v šolah prejemajo manjše plačilo (Bostrum 2000, 2011).

3.1.3 Španija

Po Eurostatovih podatkih je imela Španija leta 2011 46.152.926 prebivalcev, od tega 19,9 % mladih (0 - 19 let) in 17,1 % starejših nad 65 let. Po projekcijah prebivalstva naj bi število starih (nad 65 let) preseglo število mladih (0 - 19 let) leta 2025. Razmerje med številom mladih in starejših v španski družbi naj bi se nadalje še poslabševalo in leta 2060 naj bi bilo po projekcijah v Španiji skoraj dvakrat toliko starih kot mladih (16.442.308 starejših od 65 let in 9.136.800 mlajših od 19 let) (Eurostat 2012), kar lahko predstavlja resen družben problem.

V Španiji je bilo na nacionalni ravni na pobudo Inštituta za starostnike in socialne storitve, ki deluje v okviru Ministrstva za zdravje, socialne zadeve in enakost, septembra leta 2005 ustanovljeno medgeneracijsko omrežje »La Red Intergeneracional« (La Red Intergeneracional 2012). Medgeneracijsko omrežje deluje kot nacionalni koordinator za področje medgeneracijskih tem in je sestavljeno iz posameznikov in institucij, ki se zanimajo za medgeneracijsko področje. To pomeni, da želijo svoje znanje in dejavnosti deliti med različnimi generacijami. Medgeneracijska omrežje deluje v smeri krepitve medgeneracijskih odnosov v okviru aktivnega staranja z namenom, da v španski družbi spodbuja pomen

medgeneracijskega sodelovanja. Osnovne naloge so (La Red Intergeneracional 2012):

- omogočanje stikov med osebami in drugimi subjekti, ki so zainteresirani za to področje,
- razširjanje informacij o medgeneracijskih temah,
- omogočanje dostopa do nacionalnih in mednarodnih dokumentov s področja medgeneracijskih tem strokovni in širši javnosti,
- povezovanje španskih strokovnjakov s področja medgeneracijske solidarnosti s tujimi strokovnjaki,
- organiziranje seminarjev, izobraževanj in drugih aktivnosti za strokovnjake,
- zagotavljanje tehnične podpore pri planiranju, implementaciji in evalvaciji medgeneracijskih programov.

V Španiji je na področju medgeneracijske solidarnosti precej uveljavljen termin »medgeneracijska sinergija«, saj se v medsebojnih interakcijah preko vplivanja ene na drugo bogatijo vse generacije (La Red Intergeneracional 2012).

Značilnosti medgeneracijskih programov

Sanchez in Diaz (2005, 395 v Newman in Sanchez 2007) sta razvrstila medgeneracijske programe glede na to, kdo izvaja storitve za koga v štiri kategorije:

- starejše osebe pomagajo mlajšim (kot tutorji, mentorji, učitelji ali skrbniki),
- mlajši pomagajo starejšim (jih obiskujejo ali spremljajo ali kot mentorji pri določenih aktivnostih),
- starejši in mlajši skupaj delujejo za razvoj skupnosti (v okoljskih projektih ali na področju določene socialne problematike),
- starejši in mlajši so vključeni v aktivnosti, v okviru katerih si nudijo medsebojno pomoč (lahko gre za kake prostočasne dejavnost, učenje).

V Španiji se medgeneracijski programi izvajajo na lokalnih in regionalnih ravneh. V okviru projekta INTERGEN je bilo leta 2007 v celotni državi identificiranih 133 medgeneracijskih programov (Newman in Sanchez 2007). Porazdeljeni so bili po celotni državi, pri čemer je po številu med regijami izstopala Andaluzija s kar 22 % vseh medgeneracijskih programov v državi. Najstarejši medgeneracijski program se je začel izvajati leta 1982, največ pa jih je bilo oblikovanih v obdobju med letoma 2000 in 2005. Večina medgeneracijskih programov v Španiji se izvaja 1x-4x na

mesec (48 %) ali 1x-3x na leto (47 %). Vključujejo zelo raznoliko število udeležencev, pri čemer je v 24 medgeneracijskih programih vključenih več kot 300 udeležencev. Skoraj dve tretjini, 63 %, medgeneracijskih programov je javnih programov, kar pomeni, da ne gre za privatno pobudo.

Ker so prostori za mlade in stare pogosto ločeni, so lahko posebej zanimivi podatki o prostorih, kjer se medgeneracijski programi odvijajo. 17,3 % programov se odvija v prostorih, ki so prvotno namenjeni mladim (šole, vrtci ipd.), 19,5 % pa v prostorih, v katerih se zbirajo predvsem starejši (dnevni centri, domovi za starejše ipd.). Podatek kaže na to, da so prostorsko medgeneracijski programi uravnoteženi glede na generacije. Večina medgeneracijskih programov pa se izvaja po drugih ustanovah in na drugih mestih, ki niso generacijsko opredeljeni – kulturni centri, knjižnice ipd. (63,2 %) (Newman in Sanchez 2007, 55).

Velika večina izvajalcev meni, da so medgeneracijski programi namenjeni vsem sodelujočim v programih (66,9 %) ali celotni družbi (26,3 %). 5,3 % jih meni, da programi koristijo predvsem starejši populaciji, medtem ko nihče med uporabniki, ki naj bi jim programi koristili, ni izpostavil (le) mladih (Newman in Sanchez 2007, 56).

INTERGEN študija o medgeneracijskih programih v Španiji je pokazala, da imajo tovrstni programi neposreden učinek na vse udeležence (zlasti na starejše osebe in mladino ter otroke, manj so vključene ostale generacije) ter da je domet vpliva programov širši, tudi na družine, socialna omrežja in na skupnost (Newman, Sanchez 2007, 56). Po drugi strani pa se je izkazalo, da imajo izvajalci in udeleženci posameznih medgeneracijskih programov premalo informacij o drugih programih in da prihaja do težav pri implementaciji teorije in konceptov o medgeneracijskih temah v prakso ter obratno, dobre prakse niso prevedene v koncepte (*ibid.*).

Medgeneracijski programi v Španiji so raznoliki in v njih se pretaka ogromna količina znanja in prenašajo vrednote med starejšimi in mlajšimi osebami. Med programi, ki so osredotočeni od starejših na mlajše so bile v INTERGEN projektu identificirani trije tipi programov (La Red Intergeneracional 2012):

- programi mentorstva, v katerih starejša oseba pomaga otroku ali mladostniku doseči nek zadani cilj.

- Programi spremstva, ki poleg svoje osnovne naloge, spremljanje na aktivnosti, spodbuja medsebojno zaupanje, kar pripomore k boju proti osamljenosti.
- Programi tutorstva, v katerih starejša oseba mlajši osebi pomaga pri določenem usposabljanju ali izobraževanju oz. pri pridobitvi kakega certifikata.

Med medgeneracijskimi programi v Španiji je vsekakor zanimiv NUGRAN program na Univerzi v Valencii, ki je bil izpostavljen leta 1999. Posebnost tega programa v primerjavi z drugimi je, da vključuje tako starejše kot tudi mlade v medgeneracijskih učnih programih, ki so usmerjeni v promocijo medgeneracijskih kontaktov, zaupanja in znanja o različnih generacijah, ki je posredovano na način, ki promovira pozitiven pogled in odnos do drugih generacij. Starejše osebe se na program vpišejo kot študenti in z mladimi delijo svoje znanje, sposobnosti in vire. Program je zasnovan na način, da promovira interakcijo in komunikacijo med mladimi in starejšimi osebami (Newman 2008).

Večina medgeneracijskih programov, ki so po svoji vsebini usmerjeni v prenos znanja starejših mlajšim, se dogaja v šolah. Nekaj primerov programov iz Španije (Newman, Sanchez, 2007):

- *El día de las padrines* (Dan babic) – program, ki je nastal v sodelovanju med šolami in društvi upokojencev v dveh regijah. Vsak torek starejše ženske (babice) sodelujejo pri delu v šoli in otroke učijo lokalnih navad (npr. kuhajo lokalno hrano, jih poučujejo o lokalnih običajih ipd.). Vsaka babica ima svojo mizo, otroci pa rotirajo, tako da skozi dan spoznajo vse, kar so jim babice v sodelovanju z učitelji pripravile za tisti dan.
- *Tenemos mucho en común* (Imamo veliko skupnega) je program v Valencii, v okviru katerega otroci iz petih in šestih razredov osnovne šole in starejši najprej preživljajo skupni čas ob igranju družabnih iger, potem pa starejši pridejo v šolo k tem istim otrokom in jih učijo o zdravem življenjskem slogu skozi podajanje lastnih izkušenj iz otroštva in tedanjih higienskih razmer.
- *Escuela de abuelos* (Šola starih staršev) se izvaja v Aldaia-Quart de Poblet in v Valencii. Gre za program, v katerem se stari starši izobražujejo za to, da bodo čim boljši skrbniki in učitelji svojim vnukom. V program so tako vključeni stari starši s svojimi vnuki.
- *Gent gran, gent petita* (Veliki ljudje, majhni ljudje) je medgeneracijski program, ki ga izvajajo na Menorci in na Balearskih otokih. Starejša oseba obiše

petletnike v vrtcu in jih poučuje o tradicionalnem življenju v lokalni skupnosti. Kasneje pa jim otroci vrnejo obisk in skupaj izdelujejo predmete, ki spodbujajo kognitivne funkcije starostnikov.

3.1.4 Nemčija

V letu 2011 je imela Nemčija 81.751.602 prebivalcev, od tega 14.408.247 ali 18,4 % mladih (0 - 19 let) in 17.312.157 ali 20,6 % starejših (+65 let). Projekcije prebivalstva kažejo, da se bo število starejših povečalo na 21.757.005 v letu 2060, število mladih pa bo upadlo na 11.202.512 (Eurostat 2012). Za razliko od drugih obravnavanih držav je mladih v Nemčiji že sedaj manj od starejših, kontinuiteto tega trenda pa potrjujejo tudi projekcije prebivalstva.

Medgeneracijsko sodelovanje je v okviru razprav o aktivnem državljanstvu in prostovoljskem delu starejše generacije postalo politično vidna tema že v 80-ih letih prejšnjega stoletja. To je bila posledica raziskovalnih aktivnosti, ki so prispevale nove teoretske ugotovitve s tega področja, na podlagi katerih so se oblikovali praktični modeli medgeneracijskega sodelovanja. Ti so bili upoštevani ob nastanku prvih projektov in programov medgeneracijskega sodelovanja, ki so bili financirani bodisi s strani javnih sredstev (t. i. *od zgoraj navzdol* pristop) bodisi s strani zasebnih sredstev (t. i. *od spodaj navzdol* pristop). V devetdesetih letih je sledilo dokončno formalizirano priznanje pomembnosti medgeneracijskih programov, kar lahko pripišemo ugotovitvam številnih državnih komisij za spremljanje demografskih sprememb in ugotavljanje položaja starejših generacij ter nadaljnjih kvalitativnih in kvantitativnih raziskav na tem področju. V zadnjih letih je predvsem zaradi dokazanih koristi, ki jih medgeneracijsko sodelovanje prinaša, in ki ga kot takega priznava tudi nemška politična in splošna javnost, to področje še pridobilo na pomembnosti in je danes ena izmed prioritarnih političnih tem (Fischer in Kretschmer 2007, 8).

Značilnosti medgeneracijskih programov

V Nemčiji ne obstaja enotna definicija medgeneracijskih programov. Zato ni presenetljivo, da programi ne delujejo po enotnih teoretskih konceptualnih predlogih in modelih, kar povzroča njihovo vsebinsko pestrost. Modele, po katerih delujejo programi, lahko razvrstimo v štiri skupine:

- starejši ponujajo storitve mlajšim (obrtne dejavnosti, pohodništvo, podjetniško svetovanje, pomoč pri domačih nalogah ipd.),
- mlajši ponujajo storitve starejšim (predavanja, računalniški tečaji, potovanja, obiski ipd.),
- skupne aktivnosti mladih in starih (preprečevanje zasvojenosti, obiski gledaliških in kinematografskih predstav, skupinsko učenje, okrogle mize ipd.),
- vzajemno nudenje storitev (izmenjava znanj, športno udejstvovanje ipd.) (Veelken 2000, 27).

Vsi ti modeli so del t. i. vseživljenjskega učenja. Najbolj razviti so programi pod točko 1., kjer starejši ponujajo storitve mlajšim, v zadnjih letih pa se najbolj krepijo programi pod točkama 3. in 4.; in sicer skupne aktivnosti mladih in starih ter programi vzajemnega nudenja storitev (Veelken 2000, 27).

Kljub temu, da je v Nemčiji prisotnost tematike medgeneracijskega sodelovanja pri oblikovanju javnih politik in njihovem izvajanju vse večje, pa se večina programov še vedno izvaja v okviru prostovoljskih organizacij, občin, cerkvenih organizacij, mladinskih organizacij in fundacij. Tudi zato je uspešnost teh programov v veliki meri odvisna od samoiniciativnosti izvajalcev in njihove motivacije ter predanosti zastavljenim ciljem in ne samo od podpore javnih sredstev države. Tu se je v preteklosti kot posebej velik problem kazala odsotnost nacionalne krovne organizacije, združenja oz. mreže, ki bi koordinirala izvajanje, izvajala izobraževanja in evalvacijo teh programov (Veelken 2000, 28).

Zato je v letu 1997 na pobudo in ob podpori Ministrstva za delo in socialne zadeve (nem. *'Bundesministerium für Arbeit und Soziales'*) nastala t. i. nacionalna projektna pisarna Dialog generacij (nem. *'Dialog der Generationen'*). Mreža ponuja številne možnosti povezovanja programov in podpore delovanja medgeneracijskih programov v Nemčiji (na lokalni, deželni, regijski in državni ravni) in sodelovanja v evropskih in mednarodnih medgeneracijskih povezavah. Cilji projektne pisarne so:

- spodbujanje dialoga med generacijami,
- spodbujanje sodelovanja medgeneracijskih programov in projektov na deželni, evropski in mednarodni ravni,
- svetovanje, usmerjanje in pomoč pri vodenju in usposabljanje za vodenje in izvajanje projektov in programov,

- podpora novim, kreativnim iniciativam in pristopom na področju medgeneracijskega sodelovanja,
- zagotavljanje dvosmernega pretoka znanja o medgeneracijskem sodelovanju med strokovnjaki in izvajalci programov,
- spodbujanje novih konceptov in modelov medgeneracijskega sodelovanja na državni ravni,
- promocija projektov in programov v javnosti.

Te cilje projektna pisarna zasleduje skozi izvajanje naslednjih storitev:

- podpora za trajnostno delovanje medgeneracijskih programov,
- podpora lokalnim in regionalnim mrežam medgeneracijskega sodelovanja,
- organizacija prireditev in drugih dogodkov s področja medgeneracijskega sodelovanja,
- vzdrževanje baz podatkov s področja medgeneracijskega sodelovanja,
- upravljanje spletne strani projektne pisarne,
- objavlanje e-novic (ang. *'newsletter'*),
- projektno svetovanje,
- izobraževanje in usposabljanje,
- nasveti glede financiranja,
- udeležba na kongresih,
- sodelovanje v strokovnih publikacijah s tega področja,
- izvajanje tekmovanj s področja kakovosti projektov in programov medgeneracijskega sodelovanja (Projektbüro »Dialog der Generationen« 2012).

Ciljne skupine:

- projekti/programi (državni) medgeneracijskega sodelovanja,
- mladi in starejši,
- mladinski centri, centri za socialno delo,
- obšolsko izobraževanje,
- osnovne, srednje šole ter fakultete,
- izobraževanje odraslih,
- prostovoljsko delo,
- državne agencije, uradi in ministrstva,

- mediji, medijska vzgoja,
- nevladni sektor,
- občine in skupnosti,
- gospodarstvo, kultura, politika,
- javna občila,
- vsi deležniki medgeneracijskih programov,
- evropski in mednarodni partnerji v programih in projektih medgeneracijskega sodelovanja (Projektbüro »Dialog der Generationen« 2012).

Poleg projektne pisarne, ki predstavlja nacionalno oz. deželno financiranje, pridobivajo medgeneracijski programi sredstva iz različnih virov:

- javna sredstva (evropska, nacionalna, deželna, manj regijska in lokalna),
- privatna sredstva (fundacije, v manjši meri sponzorska sredstva),
- partnersko financiranje (sofinanciranje projektov z udeležbo druge partnerske organizacije),
- lastna sredstva (Fischer in Kretschmer 2007, 15).

Programi se nemalokrat soočajo s problemom nestalnega financiranja, kar povzroča diskontinuiteto pri izvajanju programov. Pridobivanje sponzorskih sredstev pa zaenkrat ni pogost način pridobivanja sredstev. Poudariti je potrebno tudi, da ne obstaja t. i. sistemsko urejeno in stalno financiranje medgeneracijskih programov. Financiranje se močno razlikuje tudi od ravni do ravni (državne, regijske ali lokalne) (Fischer in Kretschmer 2007, 28).

Eden izmed ključnih razlogov, da ostajata obseg in časovno trajanje medgeneracijskih programov omejena, je tudi decentraliziranost nemške izobraževalne politike in politike usposabljanja med kateri sodijo medgeneracijski programi. Ta omejuje programe, da bi postali kaj več kot le programi, ki spodbujajo inovacije, olajšujejo raziskovanje na področju medgeneracijskega sodelovanja in spodbujajo uveljavljanje dobrih praks. Ker je izobraževalna politika, med katero spadajo tudi medgeneracijski programi, v pristojnosti zveznih dežel, bi bilo za izboljšanje financiranja, ki bi imelo za posledico izboljšanje uspešnosti, učinkovitosti in vzdržnosti programov, smiselno večje pristojnost preusmeriti v smeri države (Fischer in Kretschmer 2007, 28).

Medgeneracijski projekti in programi v Nemčiji s svojim delovanjem posegajo na področja, ki jih pokrivajo različne javne politike, kar se odraža tudi v raznolikosti deležnikov, ki vključujejo ne samo akterje na državni ravni in zvezni ravni, ampak tudi gospodarske akterje, raznolike NVO, zbornice, sindikate, posameznike itd. Kljub temu pa institucionalna podpora delovanju (kot tudi aktivnosti) medgeneracijskih programov na različnih ravneh – državni, regionalni, deželni in lokalni – variira. Tako so npr. nekatere zvezne države (npr. Berlin, Hessen, Severno Porenje-Vestfalija, Spodnja Saška) neprimerno bolj aktivne pri izvajanju in podpori medgeneracijskim programom od drugih. Kot že povedano, je problem neenotnega in manj formaliziranega delovanja tako v vsebinskem (odsotnost enotne definicije medgeneracijskega sodelovanja) kot tudi v kakovostnem smislu (odsotnost enotnega določanja standardov in normativov ter zahtev po usposabljanju in kvalifikacij izvajalcev programov) tudi v decentraliziranosti izobraževalne in politike usposabljanja, za katero so zadolžene zvezne dežele same, in med katere lahko v javnopolitičnem smislu umestimo medgeneracijsko sodelovanje (Fischer in Kretschmer 2007, 28). Tako se zdi, spričo naraščajočega števila uporabnikov programov, naraščajočega števila programov samih, raznolikosti modelov, po katerih le ti delujejo (Marreel 2007), smiselno bolje sistemsko urediti predvsem vprašanja financiranja programov in projektov medgeneracijskega sodelovanja. Le tako lahko pričakujemo dvig kakovosti in zadovoljstvo uporabnikov, kar bi lahko prineslo dolgotrajnejše učinke tudi na državni, regijski in lokalni ravni (Fischer in Kretschmer 2007, 28, 29).

Če povzamemo: v Nemčiji se je od ustanovitve nacionalne projektne pisarne v letu 1997 pa do leta 2008 (so)financiralo več kot 10.000 projektov medgeneracijskega sodelovanja, število projektov se iz leta v leto povečuje, v javnosti se povečuje zavedanje o pomembnosti medgeneracijskih programov, programi so izredno raznoliki in pokrivajo najrazličnejša tematska polja in deležnike, spodbuda programom pa se razlikuje na različnih ravneh (nacionalni, regijski, deželni in lokalni) (Marreel 2007).

Kot primer dobre prakse lahko izpostavimo »Zvezni konzorcij nemških seniorskih združenj«. Le ta predstavlja interese starejših v nemški družbi in deluje kot forum, kjer se razpravlja o javnih politikah, ki vplivajo na položaj starejših v družbi. Konzorcij

sestavlja 90 seniorskih organizacij, ki tako predstavljajo skoraj 90 milijonov nemških državljanov. Cilj tega konzorcija je:

- spodbujanje neodvisne starosti,
- spodbujanje politične in družbene odgovornosti in solidarnosti,
- izboljšanje podobe in položaja starejših v družbi,
- spodbujanje zavedanja o težavah staranja v družbi (bolezni, osamljenost ipd.),
- promoviranje interesov starejših kot potrošnikov.

Konzorcij deluje po principu delovnih skupin in različnih odborov (za prostovoljno delo, zdravje, oskrbo starejših, politično delovanje, prilagojeno bivanje, skupine za samopomoč ipd.). Konzorcij je iniciator in koordinator različnih projektov, ki se osredotočajo na naslednja štiri področja (in največkrat delujejo po principu usposabljanja tistih, ki naj bi nadalje izobraževali/usposabljali):

- mentorstvo (npr. učencem o poklicnih možnosti in izbirah; »coaching« učencev med pripravništvom; vključevanje migrantov),
- krepitev in podpora (npr. prostovoljci pomagajo bolnikom z demenco, starejšim občanom v domovih za upokojence, ljudem z malo socialnimi stiki, spremljajo starejše na koncertih ipd., starejši prostovoljci ponujajo družinam storitve »nadmestnih babic oz. dedkov«, ali pa spremljajo mlajše na poti v šolo),
- skupne aktivnosti mladih in starejših (npr. mentorji za glasbo, telovadbo, poučevanje lokalne zgodovine in tradicije podeželja; skupne dejavnosti med dijaki in upokojenci na šoli),
- dialog med generacijami in izvajanje medsebojno koristnih skupnih dejavnosti (npr. mladi, včasih tudi učenci s posebnimi potrebami, usposabljajo starejše za uporabo informacijske tehnologije; starejši izvajajo izvajajo mentorstvo in svetovanje za mlade; skupne dejavnosti kot je npr. ustvarjanje in vzdrževanje javnih vrtov in parkov v mestih ipd.) (BAGSO 2012).

3.2 Primerjava ureditve medgeneracijske solidarnosti v izbranih evropskih državah

Za vse izbrane **evropske države** je značilno, da se soočajo s trendom staranja prebivalstva. Ekonomske in družbene posledice tega pojava bodo še posebej izrazite v prihodnjih desetletjih, saj projekcije prebivalstva predvidevajo, da bo število

starejših kmalu preseglo število mladih v družbi. V Združenem kraljestvu in na Švedskem se bo to zgodilo leta 2040 oz. leta 2035. V Španiji lahko takšno situacijo pričakujejo že čez 13 let, medtem ko v Nemčiji že sedaj živi več starih ljudi kot mladih. Za Španijo in Nemčijo pa demografske napovedi kažejo ne samo postopno večanje števila starih v primerjavi z mladimi, ampak tudi upadanje števila otrok. V Nemčiji bo tako leta 2060 kar 3.205.735 manj otrok (0-19 let) kot leta 2012.

Vlade predstavljenih evropskih držav so zgodaj pričele naslavljati probleme, ki jih prinaša t. i. »dolgoživa družba« in v tem okviru so pomembno pozornost namenile tudi področju medgeneracijske solidarnosti. Začetki razvoja medgeneracijskih programov in aktivnosti v večini izbranih držav segajo v 80., 90. leta prejšnjega stoletja. Kljub dolgi tradiciji delovanja medgeneracijskih programov, pa se predstavljene evropske države soočajo z določenimi pomanjkljivostmi glede ureditve tega področja.

Osrednja težava izvajanja medgeneracijskih programov je povezana s tem, da v državah na nacionalni ravni ne obstaja neka splošna sprejeta definicija tega pojma. V kolikor ni vzpostavljenih teoretskih in konceptualnih okvirov ter standardov in normativov, ki bi bolj natančno opredeljevali to področje, je namreč sistemsko spremljanje programov na nacionalni ravni v veliki meri oteženo. Pomembno je, da država poda določene kriterije (v obliki razpisnih pogojev) tudi zato, da so izvajalci programov seznanjeni s tem, katere vsebine programov bodo sofinancirane s strani države. Npr. eden od kriterij oz. pogojev, ki bi ga sofinancirani programi morali izpolnjevati, je lahko ta, da morajo imeti od medgeneracijskega programa koristi vse vključene generacije in ne zgolj ena sama. V Združenem kraljestvu sicer obstaja definicija termina »medgeneracijska praksa«, ki se pogosto uporablja v poročilih, ki obravnavajo to tematiko, vendar tudi tukaj o splošno sprejetem konsenzu o tem, kaj naj bi medgeneracijski programi predstavljali, ne moremo govoriti.

Druga pomembna težava, s katero pa se srečujejo izvajalci medgeneracijskih programov v izbranih evropskih državah, je povezana s financiranjem teh aktivnosti. Najpogosteje izvajalci programov pridobijo finančna sredstva iz različnih virov, tako javnih kot zasebnih, velik del pa predstavljajo tudi lastna sredstva. Zaradi problemov z nestalnim financiranjem ostajata obseg in časovno trajanje medgeneracijskih programov omejena.

Preglednica 2: Ključne značilnosti urejenosti področja medgeneracijske solidarnosti v izbranih evropskih državah

	Združeno kraljestvo	Švedska	Španija	Nemčija
Demografska slika				
delež mladih (0-19 let) (v %)	24,2	23,2	19,9	18,4
delež starih (nad 65 let) (v %)	16,6	18,5	17,1	20,6
Organiziranost glede na posamezno raven				
makro	Oddelek za izobraževanje in zaposlovanje	Oddelek za izobraževanje in znanost, Oddelek za zdravje in socialne zadeve	Ministrstvo za zdravje, socialne zadeve in enakost	Ministrstvo za delo in socialne zadeve
			Inštitut za starostnike in socialne storitve	
	CIP (Center za medgeneracijsko prakso)-krovna organizacija	Projekt starejših	La Red Intergeneracional-nacionalni koordinator	projektna pisarna Dialog generacij
mezzo	prostovoljne organizacije, fundacije, mladinske organizacije, lokalni centri, društva upokojencev, ipd.			
Financiranje medgeneracijskih programov	javna sredstva, lastna sredstva, partnersko financiranje, skladi, lastna sredstva	večinoma iz javnih sredstev, deloma iz zasebnih sredstev	večinoma iz javnih sredstev	javna sredstva, privatna sredstva, partnersko financiranje, lastna sredstva
Funkcije medgeneracijskih programov	druženje, ponudba različnih dejavnosti, nudenje pomoči (mladi nudijo pomoč starejšim, starejši nudijo pomoč mlajšim, mladi in stari si pomagajo med seboj ali pa skupaj pomagajo drugim), informiranje, integracija posameznikov v skupnost			

Ne glede na izpostavljene težave, se število projektov in programov s področja medgeneracijske solidarnosti iz leta v leto povečuje. Izvajane aktivnosti so zelo raznolike, združujejo različne skupine udeležencev, raznoliki pa so tudi cilji teh aktivnosti. Najpogosteje se uporabljajo naslednji modeli, po katerih delujejo programi: a) starejši ponujajo storitve mlajšim; b) mlajši ponujajo storitve starejšim; c) skupne aktivnosti mladih in starih; d) vzajemno nudenje storitev.

Programi medgeneracijskega učenja, v katerih poteka implementacija medgeneracijske solidarnosti, so spodbujeni tako od »zgoraj navzdol«, kot od »spodaj navzgor«. Medtem ko želijo vlade vplivati na splošno zanimanje za tematiko medgeneracijske solidarnosti in spodbuditi pristop k medgeneracijskemu delu, ki bi bil strateško in trajnostno usmerjen, pa so za vzpostavitev medgeneracijskega dialoga v prvi vrsti odgovorne občine in zvezne dežele oz. regije (v Nemčiji in

Španiji), kjer v okviru različnih ustanov (izobraževalne ustanove, domovi za upokoјence, medgeneracijski centri) potekajo programi medgeneracijske solidarnosti.

Na nacionalni ravni je področje medgeneracijske solidarnosti najpogosteje umeščeno v pristojnosti ministrstva oz. oddelka za izobraževanje in zaposlovanje, v Španiji pa to področje spada pod okrilje Ministrstva za zdravje, socialne zadeve in enakost. Predvsem v Združenem kraljestvu, in deloma tudi na Švedskem, je opazen interdisciplinarni pristop k reševanju izzivov s tega področja. Razni vladni projekti na temo medgeneracijske solidarnosti namreč pogosto nastanejo v sodelovanju med različnimi oddelki ministrstev, ki delujejo na področju otrok in mladostnikov, zdravja, starih, izobraževanja, dela, upokoјitev, lokalne samouprave, ipd.

V izbranih evropskih državah na nacionalni ravni delujejo krovne organizacije. V Združenem kraljestvu je to npr. Center za medgeneracijsko prakso, v Nemčiji t. i. nacionalna projektna pisarna Dialog generacij, na Švedskem to nalogo izvaja »Projekt starejših«, v Španiji pa je vlogo krovne organizacije prevzelo medgeneracijsko omrežje »La Red Intergeneracional«, ki je bilo ustanovljeno na pobudo Inštituta za starostnike in enakost. Vloga krovnih organizacij je za razvoj in kakovostno izvajanje aktivnosti medgeneracijskih centrov zelo pomembna, saj omogočajo svetovanje, usposabljanje delavcev, organiziranje dogodkov in konferenc, v Združenem kraljestvu pa so v okviru svoje krovne organizacije celo oblikovali standarde in normative za izvajanje medgeneracijskih programov.

4 MEDGENERACIJSKA SOLIDARNOST V SKUPNOSTI – SLOVENIJA

V Sloveniji je bilo v prvem polletju leta 2012 razmerje prebivalstvene strukture v prid mlajšim skupinam prebivalstva. Po podatkih SURS je v tem obdobju v Sloveniji živel 18,2 % mladih v starosti od 0 do 19 let in 16,8 % starejših nad 65 let (SURS 2012b). Že leta 2020 pa lahko pričakujemo spremenjeno demografsko sliko prebivalstva, saj bo število starih preseglo število mladih. Poleg tega naj bi število starih naraščalo vse do leta 2060 (gre za zadnje leto, za katerega so na voljo projekcije prebivalstva), medtem ko naj bi število mladih začelo upadati leta 2030. V Sloveniji bo po teh projekcijah tako leta 2060 živel 20.897 manj otrok, starih od 0 do 19, let kot leta 2015 (Eurostat 2012).

Glede na prikazane demografske spremembe in razvoj, v Sloveniji od sredine devetdesetih let 20. stoletja potekajo različne aktivnosti, povezane z demografskimi spremembami, vidiki aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti.

4.1 Politični dokumenti, ki v Sloveniji urejajo področje medgeneracijske solidarnosti

Na nacionalni ravni je bil leta 1997 sprejet dokument *Program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005* (MDDSZ 1997). S tem programom je bila prekinjena dosedanja praksa, ko so bili domovi za starejše edina oblika skrbi za starejše, ki ne morejo več skrbeti zase. Začelo se je spodbujati storitve, ki bi omogočile, da lahko starejši čim dlje časa ostanejo v svojem okolju. Na področju programov socialnega varstva in skrbi za starejše se je poleg javnih izvajalcev, ki so bili do takrat edini izvajalci tovrstnih storitev, začelo spodbujati razvoj zasebnih izvajalcev, predvsem nevladnega sektorja in sicer v okviru dopolnilnih programov (MDDSZ 2012a).

V letu 2006 je bil sprejet pomemben dokument na področju varstva starostnikov *Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva* (MDDSZ 2006). Dokument predstavlja nadaljevanje prvega programa, pomembno pa je, da so bili poleg področja socialnega varstva vključeni vsi vladni resorji, povezani z demografskimi spremembami. V skladu z usmeritvami EU je ta strategija povezala javno skrb za kakovostno staranje z medgeneracijskim sožitjem in tako posebno pozornost namenila zavedanju, da je le s sodelovanjem vseh generacij možno reševati vprašanja, ki so povezana z dolgoživo družbo. Ustanovljen je bil Svet

za *solidarno sožitje generacij in za kakovostno staranje prebivalstva v Sloveniji*, ki je bil zadolžen za uresničevanje strategije ter izvajanje usklajene in kontinuirane politike na tem področju (MDDSZ 2012a). Omenjeni organ vključuje predstavnike vladnih resorjev, predstavnike izvajalcev storitev in programov za starejše ter predstavnike znanstveno raziskovalnega področja in predstavnike civilne družbe tretjesektorskih organizacij (MDDSZ 2006).

Po mnenju Hlebec in drugih (2012) omenjena politična dokumenta izrazito podpirata razvoj storitev v skupnosti z vidika skrbi za starejše, saj navajata kot enega izmed prednostnih ciljev čim daljše bivanje starejših v skupnosti s podporo zdravstvene nege in storitev, ki jih starejši potrebujejo. Vendar pa avtorice pri tem opozarjajo na neenakomerno geografsko pokritost s storitvami in na neenakost med skupnostmi, npr. pri zagotavljanju pomoči na domu in patronažne nege na domu (Hlebec in drugi 2010, 106).

Za našo razpravo je zanimivo vprašanje v kolikšni meri in na kakšen način se v omenjenih dokumentih pojavljata pojma medgeneracijska solidarnost in medgeneracijsko sožitje. Mali in Nagode (2009, 221-225) s pomočjo štetja sintagem medgeneracijska solidarnost in medgeneracijsko sožitje ter besed solidarnost in sožitje v omenjenih dokumentih ugotavljata, da se vsi štirje pojmi pogosteje pojavljajo v novejšem programu do leta 2010, kot pa v programu do leta 2005. Sintagma medgeneracijska solidarnost se v besedilu *Programa razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005* (MDDSZ 1997) pojavi le dvakrat, sama beseda solidarnost pa poleg tega še trikrat. Nasprotno pa je za novejši dokument *Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva* (MDDSZ 2006), značilno, da se omenjena pojma pogosto pojavljata, na kar nakazuje že sam naslov strategije, v večji meri kot pojem medgeneracijska solidarnost pa se pojavlja pojem medgeneracijsko sožitje (*ibid.*). Pri tem velja poudariti, da se omenjena pojma v dokumentih pojavljata predvsem z vidika varstva starejših, vidik mladih pa pri tem ni posebej poudarjen.

Nov dokument na področju skrbi za starejše *Strategija za kakovostno staranje, solidarnost in sožitje generacij v Sloveniji*, ki je bila predvidena za obdobje od 2011 do 2015, še vedno čaka na vladno obravnavo. V osnutku tega dokumenta je zaznati

večji poudarek na medgeneracijski solidarnosti z vidika dobrobiti vseh generacij starejše, srednje in mlade (MDDSZ 2011).

Leta 2010 je bila kot dodatni dokument sprejeta *Strategija aktivnega staranja*, ki predstavlja akcijski program na področju zaposlovanja starejših. V dokumentu so zapisani ukrepi namenjeni brezposelnim in starejšim zaposlenim, obravnava pa tudi področje spreminjanja odnosa delodajalcev in širše javnosti do starejših (MDDSZ 2012a).

Vlada RS je v okviru projekta EU konec leta 2011 MDDZS dodelila ključno vlogo za obeleževanje *Evropskega leta aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami 2012*. Predlog, da bo EL 2012 posvečeno, ne samo aktivnemu staranju, ampak tudi medgeneracijski solidarnosti, je eden od zaključkov mednarodne konference *Medgeneracijska solidarnost za družbe sožitja in socialne povezanosti*, ki jo je v sodelovanju z Evropsko Komisijo in NVO, Slovenija organizirala v času svojega predsedovanja Svetu EU, v aprilu 2008. Na konferenci je bil podan predlog za obeležitev 29. aprila, kot evropskega dneva medgeneracijske solidarnosti, ki ga sedaj kot takega tudi obeležujemo (MDDSZ 2012a, glej Sedmak in Parent 2008). V okviru EL 2012 je bil ustanovljen *Nacionalni odbor Evropskega leta aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti 2012*, imenovani pa so bili tudi ambasadorji in nacionalni koordinator za to leto. Program predvidenih aktivnosti in prednostnih nalog vključuje dogodke in prireditve, vezane na aktivno staranje in medgeneracijsko sodelovanje; aktivnosti in promocijo ambasadorjev ter informacijsko-komunikacijsko strategijo za osveščanje o vsebinah EL 2012. Na spletni strani projekta je mesto za predstavitev vseh dogodkov in aktivnosti¹⁰.

Na podlagi pregleda političnih dokumentov in analiz političnih dokumentov lahko sklenemo naslednje:

- medgeneracijska solidarnost je v Sloveniji obravnavana predvsem z vidika varstva starejših, zato tudi omenjeni vladni dokumenti medgeneracijsko solidarnost vključujejo predvsem z vidika starejših, kot so ugotovili tudi Hlebec in drugi (2012, 14). Malo pa se omenja vidik medgeneracijske solidarnosti, ki bi upošteval koristi mladih, kar je razvidno že iz naslovov dokumentov in nadalje iz ciljev ter strateških usmeritev na posameznih področjih.

¹⁰ Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/si/teme_projekti/el2012/ (3. 7. 2012).

- V političnih dokumentih je skupnost razumljena kot ponudnik skrbi za starejše, z namenom, da se starejšim omogoči, da čim dlje ostanejo v svojem okolju in da se posledično kar se da pozno vključijo v institucionalno oskrbo. Pri tem je, v okviru dopolnilnih programov, poudarjen pomen nevladnega sektorja (omenjeni vidik izpostavljajo tudi Hlebec in drugi 2012, 105-106).
- Iz pregledanih dokumentov je razvidno, da v Sloveniji, podobno kot v opisanih evropskih državah, ni enotne sprejete definicije, kaj se razume pod pojmi medgeneracijska solidarnost in medgeneracijsko sožitje.

Na področju vzgoje in izobraževanja je v Kurikulumu za vrtce (MŠŠ 1999) v okviru ciljev in dejavnosti upoštevan tudi vidik medgeneracijskega sodelovanja, kot osnova za vzgajanje k medsebojni strpnosti in spoštovanju drugačnosti, sam pojem medgeneracijske solidarnosti ali sožitja pa ni nikjer posebej omenjen. Na ravni osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja so posodobljeni učni načrti za osnovne šole in gimnazije (v okviru slednjih je predviden tudi predmet *Vzgoja za solidarnost*, ki obravnava medgeneracijsko sožitje) ter pripravljene katalogi znanj za poklicno izobraževanje, ki vključujejo tudi cilje medgeneracijskega sožitja (MDDSZ 2012a, 6). Pri tem velja poudariti, da v obstoječih programih in učnih načrtih za osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje sam pojem medgeneracijske solidarnosti ali sožitja ni nikjer posebej omenjen. Tudi v učnem načrtu predmeta *Državljska kultura* za osnovne šole, kjer so omenjene generacijske razlike, vidik medgeneracijske solidarnosti ali sožitja ni omenjen. Na ravni srednješolskega izobraževanja v okviru izbirnih vsebin prostovoljno delo vključuje kot ciljno skupino tudi starostnike, vendar pa sama medgeneracijska solidarnost v okviru učnih načrtov tudi ni na tej ravni izobraževanja ni posebej poudarjena. Po pregledu ureditve na področju predšolskega, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja lahko tako sklenemo, da je zaznati pomanjkanje tovrstne tematike, kar bi bilo potrebno v prihodnje okrepiti in bolj razvijati, kot je bilo predvideno že v *Strategiji varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva* (MDDSZ 2006).

Na področju izobraževanja odraslih se izvaja več vrst ukrepov za financiranje in sofinanciranje programov, ki vključujejo vsebine medgeneracijskega povezovanja, medsebojnega sožitja in razvijanja strpnosti do drugačnosti kot so: dejavnosti

Centrov vseživljenjskega učenja, programi opismenjevanja (besedilnega, matematičnega in računalniškega) in različni programi splošnega neformalnega izobraževanja za odrasle (MDDSZ 2012a, 6).

Pomembno vlogo na področju skrbi za starejše in medgeneracijske solidarnosti ima razvoj storitev v okviru neprofitnega oz. nevladnega sektorja. Tu gre za različna društva in organizacije, ki pomagajo starejšim, združujejo in omogočajo sodelovanje med mlado in staro generacijo in tako promovirajo medgeneracijsko solidarnost, to so npr. medgeneracijski centri, dnevni centri za starejše, skupine starih ljudi za samopomoč v lokalnih mrežah, društva za pomoč starejšim (npr. društva upokojencev), univerze za tretje življenjsko obdobje ipd. (Hlebec in drugi 2012). Čeprav gre pretežno za pomoč starejšim, je v tovrstnih društvih veliko prostora za medgeneracijsko druženje in izmenjave, kar bil bilo treba še nadalje spodbujati. Ta vidik medgeneracijske solidarnosti je poudarjen v okviru *Strategije varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva*, v kateri je promocija prostovoljstva, dela s starejšimi in ustvarjanje medgeneracijskih centrov skupnosti navedena med pomembnimi cilji varstva starejših. Hlebec in drugi (2012) poudarjajo, da je pri tem zelo pomembno, da starejših ne vidimo zgolj kot prejemnike pomoči, temveč kot aktivne člane skupnosti. Ta vidik je v političnih dokumentih morda premalo poudarjen, saj je potencial nudenja pomoči drugim velik. Pripravljenost upokojencev za prostovoljno delo v skupnosti je v Sloveniji precejšnja (48 % jih že deluje ali pa to namerava) in je nad povprečjem EU 27 (podatki za leto 2007) (Hlebec in drugi 2012). Posebno vlogo pri medgeneracijski solidarnosti tako od mladih k starim in obratno pa ima tudi skupnostno izobraževanje (glej Hlebec in drugi 2012, 107-113).

Na področju družinske politike MDDSZ vsako leto objavi razpis za programe v podporo družinam. V zadnjih dveh letih je razpis namenjen tudi sofinanciranju družinskih centrov, kjer je med vsebinami, ki naj bi jih ti izvajali, navedena tudi vsebina »Programi za ustvarjalno skupnega preživljanje prostega časa in medgeneracijsko druženje«. Družinski centri bi lahko predstavljali nekakšno središče druženja različnih generacij, izmenjavo dobrih praks in pozitivnih izkušenj med generacijami ter središče krepitev solidarnosti med generacijami (MDDSZ 2012a, MDDSZ 2012c).

MDDSZ in MZ na področju geriatrije in gerontologije sodelujeta tudi z Inštitutom Antona Trstenjaka, v katerem se v okviru svojih aktivnosti posvečajo tudi aktivnostim medgeneracijske solidarnosti. Njihovi projekti so opisani v predstavitvi dobrih praks.

Vpogled na področje medgeneracijske solidarnosti nam, poleg političnih dokumentov, ponujajo tudi raziskave, ki so bile v Sloveniji opravljene v zadnjih letih. Med njimi je najpomembnejša raziskava **Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji** (Hlebec in drugi 2012).

V okviru tega raziskovalnega projekta so bili s pomočjo intervjujev zbrani odgovori študentov, njihovih staršev in starih staršev o vprašanih, povezanih s skupnostnimi dejavnostmi, medgeneracijskim sodelovanjem, medgeneracijskim učenjem ter socialno identiteto različnih starostnih skupin (Kump in Jelenc Karšovec 2010 v Hlebec in drugi 2012, 110). Ugotovitve projekta so za medgeneracijsko solidarnost z vidika skupnosti pomembne predvsem v naslednjih točkah (Hlebec in drugi 2012, 110-111, 132-133):

- intervjuvanci za skupnost navajajo odtujenost, slabo informiranje, razpad skupnostnih vrednot, stališča, ki temeljijo na stereotipih in nepovezanost generacij, kar raziskovalci pripisujejo pomanjkanju medgeneracijskih dejavnosti v lokalnem okolju. V nekaterih skupnostih sicer obstajajo poskusi povezovanja generacij (po mnenju vprašanih naj bi tovrstne dejavnosti najpogosteje spodbujala cerkev), vendar gre bolj za nenačrtne dejavnosti. Raven medgeneracijskega sodelovanja v skupnosti je tako odvisna predvsem od angažiranih posameznikov v društvih in skupnosti.
- Delež vezi s sosedi predstavlja manj kot 10 % vseh vezi v omrežjih socialne opore. Sosedje so pomembni pri nudenju majhnih in večjih materialnih opor in deloma pri druženju, manj pa pri emocionalni opori, opori v primeru bolezni in finančni opori. Raziskovalci ugotavljajo, da majhen delež medgeneracijskih vezi med sosedi kaže na še izredno velik in neizkoriščen potencial lokalne skupnosti za vzpostavljanje medgeneracijske solidarnosti, katerega bi bilo treba v prihodnje načrtnije krepiti.
- Večina intervjuvancev na vprašanje, ali bi se bili pripravljeni vključiti v medgeneracijsko dejavnost, odgovarja pozitivno. Raziskovalci ugotavljajo, da se bo potrebno v Sloveniji v prihodnje načrtno lotiti priprave medgeneracijskih programov in poskrbeti za določeno mero zunanje spodbude, vključno z

izobraževanjem ključnih oseb, ki bodo pobudniki medgeneracijskega sodelovanja v skupnosti. Pri tem dodajajo, da je treba močno skupinsko identiteto, aktivno udeležbo in delovanje za skupno dobro postaviti kot pomemben cilj pri uvajanju medgeneracijskega izobraževanja v skupnosti, saj so vse omenjene premise pomembna značilnost učenja v skupnosti. Ob tem pa ne smemo pozabiti na značilnosti sodobnega življenja, kjer hiter tempo in pomanjkanje časa v veliki meri vplivata na vsakdanje življenje ljudi, zato je pomembno, da so medgeneracijske dejavnosti oblikovane tako, da imajo posamezniki, ki so vpeti v tovrstne dejavnosti, od njih tudi koristi.

Omenjene ugotovitve veljajo za raven skupnosti, medtem ko podatki raziskav kažejo na zelo pomembno vlogo družine v omrežjih socialne opore (Hlebec 2003, 2004, Dremelj 2003, Hlebec in drugi 2010). V družini poteka dobro medgeneracijsko sodelovanje in medgeneracijske vezi predstavljajo zelo velik del omrežja socialne opore, predvsem medgeneracijske vezi v okviru ožje družine (glej Hlebec in drugi 2012)¹¹.

Solidarnost med odraslimi otroki in njihovimi starši je zagotovo najpomembnejši vidik medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji, ki je tudi zakonsko opredeljen¹². Odrasli otroci so svoje starše dolžni vzdrževati, v kolikor slednji nimajo zadostnih lastnih sredstev za preživljanje. Še pomembnejša pri tem pa so normativna pričakovanja, vrednote, ki so temelj odnosa med generacijami in so ključna za vzpostavitev solidarnostnih odnosov ter pomoči. Gre za t.i. koncept »norme solidarnosti«, ki je prepoznan v nujnosti skrbi za (naj)starejše in (naj)mlajše otroke ter tudi v samoumevnosti vzajemnosti med starši in otroki: starši so dolžni skrbeti za otroke v mladosti, ti pa za stare starše v starosti (Hlebec in drugi 2012). Starši svojim otrokom najpogosteje nudijo finančna pomoč, otroci pa svojim staršem najpogosteje nudijo

¹¹ Zaradi metodoloških omejitev se avtorji raziskave niso osredotočili na vseh šest dimenzij, ki so zajete v omenjenem Bengstonovem modelu. Upoštevali so le funkcionalno solidarnost, torej tipe opor, ki si jih medsebojno izmenjujejo starši in otroci. Odnose med odraslimi otroki in starši so merili na podlagi podatkov o izmenjavi socialne opore v omrežjih socialne opore iz leta 2002, pri čemer so jih zanimali: pogostost stikov, emocionalna solidarnost ter struktura solidarnosti (geografska bližina staršev in otrok) (Hlebec in drugi 2012, 16, 128).

¹² Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Ur.l. SRS, št. 15/1976, spremembe: Ur.l. SRS, št. 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, RS, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDF, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl.US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNPOB, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl.US: U-I-312/00-40, 16/2004, 69/2004-UPB1, 101/2007 Odl.US: U-I-328/05-12, 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45, 90/2011 Odl.US: U-I-85/10-10.

oporo v primeru bolezni (Hlebec in drugi 2012). Filipovič Hrast in Hlebec (2010) ugotavljata, da je v Sloveniji skrb za starše s strani otrok in družinska opora kot primarni vidik opore starejšim močna vrednota, saj kar 78 % ljudi v Sloveniji meni, da je dolžnost odraslih otrok, da skrbijo za svoje ostarele starše (Hlebec in drugi 2012, 11-12).

Analiza deleža medgeneracijskih vezi v ožjih družinah glede na starost in po posameznih tipih družine je potrdila že znano dejstvo, da je najbolj obremenjena srednja generacija. Tako kategorija starih med 40 in 49 let prejema najmanj opore v družinah, razlike z ostalimi starostnimi kategorijami so največje pri prejemanju »majhne materialne opore«, »emocionalne opore«, »velike materialne opore« in »finančne opore« (Hlebec in drugi 2012, 53). Po drugi strani pa izpostavljena starostna kategorija, ki jo uvrščamo v srednjo generacijo, nudi največ opore, kar srednjo generacijo umešča v najtežji položaj v primerjavi z ostalimi generacijami. Podatki še kažejo, da srednja generacija z vidika spola ni obremenjena enakomerno (Hlebec in drugi, 2012), saj so ženske veliko bolj obremenjene kot moški.

Srednja generacija je torej obremenjena z dajanjem opore na dve strani hkrati, je nekakšen »neto ponudnik opore«, saj v povprečju nudi večje število opor tako svojim otrokom kot svojim staršem. Ob tem je še posebej problematično to, da je struktura modernih družin (prevlada majhnih jedrnih družin) dajanje medgeneracijske opore spremenila v dodatno (izvengospodinjsko) dejavnost (Hlebec in drugi 2012, 73).

Dasiravno področje zaposlenosti ni neposredna tema pričujoče naloge, pa je vseeno potrebno dodati, da je možno srednjo generacijo razbremeniti tudi na delovnem mestu in sicer tako, da se srednji generaciji omogoči usposabljanja na delovnem mestu, pri tem pa ostane delovni proces neprekinjen ali pa tako, da novo zaposlene v delovno mesto uvajajo starejši zaposleni, ki so zaradi dolgoletnih izkušenj bogat vir znanj. Na ravni podjetij so možne naslednje rešitve (PRIZMA 2010)¹³:

- mentorske sheme, ki predstavljajo učinkovit prenos znanj, spretnosti in izkušenj od starejših zaposlenih na mlajše. Vzpostavitev mentorskih shem je za podjetja koristno pri uvajanju novo zaposlenih v delovno okolje, pri razvoju naslednikov, pri usposabljanju in razvoju zaposlenih po daljši odsotnosti z dela

¹³ Vir: Fundacija za izboljšanje zaposlitvenih možnosti PRIZMA. 2012. *Izzivi medgeneracijskega sodelovanja na področju dela*. Maribor: Fundacija za izboljšanje zaposlitvenih možnosti PRIZMA, ustanova.

ter pri spodbujanju medgeneracijskega sodelovanja med zaposlenimi. V okviru mentorske sheme si lahko starejši in mlajši zaposleni delita delovno mesto. Na ta način zmanjšamo brezposelnost med mladimi, olajšamo in podaljšamo delo starejših, prenašamo delovne izkušnje ter povečamo produktivnost delovnega mesta. Primer dobre prakse je podjetje INFOTEHNA Skupina, kjer koncept mentorstva uporabljajo predvsem za učinkovito in čim hitrejšo usposabljanje novih zaposlenih.

- Model krožnega zaposlovanja, ki je eno izmed najučinkovitejših orodij za doseganje večje prožnosti dela. Omenjeni model vpeljuje kroženje med delom in usposabljanjem, kar omogoča zaposlenim, da zaradi usposabljanja začasno zapustijo svoje delovno mesto, ob čemer pa ostane delovni proces neprekinjen. Tudi srednja generacija bi lahko izkoristila možnost odsotnosti in fizično razbremenitev v obliki kroženja na različnih delovnih mestih, kar bi jim tudi olajšalo usklajevanje dela z družinskim življenjem. Poznamo dve obliki krožnega zaposlovanja; a) nadomeščanje delovnega mesta – zaposleni v času izobraževanja še vedno prejema plačo, na njegovo mesto pa se zaposli brezposelna oseba, ki jo plačuje zavod za zaposlovanje, kar pomeni, da delodajalec nima nobenih dodatnih finančnih obveznosti. Na ta način lahko dodatno izobražujemo delavce, poleg tega pa tudi vključimo brezposelne na trg dela; b) kroženje v podjetju na različnih delovnih mestih – s tem se spodbuja spoznavanje različnih delovnih nalog in učinkovitost zaposlenih, lahko pa se uporablja tudi za razbremenitev delavcev na fizično zahtevnih delovnih mestih. Primer dobre prakse je podjetje Henkel Slovenija d.o.o.
- Medgeneracijski management, ki v podjetju koordinira, nadzoruje in usmerja raznolikost starostne strukture zaposlenih. Kadrovska politika koordinira medgeneracijsko sodelovanje in interno usposabljanje, z namenom prenosa znanj in interakcij med različnimi generacijami zaposlenih, glede na specifične različnih generacij. Dober zgled predstavlja veriga nemških veleblagovnic, GaleriaKaufhof, ki je v svoje kadrovske pristope uvedla notranjega strokovnjaka za demografijo. Njegova naloga je koordinacija medgeneracijskega sodelovanja in internega usposabljanja upoštevajoč značilnosti različnih generacij v podjetju in prilagojeno načelo vseživljenjskega učenja za generacijo zaposlenih, ki so starejši nad 50 let.

Vpogled v potrebe družin z vidika medgeneracijske solidarnosti omogoča tudi **Raziskava o potrebah družin po različnih oblikah storitev** (Rakar in drugi 2010), ki je bila izvedena na reprezentativnem vzorcu družin z mladoletnimi otroki. Na potrebe sodobnih družin je namreč možno odgovoriti tudi v obliki skupnostnih programov, med katerimi bi bili mnogi lahko oblikovani na način, da bi spodbujali medgeneracijsko solidarnost. Za pričujočo nalogo so pomembne predvsem naslednje ugotovitve raziskave.

Več kot polovica (60 %) staršev je izrazila, da bi potrebovali občasno varstvo. Če bi bilo občasno organizirano v npr. v okviru vrtcev, društev, igralnih koticov v nakupovalnih centrih, ipd. bi to izkoristilo nekoliko manj kot polovica staršev. Za takšno obliko varstva bi bila večina staršev pripravljenih tudi plačati, in sicer od 2 EUR ali manj, do 6 EUR ali več na uro. To potrjuje, da bi morali graditi na ponudbi več takšnih oblik storitev (Rakar in drugi 2010).

Starši pogosto potrebujejo tudi pomoč pri počitniškem varstvu za svoje otroke, saj jim službene obveznosti ne omogočajo, da bi ves čas počitnic preživeli z otroki. Nekoliko manj kot polovica otrok se v času počitnic udeležuje različnih organiziranih oblik dejavnosti, ki jih ponujajo različne institucije. Pri tem dobrih 61 % staršev svoje otroke vključuje v dejavnosti NVO, 18 % v aktivnosti, ki jih organizirajo šole, slabih 11 % v aktivnosti cerkve in slabih 7 % v aktivnosti, ki jih ponujajo komercialne organizacije ali podjetja. Več kot polovica anketiranih staršev pa svojih otrok v organizirane počitniške dejavnosti ne vključuje, pri čemer je eden od pomembnih razlogov ta, da jih v okolju, v katerem živijo, ni na voljo (23 % staršev). Pomanjkanje organiziranih počitniških dejavnosti namenjenih otrokom navajajo predvsem starši iz manjših krajev (mest) in s podeželja, medtem ko je ponudba tovrstnih dejavnosti, glede na odgovore staršev, v Ljubljani in Mariboru zadovoljiva. Med razlogi za ne vključitev otrok v organizirane počitniške dejavnosti so tudi taki, da si nekateri starši teh dejavnosti finančno ne morejo privoščiti (dobrih 3 % staršev), ali pa o njih niso informirani (3 % staršev), 14 % staršev pa je navedlo druge razloge za ne vključitev svojih otrok v počitniške dejavnosti. Rakar in drugi (2010) predlagajo, da bi bilo potrebno spodbuditi lokalne skupnosti in šole, da bodisi same oblikujejo dodatno ponudbo počitniških dejavnosti (predvsem v okoljih, kjer ne delujejo NVO) ali pa v sodelovanju z NVO in komercialnimi ponudniki.

Rakar in sodelavci (2010) so starše spraševali tudi o vključenosti njihovih otrok v interesne dejavnosti. Poleg osrednjega razloga za neobiskovanje interesnih dejavnosti, ki je povezan z oceno staršev, da njihovi otroci tovrstnih dejavnosti ne potrebujejo (tako meni 55,1 % staršev predšolskih otrok, 49,2 % staršev osnovnošolcev in 36,3 % staršev srednješolcev), se je, glede na odgovore anketiranih staršev, kot pomembna ovira izkazala nezadostna ponudba interesnih dejavnosti. To še posebej velja za srednješolsko populacijo otrok, kjer je dobrih 16 % staršev kot razlog, da njihov otrok teh dejavnosti ne obiskuje, navedlo, da tovrstnih dejavnosti v njihovem okolju ni na voljo, kar lahko pripišemo nezadostni ponudbi interesnih dejavnosti na tej ravni izobraževanja. Na tem mestu je pomembno izpostaviti tudi to, da slabi petini staršev vključenost otroka v interesne dejavnosti predstavlja velik in zelo velik strošek.

Medgeneracijski programi v skupnosti bi lahko ponujali interesne dejavnosti za otroke, ki bi jih izvajali starejši. Enako velja tudi za učno pomoč, ki bi jo lahko v lokalnih okoljih nudili starejši, saj podatki iz raziskave, ki so jo opravili Rakar in drugi (2010) kažejo, da 3,5 % staršev dijakov pravi, da njihovi otroci potrebujejo učno pomoč, vendar je v kraju, kjer živijo, ni na voljo, 1,5 % staršev pa pravi, da učno pomoč potrebujejo, vendar si je ne morejo finančno privoščiti ali pa nimajo dovolj informacij o tem.

V obeh raziskavah (raziskavi Hlebec in drugih 2012 in Rakar in drugih 2010) se je torej izkazalo, da obstajajo potrebe po formalnih virih pomoči družini, kjer obstoječa ponudba potreb družin ne pokriva v zadostni meri, ker bodisi ponudbe v določenem kraju ni na voljo, ali pa je predraga oz. posamezniki ne dobijo informacij o izvajanju aktivnosti. Ker je srednja generacija pri nudenju pomoči in opor najbolj obremenjena, saj so njihovi transferji opor usmerjeni tako k starejši kot mlajši generaciji, bi bilo formalne oblike pomoči smiselno oblikovati tudi tako, da bi razbremenili omenjeno generacijo. To je možno narediti preko skupnostnih programov za otroke in starejše. V programih, v katerih bi srednji generaciji pomagali pri dajanju opore obema drugima generacijama, bi se tako lahko učinki multiplicirali.

Področja, na katerih bi bilo možno razbremeniti srednjo generacijo s skupnostnimi programi, se nanašajo predvsem na prevzemanje nudenja opor na naslednjih področjih:

- občasno in počitniško varstvo otrok, pomoč pri učenju, interesne dejavnosti, ipd. (Rakar 2010) so področja, ki bi jih lahko občasno od staršev in starih staršev prevzeli tudi drugi. Tovrstni programi bi se lahko izvajali v družinskih centrih, medgeneracijskih centrih, ipd. Ker je srednja generacija zelo obremenjena, je potrebno pri snovanju tovrstnih programov pozornost posvetiti zlasti vprašanju, kaj se pričakuje od prejemnikov pomoči. V nekaterih oblikah programov, če niso zastavljeni dovolj jasno, lahko pride do prevelikih ali pa do različnih pričakovanj s strani različnih generacij. Npr. programi nadomestnih babic in dedkov – za srednjo generacijo pomenijo razbremenitev takrat, kadar je jasno izraženo, da so pri tem njihovi otroci oz. oni sami prejemniki opor in da se od njih ne pričakuje nudenje opore nadomestnim babicam in dedkom (zlasti morda neizrečena). Iz strahu pred t.i. emocionalnim plačilom, ki je mnogim pripadnikom srednje generacije lahko bolj zahtevno od materialnega plačila, se zato morda ne bi odločili za koriščenje take oblike opore. Zato je veliko skupnostnih programov lažje izvesti v formalnih prostorih, kot pa če bi nadomestni babice in dedki prihajali na dom. Če so skupnostni programi zasnovani tako, da so v začetku bolj formalizirani, pa se iz posameznih interakcij še vedno lahko razvijejo globlje in trajne vezi med prejemniki in dajalci opor in njihov odnos na osebni ravni še vedno lahko postane bolj recipročen.
- Pomoč pri skrbi za ostarele sorodnike, kjer se, kot opozarjajo Hlebec in drugi (2012), zastavlja pomembno vprašanje – vprašanje intimnosti, saj ljudje intimne zadeve najraje delimo v intimnem krogu. Vprašanje razčlovečenja pri intimni negi je za posameznike lahko zelo občutljivo področje, zato je potrebno v vsakem posameznem primeru oceniti, kaj je za koga potencialno uporabno. Vsekakor pa so nekatera področja taka, da bi lahko v okviru skupnostnih programov srednjo generacijo pri tem razbremenili. To je pomoč pri vsakodnevnih opravilih, kot so nabava hrane, manjša gospodinjska opravila in družabništvo – druženje. Če bi posamezniki iz srednje generacije vedeli, da je za njihove svojce poskrbljeno ali da jih občasno obišče še kdo drug, bi imeli tudi manjše občutke krivde, kadar sami ne morejo pomagati. Hlebec in drugi (2012) opozarjajo na široko paleto občutij, ki so jih navajale osebe v raziskavi, ko so govorile o nudenju in prejemanju opore in občutek dolžnosti nudenja opore staršem je visoko rangiran. Ob tem ni zanemarljivo dejstvo, ki ga

ugotavljajo Hlebec in drugi (2012, 75), da se starejša generacija zaveda, da se lahko znajdejo med prejemniki tudi formalnih oblik pomoči zaradi slabšanja zdravja in posebnih potreb in da računajo na socialno-zdravstvene storitve, ki bi bile organizirane znotraj skupnosti (se pravi v okviru skupnostnih programov).

Kot smo zapisali, se posamezniki na formalne vire pomoči ne obračajo, če v njihovem okolju ni na voljo primerne ponudbe oz. je ta nedostopna iz finančnih razlogov ali pa o njej niso informirani. Lahko pa so v določeni skupnosti izpolnjeni vsi ti pogoji, pa posamezniki kljub temu ne poiščejo pomoči izven družinskega kroga. Pri snovanju skupnostnih programov je zato zelo pomembno upoštevati pogoje, pod katerimi so posamezniki pripravljene sprejeti skupnostne programe medgeneracijske solidarnosti. Hlebec in drugi (2012, 70-73) so v svoji raziskavi povzeli kriterije, ki so jih intervjuvanci izpostavljali pri tem, kako se odločajo pri tem koga zaprositi za pomoč. Na tem mestu izpostavljamo kriterije, ki so pomembni z vidika možnosti aplikacije na skupnostni ravni - kot kriteriji, na katere bi morali biti pozorni oblikovalci programov:

- bližina: kriterij prostorske bližine je lahko pomemben tako za neformalne kot za formalne opore – neformalne opore v smislu sosedskih odnosov, ki so prostorsko dejansko najbližji, za formalno oporo pa pomenijo, da je pomembno, da so skupnostni programi umeščeni v lokalna okolja, da so uporabnikom blizu.
- Zasebnost: zasebnost je pomembna zlasti na področju osebne nege in intimnega prostora posameznikov, kar je na skupnostni ravni možno upoštevati tako, da so programi pripravljene na način, ki v posameznikih ne vzbuja sramu. To pomeni, da denimo pomoč pri negi nudi vedno ena oseba, ki ji posameznik zaupa ali pa da se mu ponudi več oseb in sam izbere osebo, od katere bo prejemal tovrstno pomoč.
- Zaupanje: velja enako kot pri zasebnosti.
- Osebne značilnosti ponudnika opore oz. pomoči: gre za kriterij, ki ga je težko vnaprej predvideti, na skupnostni ravni pa pomeni enostavno možnost, da če se tisti, ki nudi oporo in tisti, ki jo prejema, ne ujameta, obstaja možnost zamenjave ponudnika, ne da bi imel posameznik, ki prejema oporo, pri tem slab občutek ali bi se zaradi tega celo umaknil iz skupnostnega programa.

- Formalna opora kot edina možnost: edina možnost za oporo ali pomoč na mezo ravni pomeni substitucijski model opore – da posameznik, ki v svojem osebnem omrežju oz. v družini nima možnosti prejemanja opore, le-to poišče v skupnostnem programu v lokalnem okolju.

Koliko se ljudje obračajo po oporo in pomoč izven svojih osebnih omrežij, je tudi vprašanje nacionalne kulture in posameznih življenjskih slogov. Zato je treba biti pri pripravi programov na skupnostni ravni pozoren tudi na ta vidik. Hlebec in drugi (2012) so identificirali tri tipe družin, ki različno sobivajo s svojim lokalnim okoljem:

- za tesno povezano in vase zaprto družino je že v sami opredelitvi nakazano, da je verjetno zaradi samozadostnosti neformalnih vezi slabo vpeta v skupnost (Hlebec in drugi 2012). Življenje v lokalni skupnosti jih ne zanima in se vanj ne vključujejo niti kot ponudniki niti kot prejemniki opor. Za tovrstno družinsko skupnost je najmanj verjetno, da bi imeli lahko skupnostni programi kak vpliv, kar pa ne pomeni, da jih morda ne bi potrebovali (v primeru, da gre za migrante, ki niso dovolj integrirani, ali pa za družine, v katerih je prisotno nasilje ali so kako drugače izključene).
- V manj povezani družini, katere člani sodelujejo v različnih aktivnostih v skupnosti, so odnosi bolj površinski (Hlebec in drugi 2012). Na podlagi zapsanega je moč sklepati, da obstaja večja verjetnost, da njeni člani nudijo ali pa iščejo oporo tudi v skupnosti, če jo potrebujejo.
- Povezana in v skupnost odprta družina (Hlebec in drugi 2012) se kaže kot nekakšen idealni tip družine, saj nakazuje na to, da so posamezniki v njej avtonomni in hkrati povezani. Gre za družinsko skupnost, katere člani so najbolj povezani z lokalnim okoljem in so po eni strani aktivni ponudniki opor v skupnosti, hkrati pa verjetno lastne opore dopolnjujejo z možnostmi iz skupnostnih programov (suportivni model opore).

4.2 Stanje na področju medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji – analiza intervjujev

V nadaljevanju predstavljamo analizo intervjujev, ki smo jih opravili s predstavniki različnih institucij in organizacij, ki delujejo na področju aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti ali pa jih ta problematika posredno zadeva. V intervjuje smo vključili tudi strokovnjake na tem področju. Analiza intervjujev je razdeljena na naslednje tri vsebinske sklope: opis situacije na področju medgeneracijske

solidarnosti v Sloveniji, EL 2012 in predlogi za izboljšanje situacije na področju medgeneracijske solidarnosti. Na ta način smo pridobili celovit vpogled v področje obravnavne tematike.

4.2.1 Opis situacije na področju medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji

Sogovorniki pojem **medgeneracijska solidarnost v splošnem razumejo z vidika druženja, sodelovanja, spoštovanja, prenašanja znanj in povezovanja generacij ter nudenja medsebojne pomoči**. Predvsem je pomembno, da je ta pomoč obojestranska. Kot pravi predstavnik Mestne zveze upokojencev Ljubljana: *»Medgeneracijska solidarnost mora temeljiti na medsebojni odgovornosti generacij. To v praksi pomeni, da nobena rešitev, ki jo sprejemamo, ne more biti v absolutno korist ene generacije na škodo drugim generacijam. To je bistvo medgeneracijske solidarnosti.«* Da pa bi lahko to medsebojno pomoč tudi udejanjili, je treba po mnenju predstavnice Univerze za tretje življenjsko obdobje *»starejše vrniti v družbo in preprečiti njihovo socialno izključenost, z namenom, da se pojavi nov vzorec dejavne starosti. Ker šele potem, ko ena generacija dopolnjujejo drugo in jo razbremenijo, je možno uresničiti medgeneracijsko sodelovanje in medgeneracijsko solidarnost. Starejši bi tako z določenih vidikov morali razbremenjevati srednjo generacijo in najmlajšim otrokom dati novo kvaliteto življenja.«*

Nekateri sogovorniki ugotavljajo, da pri medgeneracijski solidarnosti ne gre le za solidarnost in povezovanje med dvema generacijama – med mlado in staro, ampak je v tem kontekstu prisotna in pogosto spregledana tudi **srednja generacija**. Po mnenju predstavnika Mestne zveze upokojencev Ljubljana je razlog zakaj na medgeneracijsko solidarnost ne gledamo širše povezan z *»industrijskim načinom življenja, v katerem so generacije popredalčkane. Ena generacija se uči za to, da bo ustvarjala presežno vrednost za lastnike kapitala, druga generacija, torej aktivna generacija, jo že ustvarja, tretja generacija pa jo je ustvarila v preteklosti, sedaj jo pa ne več in je zato odvečna generacija. Sistem, v katerem živimo, nam tako vsiljuje neko redukcionistično gledanje na odnose med generacijami.«* Predstavnica Fakultete za socialno delo in strokovnjakinja na tem področju ob tem dodaja, da je **termin medgeneracijska solidarnost nedefiniran** in da je problem že v samem poimenovanju: *»S tem, ko razumemo družbo, da se deli na generacije različnih starosti, s tem ko delamo selekcijo v družbi, ne omogočamo solidarnosti. Ko ljudi*

selekcioniраш po starosti ali po drugih razlikah, jih ločiš in ko jih ločiš, ne moreš pričakovati solidarnosti. Zato bi bilo bolj smiselno dati poudarek, ne medgeneracijski solidarnosti, ampak solidarnosti med ljudmi. Medgeneracijsko solidarnost vidim kot priložnost, da se kot družba začnemo zavedati pomena skupnega sožitja.» Sogovornica iz Fakultete za socialno delo poudarja še, da *»bi morali na novo definirati tudi kaj generacije sploh so. Vprašanje je, če lahko govorimo samo o treh generacijah, saj se stara generacija lahko še naprej deli.«*

Glede na odgovore vprašanih je medgeneracijska solidarnost pomembna *»zaradi upadanja kakovosti življenja, ki se ob povečevanju ekonomske revščine kaže predvsem v izgubljanju tradicionalnih vrednot življenja, v vedno večji odtujenosti med ljudmi, v neprepoznavanju in nespoštovanju interesov in potreb posameznih generacij«* (predstavnica medgeneracijskega centra).

Predstavnici Fakultete za socialno delo se zdi medgeneracijska solidarnost *»ključna za nadaljnji obstoj naše družbe.«* Predstavniki Mestne zveze upokojencev Ljubljana pravi, da *»smo v zadnjih tridesetih letih razvili take odnose, ki poudarjajo človeka kot posameznika, individuuma. Postali smo izrazito individualistična družba. Prejšnje družbe – recimo v vojnem času – brez solidarnosti sploh ne bi preživele.«*

Po mnenju predstavnika Mladinskega sveta Slovenije pa je medgeneracijska solidarnost pomembna zato, da *»prihaja do prenosa znanj in izkušenj na širši ravni in za vključevanje starejših v družbene tokove. Mladi želijo radikalno spreminjanja stvari, na drugi strani pa se starejši oklepajo starih navad in tukaj lahko pride do konflikta med generacijami – to pa bi medgeneracijska solidarnost lahko preprečevala.«*

Da je medgeneracijska solidarnost pomembna z vidika preprečevanja konflikta med generacijami, meni tudi predstavnica Zveze društev upokojencev Slovenije, ki pravi, da *»je medgeneracijska solidarnost vedno bolj pomembna, ker so se demografske in politične razmere tako zelo spremenile. Hitro naraščanje starejšega prebivalstva in pokojninska politika, prispevajo k temu, da skušajo politikanti (ne politiki) in lastniki kapitala, skregati ljudi med seboj in prikazovati mladim stare kot breme.«*

V splošnem sogovorniki sicer menijo, da **o konfliktu med generacijami (še) ne moremo govoriti**. Se pa strinjajo s tem, da *»ga nekateri poskušajo ustvariti«*

(predstavnica Zveze društev upokojencev Slovenije) oz. »da obstajajo navidezni konflikti« (predstavnica Univerze za tretje življenjske obdobje). Predstavnik Mladinskega sveta Slovenije pravi, da medgeneracijski konflikt še ne obstaja, »da pa imamo v Sloveniji zelo dobre osnove, da do njega pride, če se bo javno finančna situacija še poslabšala, če se bo brezposelnost med mladimi povečala in če bo kakšna ekstremna politika ali pa ekstremno gibanje ta konflikt še podžigala. Res je, da imamo v Sloveniji to prednost, da naš državno socialni sistem, ki delno pokriva tudi šolstvo z neskončno dolgim izobraževanjem in štipendiranjem in sistemom študentskih servisov oz. študentskega dela, zaenkrat še relativno dobro pokriva življenjske potrebe mladih in zato trenutno še nimamo tako velike brezposelnosti med mladimi, kot je to značilno za nekatere druge evropske države. Konflikta tako zaenkrat še ni, vendar bi lahko zaradi recesije in finančne krize, do njega prišlo, saj ni dovolj preventivnih ukrepov, ki bi ga preprečili. Vsi samo upamo, da se bo ekonomija zagnala in da bodo mladi dobili službe, ni pa sistemskih pristopov, s katerimi bi vlada sprejela rešitve za najslabši možni scenarij, da bi se preprečeval medgeneracijski konflikt na sistemski ravni.«

Nasprotno, pa nekatere sogovornice verjamejo, da konflikt med generacijami obstaja. Predstavnica Fakultete za socialno delo pravi, da je »konflikt nujen, saj imajo ljudje različnih starosti in izkušenj različen pogled na življenje. Bolj je vprašanje, kako ravnati zdaj s temi konflikti. **Družba mora biti za svoj obstoj tudi konfliktna.**« S tem se strinja tudi predstavnica Zveze prijateljev mladine Slovenije: »Konflikt med generacijami je vedno bil in vedno bo. Konflikt mora obstajati, ker drugače ne bi bilo razvoja, nova generacija se mora kritično nestrinjati z nekaterimi stvarmi stare generacije, tako da dobre stvari obdrži in slabe izpusti. Ima pa konflikt med generacijami različne podobe. Ena je v konfliktu vrednot, druga v konfliktu izkušenj, danes pa je zelo kritičen konflikt položaja generacij. Tako medijski kot politični, morda celo izobraževalni prostor, prikazuje staro generacijo kot totalnega potrošnika, porabnika za katerega morajo delati mlade generacije. Ne upošteva pa se, da je tudi stara generacija nekaj prispevala. Ta konflikt sedaj ni več samo konflikt, ampak prehaja že v neko vojno stanje.«

Sogovorniki so **trenutno situacijo na področju medgeneracijske solidarnosti ocenjevali precej kritično:** »Področje ni dobro urejeno. Nekaj se odvija po domovih za ostarele, kamor prihajajo prostovoljci, ampak to ni zadosti; to predvsem šole

izvajajo. Problem je v tem, da otroci vidijo in imajo izkušnjo s tako starostjo, ko posamezniki ne morejo več skrbeti zase. Vedno me je motilo, da se mladi srečujejo z zadnjo postajo. Rada bi, da se srečajo prej, da imajo nekaj eni od drugih, da lahko poteka izmenjava izkušenj in zgodb, ipd.« (predstavnica Zveze prijateljev mladine Slovenije). Ob tem predstavnik Mestne zveze upokojencev Ljubljana poudarja, da »medgeneracijska strpnost, ki je prva postaja medgeneracijske solidarnosti, v vsakdanjem življenju obstaja; npr. že to je medgeneracijska solidarnost, če en mlad študent odstopi sedež starejši osebi na avtobusu. **Za več medgeneracijske solidarnosti pa bi potrebovali tudi infrastrukturo.** V prejšnjem obdobju smo jo imeli – npr. domove krajanov, kjer so se srečevale različne generacije.« Pozitivne izkušnje iz preteklosti je izpostavila tudi predstavnica Fakultete za socialno delo, ko pravi, da »je naš način življenja in naša kultura vtkana v sožitje med generacijami. Pozabili smo, kaj smo nekoč že imeli. Zgledujemo se po drugih državah, ko pa imamo konec koncev že dovolj solidarne zavesti, ki jo lahko črpamo iz preteklosti. Zato se po drugi strani zastavlja vprašanje, zakaj je treba to področje sploh urejati. Ali zaradi EU, zato da se uredi sistemsko, ali je to vprašanje naše družbe?«

Predstavnica medgeneracijskega centra je še posebej **kritična do sistemske ureditve področja medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji:** »V Strategiji razvoja Slovenije, ki opredeljuje vlogo civilne družbe in v sklopu nje medgeneracijsko solidarnost in prostovoljstvo, usmeritve niso operacionalizirane. Tudi zakoni, razen na področju socialnega varstva ter vzgoje in izobraževanja, medgeneracijske solidarnosti praviloma ne opredeljujejo. Poleg tega tudi sprejemanje politik med posameznimi resorji ni usklajeno. Niti institucionalna podprtost, s sedanjo vlogo NVO, ni ustrezna. Razvoj NVO je praviloma prepuščen iniciativnosti posameznih okolij in posameznikov. Pokritost potreb v državi ni enakomerno porazdeljena; enako velja tudi za finančno podprtost s strani države, ker ne upošteva raznolikosti potreb in pogojev posameznih okolij. Težava je tudi v tem, da NVO v svojem tržnem obnašanju ne pristajajo na koordinirano delovanje z drugimi nosilci odgovornosti in so zato tudi premalo učinkovite. Tudi dobro izvajani programi v času trajanja razpisa ne obstajajo v sistemu in se ne prenašajo v druga okolja. Parcialni pristop delovanja onemogoča spremljanje potreb po medgeneracijski solidarnosti, ne daje preglednosti, katere od prioritarnih potreb v lokalnem okolju zadovoljujemo, kje nazadujemo in kam moramo usmeriti prioriteto delovanja.«

Predstavnica Fakultete za socialno delo glede systemske ureditve tega področja v Sloveniji dodaja še: »Lahko rečemo, da glede na to koliko stvari iz zadnje veljavne strategije (čeprav se je iztekla že leta 2010) – Strategije varstva starejših – se je uresničilo, da nismo kaj dosti uredili. Tudi nasploh se mi zdi, da področje dela in oskrbe starejših ni dobro urejeno, ker ne vemo kdo je tisti, ki je nosilec reševanja vprašanja starejših na ravni države, na lokalni ravni. **Nimamo nekega systemskega urejevalca tega vprašanja in potem vsako lokalno okolje to ureja na svoj način.** Ali to lahko rešujemo z medgeneracijsko solidarnostjo, je pa spet drugo vprašanje.«

Med glavnimi izzivi na področju vzpostavljanja medgeneracijske solidarnosti v naši družbi predstavnica medgeneracijskega centra izpostavlja, da je treba v prvi vrsti zaustaviti odtujevanje med ljudmi. To lahko po njenem mnenju dosežemo s: »prenovo nekatere zakonodaje, z vzpostavitvijo povezanosti med resornimi politikami in z dorečenostjo vlog institucij v sistemu; s prenovo organiziranosti in delovanja civilne družbe na vseh nivojih; z vzdrževanjem dinamike življenja v okviru mestnih četrti in krajevnih skupnosti; z vzpostavljanjem sosedске povezanosti, zlasti v blokovskih naseljih, kjer je odtujenost že preseгла stopnjo, ko ni več možno vzpostaviti kontakta s človekom, ki pomoč nujno potrebuje; z vnosom vsebin osveščanja in izobraževanja v vzgojno-izobraževalnem sistemu.«

Slednji vidik, torej pomen vzgoje za medgeneracijsko solidarnost, poudarja tudi predstavnica vrtca, ki pravi: »Najbrž bi **moralo biti več planiranih projektov**. Sedaj je to bolj tako, kot ima kdo kaj občutka. Še posebej se mi zdijo tukaj **pomembne vzgojno-izobraževalne ustanove**. Že v samem kurikulumu in učnih načrtih vrtca bi verjetno bilo tisto izhodišče. Deloma sicer je, ampak bi morda moralo biti še bolj poudarjeno.« Temu pritrjuje tudi predstavnik Mestne zveze upokojencev Ljubljana: »Vzgajati bi bilo treba že v samem začetku; že otroke v vrtcu bi bilo treba pripraviti na to, da bodo morali v svojem življenju živeti z drugimi generacijami, da bodo od njih odvisni in da lahko od njih tudi kaj pridobijo.« Ob tem pa dodaja, da potrebujemo za vzpostavitev medgeneracijske solidarnosti tudi infrastrukturo: »Na systemski ravni je treba predvsem zagotoviti prostore za srečevanje, kjer lahko različne generacije pridejo skupaj. Tukaj je uporabna »participativna metoda, ki smo jo pri nas uporabili, ko smo začeli ustanavljati družinske centre. To preprosto pomeni, da ljudi vprašaš, kaj bi radi imeli. Včasih so to majhne zadeve, včasih za to ni potrebno veliko denarja. Nato jim pomagaš z usposabljanjem in tako so potem to sposobni sami udejanjiti.«

Predstavnica Fakultete za socialno delo pa ugotavlja, da se pojavlja več izzivov hkrati: »Po eni strani je izziv v smislu **sodelovanja različnih strok**, ki se srečujejo s tem področjem. Izziv je tudi kako identificirati vse akterje, saj **nimamo preglednosti nad tem**, kaj se na tem področju pravzaprav že dogaja, kdo se s tem ukvarja, ipd. Tudi na **krovnih ravni ni nikogar**, ki bi imel pregled nad tem področjem in vizijo kako peljati stvari naprej. Zato je gotovo izziv kako narediti neko telo oz. če bi bilo to bolj smiselno, neko organizacijo. Osebno pa se mi zdi ključen izziv to, kako kot družba preživeti. Gre za izziv zavedanja o nekem kolektivnem preživetju, zavedanju tega, kar nam je skupno kot ljudem, kot socialnim bitjem.«

Sogovorniki na različne načine s svojimi aktivnostmi prispevajo k izgrajevanju medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji. Med tistimi, ki so osredotočeni na **prenos znanja, veščin in pomoči od starejših k mlajšim**, naj omenimo aktivnosti, ki jih izvajajo v vrtcu Hansa Christiana Andersena, še posebej v oddelku, kjer izvajajo program »**Korak za korakom**«: »*Babice v vrtcu kakšno hrano pripravijo, naučijo otroke, katere igre so se včasih igrali, ipd. V nekaterih oddelkih se medgeneracijska solidarnost pogosto odvija, je pa to odvisno od naših strokovnih delavk in od tega kako se dogovorijo glede učnega načrta*« (predstavnica vrtca). Med pomembnejšimi projekti s tega področja je tudi projekt »**World for Y – Svet za generacijo Y**«, ki ga izvaja Zavod Y. »*V okviru tega projekta skušamo mladim predajati znanja in izkušnje starejših. Na dogodkih, ki so se do sedaj odvijali enkrat mesečno, gostimo uspešne slovenske posameznike ter tudi uspešne posameznike iz tujine, kjer jih imajo mladi možnost neposredno vprašati po izkušnjah in nasvetih. V času prejšnje vlade (trenutno smo v dogovorih z novo vlado) smo bili povezani s ključnimi kabineti, predvsem z MZZ in Državnim zborom, ki so nas obveščali kdaj bodo zanimivi posamezniki prišli v Slovenijo. Dogodki se odvijajo v prostorih fakultet, ki jih, v skladu z dogovorom z Univerzo v Ljubljani, uporabljamo brezplačno*« (predstavnica Zavoda Y).

Tudi v **domu za ostarele** lahko najdemo primere, kjer poteka prenos znanja od starejših k mlajšimi: »*Pri nas opravljajo prakso bodoči delovni terapevti, ki morajo opraviti tudi pogovore z oskrbovanci doma. Ti so zelo ponosni, ko jih izberemo za pogovor, dobro se jim zdi, da so morali odgovarjati in da lahko tudi oni nekoga nekaj naučijo*« (predstavnica doma za stare).

Ni pa nujno, da gre pri medgeneracijski solidarnosti za neposreden kontakt med generacijami. Predstavnica Univerze za tretje življenjsko obdobje pravi, da je **»pri medgeneracijski solidarnosti zelo pomembno ustvarjanje novih ekonomskih in kulturnih dobrin in znanja, ki se ga lahko poslužujejo tudi drugi.«** V okviru njihove organizacije so tako nastali prevod knjige, ki je na našem tržišču pred tem ni bilo – Hiperaktiven otrok; zbirka fosilov njihovega študenta je bila povod, da se je stara hiša predelala v muzej: *»Sedaj tja prihajajo šole, turisti in to obstaja kot neka javna dobrina«* (predstavnica Univerze za tretje življenjsko obdobje). Njihovi študenti tudi objavljajo članke v slovenski Wikipediji in to znanje lahko potem šolarji uporabijo, ipd.

Sogovorniki so omenili tudi projekte, pri katerih imajo **največje koristi starejši** in pri katerih gre za prenos znanja od mlajših k starejšimi. V vrtcu otroci npr. občasno **obiščejo dom za stare** in tam sodelujejo v programu, ki ga pripravijo strokovne delavke. Eden odmevnejših projektov na tem področju je prav gotovo **projekt Simbioza**: *»V okviru tega projekta skrbimo za to, da mlajši predajajo starejšim svoje znanje računalništva. Za omenjeni projekt smo tudi prejeli evropsko nagrado Državljan Evrope, za katero nas je nominirala Tanja Fajon. Pri tem projektu ne gre toliko za obvladovanje računalniških veščin, bolj gre za premagovanje strahu. Pomemben je začeten korak, kjer se starejši spoznajo z računalnikom in dobijo nek občutek, kaj to sploh je in kako deluje«* (predstavnica Zavoda Y).

Pogosto so sogovorniki izpostavili tudi prakse, od katerih **imajo koristi oboji, tako mladi kot stari**. Ena takih praks je npr. **Sklad vrtca**: *»V ta sklad vabimo vse prijatelje vrtca, med katerimi so stari starši, bivši starši. Skupaj imamo različne prireditve, kjer so vključene vse generacije. Ena takih je bil sobotni Živ Žav, ki je bil že 11 po vrsti. Lepo je, da skupaj ustvarjamo, se ob tem bolje spoznavamo, hkrati pa polnimo tudi sklad vrtca, ki pomaga otrokom, da so lahko deležni tudi nadstandardnih programov, ki jih vrtec ima«* (predstavnica vrtca).

Drug tak primer, kjer poteka obojestranska izmenjava pomoči in znanj so **dnevni centri**, ki delujejo v okviru Mestne zveze upokojencev Ljubljana. *»Formalno so sicer namenjeni aktivnostim za starejše in tudi večinoma se tam zbirajo starejši ljudje, vendar pa se v teh prostorih izvajajo tudi programi, ki združujejo različne generacije. Vključujejo se tako vrtci, kot osnovne šole, sodelujemo pa tudi z Zvezo prijateljev mladine. Dnevni center na Puharjevi za Bežigradom si npr, deli prostore z*

mladinskim centrom« (predstavnik Mestne zveze upokojencev). Tudi Zveza društev upokojencev Slovenije spodbuja svoja društva, da bi naredili **medgeneracijske centre**, ker *»društva imajo že sedaj pol medgeneracijskega centra. Enkrat do dvakrat na teden morajo le še pritegniti mlade in imeli bodo medgeneracijski center. Načrtno je potem seveda treba delati, da se nekajkrat na teden odvijajo medgeneracijski dogodki. Bivajo lahko skupaj, sodelujejo pri tem kako morajo biti pospravljani prostori, se dogovorijo za tečaj računalništva (kjer mlajši učijo starejše) ali pa za uro pravljic za otroke (kjer starejši prebirajo zgodbe mlajšim)*« (predstavnica Zveze društev upokojencev Slovenije). Pri omenjeni organizaciji pa medgeneracijska solidarnost poteka tudi v samih **kulturnih društvih** (pevske zbori, dramske skupine, instrumentalne skupine, ipd.): *»Praktično ni dogodka v občini, kjer ne bi sodelovali stari in mladi skupaj. To ima pri nas že tradicijo in to ni nekaj, kar bi bilo treba posebej spodbujati*« (predstavnica Zveze društev upokojencev Slovenije).

Na tem mestu naj omenimo še **medgeneracijske tabor**e, ki jih je do prek kratkim izvajala Zveza prijateljev mladine Slovenije. *»Na medgeneracijske tabor*e smo povabili otroke iz socialno ogroženih okolij ter starostnike iz prav takšnih okolij. Med seboj se praviloma niso poznali. Tabori so trajali od pet do sedem dni. Odvijale so se različne aktivnosti, od spoznavanja zelišč, čebel, učenje starih iger, ipd. Pred petimi, šestimi leti smo začeli s tabori in rezultat so izjemni, saj še danes ohranjajo stike. Program medgeneracijskih taborov smo ponujali različnim sponzorjem in donatorjem, vendar ga ti niso sprejeli. Verjetno je to posledica splošnega vrednotenja starosti in medgeneracijskega sodelovanja v družbi: ti starčki že tako vse odjemajo, sedaj pa jih bomo še sponzorirali« (predstavnica Zveze prijateljev mladine Slovenije).

Poleg omenjenih praks se organizacije, ki jih predstavljajo sogovorniki (npr. Fakulteta za socialno delo, Univerza za tretje življenjsko obdobje, Zveza društev upokojencev Slovenije), vključujejo tudi v **raziskovalne projekte** na to temo, tudi mednarodne. Sogovornica iz Fakultete za socialno delo tako npr. pravi, da so *»v preteklosti sodelovali z različnimi fakultetami in visokimi šolami na področju izobraževanja in se povezali v evropsko mrežo fakultet za socialno delo. Enkrat letno smo organizirali deset dnevni seminar za študente iz Slovenije, Danske, Finske, Francije in Nemčije, eno leto tudi iz Madžarske. Na seminarjih smo primerjali izkušnje različnih evropskih držav na to temo v povezavi s socialnim delom. Bila je zelo zanimiva izkušnja – po eni strani smo si vse evropske države podobne, saj se vse srečujemo s*

povečevanjem deleža starejših; kako pa živimo s tem in kakšne rešitve imamo, je pa zelo različno. Spoznali smo, da je težko najti neko enotno evropsko strategijo, ker smo si tako različni.«

Med pomembnejše projekte s tega področja lahko umestimo tudi projekte Medgeneracijskega centra »Hudinja« Celje. »Izgradili smo **Sistem za vzdrževanje kakovosti življenja**, ki se je zaključil leta 2011. Namen projekta je bil vzpostaviti koordinirano delovanje vseh nosilcev odgovornosti za vzdrževanje kakovosti življenja, povezati izobraževalni proces s potrebami življenja, udejanjiti medgeneracijsko solidarnost v bivalnih okoljih četrti in skupnosti, ozavestiti in izobraziti za prostovoljstvo ter promovirati prostovoljne dejavnosti in prostovoljce. Izgradili smo tudi potrebne strokovne podlage za prenos Sistema za vzdrževanje kakovosti življenja v prakso (informacijski sistem, mrežo prostovoljcev, katalog prostovoljnih dejavnosti, preglednico prioritarnih potreb); v ta namen izvajamo pilotni projekt v Mestni četrti Hudinja. Poleg tega smo vzpostavili tudi povezanost z vzgojno-izobraževalnimi organizacijami. Izvajamo pa tudi promocije prostovoljstva na lokalni ravni in sodelujemo v skupnih projektih« (predstavnica medgeneracijskega centra).

Sogovornike smo povprašali tudi o tem, če morda poznajo kakšne dobre prakse s področja medgeneracijske solidarnosti, ki jih izvajajo druge organizacije. Iz njihovih odgovorov je razvidno, da so z drugimi praksami seznanjeni v manjši meri: »Poznam bolj iz medijev, ne poznam pa organizacij, ki se s tem ukvarjajo« (predstavnik Mladinskega sveta Slovenije). Tisti, ki jih poznajo, so najpogosteje navajali projekt **Simbioza, Univerzo za tretje življenjsko obdobje, Hišo sadeži družbe, Inštitut Antona Trstenjaka** ter tudi čistilne akcije, gasilske veselice in posamezne projekte šol. Sogovornica iz Fakultete za socialno delo pravi, da so »*najuspešnejši tisti projekti, kjer ne gledamo zgolj na lastne koristi, ampak smo pozorni na to, kaj drug od drugega pridobivamo in dajemo. Uspešni se mi zdijo tisti projekti, kjer resnično pride do neke medsebojne izmenjave in do sožitja.*«

4.2.2 Leto aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami 2012

Večina sogovornikov meni, da je **dobro seznanjena** z letošnjim EL 2012. Vendar je treba poudariti, da gre v večini primerov za člane krovnega Nacionalnega odbora, ki je bil ustanovljen za potrebe omenjenega leta. Predstavniki Mestne zveze upokojencev Ljubljana tako npr. pravi: »*Mi smo dobro seznanjeni, saj smo za to leto*

tudi odgovorni. Na konferenci na Brdu 2008 smo predlagali, da bi 29. 4. oklicali za dan medgeneracijske solidarnosti. Iz tega je potem nastal predlog, da bi bilo EL 2012 namenjeno obeleževanju aktivnega staranja. Pri tem pa smo se morali na AGE platformi kar precej boriti za to, da to leto ne bi bilo samo leto aktivnega staranja, ampak da bi se upoštevala tudi medgeneracijska solidarnost. Sumim, da je Evropska Komisija s tem letom želela v bistvu dati podporo različnim pokojninskim reformam, torej podpreti politiko varčevanja na tem področju. Mi pa menimo, da **aktivno staranje brez medgeneracijske solidarnosti ni možno**, ker je aktivno staranje vseživljenjski proces, ki se ne začne šele po 65. letu.«

Četudi sogovorniki ocenjujejo, da so z letošnjim letom dobro seznanjeni, pa nekateri vendarle ne vedo, kdo so ambasadorji omenjenega leta: »Dobro poznam to leto. Bojim pa se, da je **premalo odmevno**. Nekaj bi se moralo dogajati, ker če tega ni v medijih, potem se to znanje prenaša v ozkem krogu ljudi. Nobenega ambasadorja nisem slišala govoriti. Sem zraven (v odboru) pa niti ne vem, kdo so ambasadorji. Samo imenovanje ne zadošča, ambasadorji bi morali imeti izdelan nek program kje bodo nastopali, kaj bodo delali. Ambasadorji bi morali tudi pripraviti nek prispevek in ga objaviti v časopisu; v javnosti se morajo pojavljati kot ambasadorji tega leta« (predstavnica Zveze prijateljev mladine Slovenije).

Nekateri sogovorniki pa so za EL 2012 sicer že slišali, vendar ga ne poznajo dobro: »Slišala sem tu pa tam, da bi ga pa dobro poznala, to pa ne« (predstavnica vrtca Hansa Christiana Andersena). En sogovornik z EL 2012 ni bil seznanjen.

V povprečju se sogovorniki strinjajo s tem, da **bo EL 2012 pripomoglo k izboljšanju področja medgeneracijske solidarnosti**. Doprinos letošnjega leta naj bi bil, po njihovem mnenju, predvsem **na ravni promocije in ozaveščanje širše javnosti** o tej problematiki: »Sigurno bodo neki učinki, čeprav je težko natančno določiti kakšni bodo. Menim, da bodo predvsem mehki učinki – v smislu, da se bo zavedanje o tej temi bolj usidralo v naših mislih« (predstavnica Zavoda Y). Ob tem predstavnica Fakultete za socialno delo dodaja še: »Po eni strani bomo dobili malo boljši vpogled v to, kdo se ukvarja s temi vprašanji in na kakšen način. Morda bomo s tem letom kaj več doprinesli tudi k sami definiciji tega pojma. Gotovo pa bo to leto prispevalo k neki vidnosti tega področja in zavedanju pomena solidarnosti med ljudmi. Zdi pa se mi nekoliko nerodno to poimenovati »leto«. To ne more biti zgolj leto; lahko je leto

promocije, vendar se ne more v enem letu začeti in končati, saj gre za vseživljenjsko zadevo».

Predstavniki Mestne zveze upokojencev Ljubljana pa meni, da »to leto vpliva na odpiranje vprašanj o določenih pravicah starejše generacije za sodelovanje v javnem in kulturnem življenju. **Na tej podlagi se bo tudi začela izvajati Strategija starosti prijazne Evropske unije do leta 2020, s čimer se bo to leto še podaljšalo.**«

Na drugi strani pa so nekateri sogovorniki precej **bolj skeptični glede pozitivnih učinkov letošnjega leta na medgeneracijsko solidarnost**: »Menim, da to leto ne bo veliko pripomoglo k izboljšanju situacije, ker **bi bilo treba nameniti veliko denarja, da bi ljudje lahko vpeljali nove prakse**. Predvsem pa bi moral biti rezultat tega leta **partnerstvo med državo in civilno družbo**, kjer pa pri nas prihaja do razhajanj. Te dogodki so sami sebi namen, saj se jih udeležimo tisti, ki to temo poznamo. En drugemu pripovedujemo in potem se razidemo« (predstavnica Zveze društev upokojencev Slovenije). S tem se strinja tudi predstavnica Zveze prijateljev mladine Slovenije, ko pravi, da »z okroglo mizo, na kateri se srečujejo isto misleči, nič ne premaknemo. Šele z nekimi aktivnostmi pridemo do rezultatov.«

Intervjuvanci vidijo problem v **slabi medijski pokritosti**: »Prek medijev nisem zasledil nobene pomembne debate na to temo. Verjetno v takšnih okoliščinah ta tema tudi ni bistvena in je težko opažena, ker se družba trenutno srečuje z eksistencialnimi problemi. Morda bo imelo kak učinek za ljudi, ki so se v tem letu osebno soočili s to temo in morda nadgradili svoje projekte« (predstavniki Mladinskega sveta Slovenije).

4.2.3 Predlogi za izboljšanje

Medgeneracijska solidarnost pri nas obstaja, vendar predvsem na mikro ravni, znotraj družine: »Če govorimo o obstoječi medgeneracijski solidarnosti, je ta izrazita v družini (tudi vedno bolj se krepi zaradi krize, saj mlada generacija lahko preživi le s pomočjo starejše generacije, kar se že kaže v Grčiji in Španiji in bojim se, da tudi nas čaka še eno tako obdobje. Znotrajdružinska solidarnost pa ni družbena solidarnost« (predstavniki Mestne zveze upokojencev Ljubljana). Podobno meni tudi predstavniki Mladinskega sveta Slovenije: »Na ravni družine je solidarnost prisotna: starejši finančno pomagajo mlajšim, dajejo jim poročstva za kredite, imamo tudi primere, kjer

*stari starši dajo del svoje pokojnine študentom, vnukom, da lahko študirajo, ipd. Če to lahko deluje na nivoju družine, bi se morda lahko stvari uredile drugače tudi na ravni družbe. S strani države bi se tako moralo **systemske spodbujati ukrepe medgeneracijske solidarnosti.***«

Po mnenju predstavnice vrtca je za vzpostavitev medgeneracijske solidarnosti v prvi vrsti pomembno »**spodbujati vrednote medsebojnega spoštovanja.** Osebno se mi zdi hud problem nesodelovanje med ljudmi (ne le medgeneracijsko) in če bi bili na tem področju bolj pozorni, bi to pozitivno vplivalo tudi na medgeneracijsko sodelovanje. Da so ljudje odprti, pozitivni in da so pripravljeni pomagati drug drugemu je pomembno za vse ljudi, **ne glede na starost**« (predstavnica vrtca). Dialog med generacijami lahko gradimo na »*ohranjanju dobrih izkušenj sobivanja različnih generacij. Poskušajmo ohraniti stvari, ki jih imamo in bodimo pozorni na to, da jih ne izgubimo*« (predstavnica Fakultete za socialno delo).

Večkrat so sogovorniki izpostavili tudi pomen vzpostavitve **dialoga na sistemski ravni**, »*ki naj bi potekal med akterji civilne družbe, ki delujejo na obeh delih generacijskega spektra. Zavedanje o tem, da je to pomembna tema, je treba spremeniti že pri politiki, ki vodi družbo. Dokler do tega ne bo prišlo bo preveč fokusa na tem, da je treba pomagati starejšim. V resnici pa je to sodelovanje starejših in mlajših generacij, saj gre za obojestransko izmenjavo izkušenj, znanja in energije*« (predstavnik Mladinskega sveta Slovenije).

Predstavnica Zveze društev upokojencev Slovenije predlaga, da »*bi vsaka **lokalna skupnost morala pripraviti načrt, kako vzpostaviti medgeneracijsko solidarnost v lokalnem okolju.** Pri pripravi strategije pa bi morala biti zelo pazljiva glede tega kaj potrebujejo starejši, da se povezujejo z mlajšimi in kaj potrebujejo mlajši, da se povezujejo s starejšimi.*« Kot poudarja predstavnik Mestne zveze upokojencev Ljubljana »*nam manjkajo raziskave. V Sloveniji **potrebujemo raziskovalno delo in intenzivnejšo izmenjavo odkritij raziskovalnega dela z drugimi evropskimi državami, ki so v isti družbeni in demografski situaciji, in tudi siceršnji.***« Podobno izpostavlja tudi predstavnica Fakultete za socialno delo, ko pravi: »*V Sloveniji je **premalo strokovnih razprav, ki bi jasno definirale ta pojem in združile strokovnjake na tem področju.***«

K izgrajevanju medgeneracijske solidarnosti v lokalnem okolju lahko v veliki meri pripomorejo tudi **izobraževalne institucije**. »Trenutno se z MIZKŠ dogovarjamo, da bi se projekt Simbioza odvijal v šolah v obliki popoldanskih dejavnosti. Učenci osnovnih in srednjih šol bi v okviru projekta prostovoljno učili starejše iz okolice šol. Na ta način v lokalnem okolju povežemo mlade in stare: starejši so veseli novih spoznanj, mlajši pa se naučijo strpnosti. Na Zavodu Y imamo že narejen kurikulum, kako naj bi to potekalo« (predstavnica Zavoda Y).

Predstavnica medgeneracijskega centra pravi: »Z osveščanjem o pomembnosti medgeneracijskega dialoga je treba **začeti že z otroki v vrtcu in potem s tem nadaljevati skozi celotni vzgojno-izobraževalni sistem**. Vzgojo medgeneracijskega dialoga je treba kot »stil življenja« vzgajati skozi celotno življenjsko obdobje.«

Po mnenju predstavnice Zveze prijateljev mladine Slovenije bi bilo treba »spremeniti medijsko in javno podobo. **Uravnoteženi morata biti obe generaciji**, saj je vse drugo darovanje in ne »daj-dam«.

Treba bi bilo tudi v večji meri »**izkoristiti izjemen prostovoljski potencial starejših**« (predstavnica Zveze društev upokojencev Slovenije). Poleg tega pa tudi **potencial vseh prostovoljcev**, ne le starih. Pri tem pa predstavnica medgeneracijskega centra opozarja na pomanjkljivosti zakonodajne ureditve na tem področju: »Do Zakona o prostovoljstvu je odklonilna predvsem tretja generacija iz društev upokojencev, kjer pa je prostovoljstvo tudi najbolj udejanjeno. Razlogi za to so predvsem v tradicionalnem pojmovanju prostovoljstva, ki ga kot takega ne dojemajo ob postavitvi v zakonske norme. Drugi razlogi pa so povezani z nezmožnostjo izvajanja številnih administrativnih nalog, ki jih zakon predvideva, saj ta generacija ne deluje v pogojih, v katerih bi jih lahko izvajala«. Iz navedenega citata je razvidno, da so starejši navajeni opravljati prostovoljno delo na neformalen način, z zakonskimi opredelitvami pa se vzpostavijo neki okviri, ki ne ustrezajo nujno njihovemu položaju in njihovim zmožnostim.

Po mnenju predstavnice Fakultete za socialno delo bi bilo treba »**zagotoviti neke prostore za druženje**. Zdi se mi, da pri nas takih prostorov, ki bi omogočali medgeneracijsko solidarnost, ni. Dober zgled, kako se da prostor najti in urediti, je

Hiša sadeži družbe iz Murske Sobote. Bolj kot za vprašanja kaj početi, gre za vprašanja kje početi.«

Nenazadnje pa bi bilo treba »tudi **več sredstev nameniti NVO**, ki so zelo inovativne pri projektih s področja medgeneracijske solidarnosti (predstavnica Zveze društev upokojencev Slovenije). Pri pridobivanju sredstev se organizacije lahko obrnejo na različna podjetja, tako kot so to storili pri Zavodu Y: »Podjetja so za naš projekt pokazala velik interes. Ena izmed prvih podpornikov, ki sta prepoznala potrebo po tem, da se starejše računalniško opismeni, sta bila Simobil in Microsoft. Na koncu se je izkazalo, da imajo tudi oni nekaj od tega sodelovanja, neko dodano vrednost, ki je sprva niso predvideli – tako so npr. nastali mobiteli z večjimi črkami, ki so za starejše bolj prijazni za uporabo kot pa standardni mobiteli« (predstavnica Zavoda Y). Ta primer pokaže, da je treba pri medgeneracijskih projektih, kjer sodelujejo tudi donatorji, posebno pozornost nameniti koristim, ki jih lahko pridobijo v okviru sodelovanja z organizacijami s tega področja.

Medgeneracijsko solidarnost bi morali začeti spodbujati tudi na samem **delovnem mestu**. »Dober primer je podjetje, kjer je en dan določen za dan solidarnosti oz. dan prostovoljstva. Zaposleni na ta dan obiščejo dom za ostarele, kjer se družijo z oskrbovanci doma, se z njimi pogovarjajo, ipd.« (predstavnica doma za ostarele)

Pri predlogih za izboljšanje situacije na področju medgeneracijske solidarnosti se lahko zgledujemo tudi po **primerih tujih praks**. Vendar sogovorniki pri tem opozarjajo, da »so okoliščine tako različne, da se kakšna zadeva dobro sliši, potem pa nimaš pravih podlag za uresničitev ali pa moraš odgovarjati na povsem druge potrebe« (predstavnik Zveze upokojencev Slovenija). Podobnega mišljenja je tudi predstavnica Fakultete za socialno delo: »Tudi če dobiš idejo iz katere druge države, je ne moreš vpeljati v prostor brez da bi jo prilagodil razmeram, ki so v kulturi, v kateri živiš. **V Španiji npr. starejši pomagajo študentom tako, da jim oddajo sobe, študenti pa v zameno pomagajo starejšim pri urejanju vrta, hiše in vzdrževanju stanovanja.** To je en način kako lahko zagotovimo sodelovanje, vendar se mi zdi, da to pri nas, ker zaradi naše kulture ne sprejemamo toliko »tujcev« in novosti, ne bi delovalo.«

Predstavnik Mladinskega sveta Slovenije pa je izpostavil dobro prakso ene od držav JV Evrope: »Vem, da obstajajo dobre prakse v eni od držav **JV Evrope, v kateri ima**

politična stranka, ki je na oblasti, znotraj sistema določeno, da ne more oddati svoje liste kandidatov za npr. občinske svetnike, če ne dobijo podpisa od katere od mladinskih organizacij. Na ta način se prisili v sodelovanje mlade in stranko, s čimer dobimo listo, s katero so oboji zadovoljni.«

Predstavnica Univerze za tretje življenjsko obdobje pa je kot primer dobre prakse iz tujine prepoznala »**lokalne centre, ki jih imajo v Angliji in družinske centre iz Avstrije. Gre za odprte prostore, kjer je več možnosti, da se ljudje srečujejo. V enem obdobju so se v Sloveniji odpirali mladinski klubi, neke vrste centri, kjer bi nenazadnje tudi stari ljudje lahko preživeli kak popoldan.«**

4.3 Primeri dobrih praks v Sloveniji

V nadaljevanju predstavljamo nekaj primerov dobrih praks iz Slovenije na področju medgeneracijske solidarnosti. Tudi v Sloveniji namreč imamo programe, ki so postali prepoznani in dobro delujejo. Prikazane iniciative bi bilo smiselno sistemsko umestiti – še posebej tiste, od katerih imajo največje koristi otroci, saj je to tudi osrednji namen pričujoče naloge.

4.3.1 Projekt Simbioz@ e-pismena Slovenija

Projekt Simbioz@ e-pismena Slovenija, ki temelji na medgeneracijskemu sodelovanju, je med 17. in 21. oktobrom leta 2011 organiziral Zavod Ypsilon. V petih dneh so mladi prostovoljci na brezplačnih delavnicah po vsej Sloveniji predstavnike starejše generacije učili osnov uporabe računalnika in interneta. Osrednji namen akcije je bil omogočiti starejšim pozitivno izkušnjo z računalnikom, vzbuditi in okrepiti njihovo samozavest, jih motivirati za nadaljnje učenje in uporabo računalnika ter interneta, saj naj bi bila starejša generacija v Sloveniji (po podatkih Eurostata) slabo računalniško pismena. S projektom so mlade želeli pozvati k prostovoljstvu, starejše pa spodbuditi, da se vključijo v vseživljenjsko učenje in s tem dvignejo raven kakovosti svojega življenja.

Pri projektu so sodelovali različni partnerji¹⁴, ki so se na različne načine vključevali v projekt Simbioz@, k uspehu projekta pa je v veliki meri pripomogla tudi aktivna vloga

¹⁴ Generalni partner: Združenje slovenskih splošnih knjižnic. Glavna partnerja: Zveza društev upokojencev Slovenije in Ekonomsko-poslovna fakulteta Maribor. Partnerji: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Skupina Publicis, Slovenska filantropija, Zveza slovenskih katoliških skavtinj in skavtov, Zveza tabornikov Slovenije, Zveza ljudskih univerz Slovenije, Čebelarstva zveza

lokalnih koordinatorjev. Vlogo lokalnih koordinatorjev so prevzeli knjižničarji, mentorji in drugi, ki so želeli narediti spremembo v svojem okolju.

Za pomembne partnerje na lokalni ravni so se izkazali naslednji akterji:

- **knjižnice**, ki so v projektu sodelovale v treh vlogah - kot Simbioz@ učilnice, Info točke in vpisna mesta. Zaposleni so starejšim pomagali pri prijavljanju na delavnice, veliko pa jih je starejše tudi učilo veščin uporabe računalnika in interneta. Projektu so se priključile knjižnice iz štirideset različnih občin, katerih zaposleni so prostovoljno prispevali svoj čas in nekateri prevzeli tudi naloge lokalnih koordinatorjev.
- **Osnovne in srednje šole** so odstopile svoje računalniške učilnice za izvajanje računalniških delavnic v dopoldanskem in/ali popoldanskem času. Med izvajanjem delavnic so bili večinoma prisotni tudi računalničarji, ki so skrbeli za pripravo in nemoteno delovanje računalnikov. Večina računalničarjev se je projektu pridružila tudi v vlogi prostovoljca, kot vodja delavnice. V okviru projekta so snovalci projekta posebno pozornost namenili tudi spodbujanju koordinatorjev na šoli k rekrutacijam prostovoljcev med učenci in dijaki ter učitelji na šolah. Predstavniki šol so poskrbeli za prostovoljce iz svojih vrst, povezali so se tudi z društvom upokojencev v svojem kraju ali z domovi za starejše in pridobivali starejše, ki so se želeli učiti računalništva. V projektu je sodelovalo 141 šol, na katerih je 1739 prostovoljcev poučevalo 3647 udeležencev o osnovah računalništva, interneta in elektronske pošte.
- Pomemben prispevek k uspešnosti projekta je predstavljalo sodelovanje **občin**, katerih naloga je bila obveščanje društev, ki bi jih zanimalo sodelovanje (npr. planinska društva, pevska društva itd.). Občine so bile za prepoznavnost projekta pomembne tudi z vidika nudenja medijske podpore (kot info točka, z objavami na spletnih straneh in v lokalnih časopisih).

Slovenije, ŠOUM, ŠOU, Festival za tretje življenjsko obdobje, B2, Ideje, koncepti, zgodbe, Vojka Žgavec s.p. Podporniki: Mreža MaMa, Univerza za tretje življenjsko obdobje, MINVOS, Zveza združenj borcev za vrednote NOB, Seniorji.info, Ameriška gospodarska zbornica, Združenje Manager, PHD, Doba, Zlata leta, Univerza v Novi Gorici, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Fakulteta za management, ICES, Stroka, Mrežni podjetniški inkubator Vrelec, osnovne šole, srednje šole, občine, fakultete. Simpatizerji: Zavod Voluntariat, Umanotera, MISS, Košarkarska zveza Slovenije.

4.3.2 Projekt »Z roko v roki«

Projekt »Z roko v roki« je bil dvoletni projekt, ki je potekal v obdobju od leta 2009-2011. *Finančno sta ga podprla Ministrstvo za šolstvo in šport in Evropski socialni sklad (ESS 2012).*

V okviru tega projekta so se na območju Koroške regije povezali dva vrtca, štiri osnovne šole, dve gimnaziji ter trije domovi za ostarele. Vrtčevski otroci in učenci so skupaj s svojimi mentorji učitelji obiskovali domove za ostarele, kjer so skupaj z oskrbovanci doma izvedli določeno aktivnost (npr. urejanje cvetličnega nasada, ustvarjanje izdelkov na likovni delavnici, spoznavanje zelišč, učenje nemškega jezika, uprizarjanje glasbenih in kulturnih dogodkov, ipd.) (ESS 2012).

Znotraj omenjenega projekta je nastal še en projekt z naslovom »Življenje v preteklosti«, katerega namen je bil učenje in vzgoja mladih preko prostovoljnega dela s starejšimi. Dijaki Gimnazije Slovenj Gradec so v okviru predmeta »Slovenija v Svetu« obiskovali varovance Koroškega doma starostnikov Slovenj Gradec in zapisovali njihove življenjske zgodbe. Na ta način so dijaki lahko raziskali kakšno je bilo življenje nekoč, predvsem v času po drugi svetovni vojni in tudi pozneje. V letu 2010 je bila izdana tudi knjižica z naslovom »*Življenje v preteklosti: zgodbe stanovalcev Koroškega doma starostnikov Slovenj Gradec: z roko v roki*«, v kateri so na kratko opisane življenjske zgodbe 19-ih starostnikov, ki živijo v omenjenem domu (Kac Herkovič 2010).

4.3.3 Projekt »Medgeneracijsko sodelovanje skozi oko osnovnošolca«

Projekt »Medgeneracijsko sodelovanje skozi oko osnovnošolca«, ki ga je financirala Mestna občina Ljubljana, poteka v letošnjem letu, 2012. Nastal je v sodelovanju društva Novita, osnovnih šol v Ljubljani in domov starejših občanov v Ljubljani. V okviru projekta so bile izvedene štiri ustvarjalno izobraževalne delavnice, v katerih so sodelovali otroci v starosti od 11-15 let. Učenci so se v prostorih domov starejših občanov vključevali v različne aktivnosti in delavnice (npr. izdelava ptičje hišice, različnih obeskov, izdelovanje papirnatih okraskov, ipd.). Učenci Osnovne šole Karla Destovnika Kajuha so skupaj z društvom Novita in stanovalci Doma starejših občanov Moste-Polje, za zaključek projekta ob koncu šolskega leta, pripravili tudi krajši film z naslovom Medgeneracijsko sodelovanje skozi oko osnovnošolca. Film

prikazuje medgeneracijsko sodelovanje in ustvarjanje prijateljskih vezi med dvema generacijama (NOVITA 2012).

4.3.4 Dva projekta Inštituta Antona Trstenjaka

Na Inštitutu Antona Trstenjaka izvajajo in razvijajo *Socialno mrežo medgeneracijskih programov za kakovostno staranje in solidarno sožitje med generacijami*. To je sistem programov, katerih namen je v lokalni skupnosti oz. v ustanovi za stare ljudi, ozaveščati o kakovostnem, zdravem in aktivnem staranju in medgeneracijskem sožitju. V okviru teh programov potekajo usposabljanja za posameznike (upokoјence, posameznike, ki se pripravljajo na upokoјitev, družinske člane, ki oskrbujejo starega človeka, dijake, študente, prostovoljce vseh treh generacij, ipd.) in skupine (podjetja, zavode, društva, ipd.). Do leta 2009 so na Inštitutu Antona Trstenjaka razvili približno 25 programov, ki so razvrščeni v štiri vsebinske sklope (Inštitut Antona Trstenjaka 2012a):

- informiranje in ozaveščanje celotne skupnosti, menedžersko svetovanje njenemu vodstvu ter pomoč pri načrtovanju uvedbe socialne mreže v skupnosti ali ustanovi,
- tečaji praktičnega usposabljanja socialnega učenja za različne skupine ljudi;
- prostovoljski programi,
- krajevna samoorganizacija socialne mreže za kakovostno staranje in solidarno sožitje generacij.

V okviru 4. vsebinskega sklopa programov pomeni ustanovitev krajevnega medgeneracijskega središča najvišjo obliko krajevne organiziranosti na tem področju. Zamisel in metodologijo za vzpostavljanje in delovanje medgeneracijskih središč so na Inštitutu Antona Trstenjaka na podlagi raziskovalnih spoznanj in praktičnih izkušenj razvili po letu 2002. Gre za kompleksen model skupnostnega menedžmenta, ki povezuje politične, civilne in druge programe, službe, organizacije in druge subjekte, ki so v skupnosti potrebni za omogočanje kakovostnega staranja in solidarnega sožitja med generacijami. To so predvsem krajevna politična oblast, uprava, javne ustanove šolstva, sociala in zdravstvo, NVO in dejavni posamezniki na tem področju. V okviru delovanja krajevnega medgeneracijskega središča poteka tudi stalno informiranje, ozaveščanje in izobraževanje odgovornih subjektov, družin,

organizacij in celotne skupnosti glede področja staranja in medgeneracijske solidarnosti. Poleg tega je naloga lokalnega medgeneracijskega središča tudi ugotavljanje potreb in zmožnosti prebivalstva na tem področju ter uvajanje in vodenje novih programov (Inštitut Antona Trstenjaka 2012b).

V sodelovanju z Inštitutom Antona Trstenjaka je bilo prvo medgeneracijsko središče ustanovljeno v Mariboru leta 2008. Drug tak model medgeneracijskega središča uvajajo v Komendi. Središče bo združevalo vrtec, oskrbo starih ljudi, zdravstvene dejavnosti, učni medgeneracijski center in restavracijo, ki bo namenjena celotnemu kraju. Leta 2011 sta bila pripravljena tudi urbanistična zasnova in idejni načrt za medgeneracijsko središče Zgornja Šiška v Ljubljani (Kociper 2011).

4.3.5 Projekt MGS-Razvoj potencialov mladinskih organizacij za medgeneracijsko sožitje in sodelovanje

Projekt se je pričel izvajati leta 2009 in se bo predvidoma zaključil v letu 2013. Financira ga Evropski socialni sklad, vodi pa Zveza tabornikov Slovenije (Mreža MGS 2012). Namen projekta je prenašati koncepte medgeneracijske solidarnosti v neformalno delo z mladimi in približati medgeneracijsko sodelovanje tudi mladi organizaciji, saj kot pravi Matej Cepin iz Socialne Akademije, ki je eden od partnerjev v projektu: *»O medgeneracijskem sodelovanju je v zadnjih letih veliko govora, vendar ga vse prepogosto naslavljamo le z vidika aktivnega staranja in tretjega življenjskega obdobja. Potrebe mlade generacije kot enakovrednega deležnika, ko govorimo o MGS, so neredko prezrte«* (Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo 2012, 66).

V okviru projekta, ki ga izvaja mreža več mladinskih organizacij, nastajajo različni mikroprojekti, kot so npr. medgeneracijski tabori, medgeneracijsko prostovoljstvo, inovativne metode dela v medgeneracijskih skupinah, dokumentarec o odraščanju generacij, in drugi. Projekt mladinskim organizacijam omogoča nadgraditev obstoječih programov z novimi metodami dela ter v okviru povezovanja organizacij, prenos dobrih praks s področja medgeneracijske solidarnosti (Mreža MGS 2012).

4.3.6 Medgeneracijski center »Hudinja« Celje

V medgeneracijskem centru »Hudinja« Celje so v letu 2007 pričeli izvajati projekt ***Medgeneracijsko povezovanje v Mestni četrti Hudinja***. V istem letu so začeli tudi

z izgrajevanjem **Sistema za vzdrževanje kakovosti življenja** v lokalnem okolju. Omenjeni projekt so zaključili leta 2011. V nadaljevanju povzemamo ključne značilnosti obeh projektov:

a) Vsebine projekta *Medgeneracijsko povezovanje v Mestni četrti Hudinja*:

- vzpostavitev **koordiniranega delovanja** vseh nosilcev odgovornosti v lokalnem okolju (to so strokovne službe, javni zavodi, NVO in gospodarske družbe) z namenom doseganja večje prepoznavnosti vlog in odgovornosti posameznih nosilcev ter prepoznavanja potreb prebivalcev. Ustanovljena sta bila dva organa: Svet zavoda in Strokovni svet. Svet zavoda vključuje predstavnike generacije mladih, Strokovni svet pa vključuje predstavnike vseh nosilcev odgovornosti, med njimi devet predstavnikov vzgojno-izobraževalnih organizacij, predstavnika Mladinskega centra in predstavnika Pokrajinske zveze društev upokojencev.
- Zagotavljanje povezanosti z vzgojno-izobraževalnimi organizacijami (vrtci, osnovnimi in srednjimi šolami) v okviru izbirnih vsebin.
- Udeleževanje medgeneracijske solidarnosti v skupnih aktivnostih, ki potekajo v bivalnih okoljih četrti in skupnosti. Na ta način lahko učinkoviteje omejimo vedno večjo odtujenost med ljudmi in med generacijami, med starši in otroki ter v družbi nasploh. S povezanostjo v skupnih aktivnostih, najlažje vzpostavljamo pristne človeške odnose, prepoznavamo potrebe in interese posameznih generacij, pridobivamo vpogled v znanja generacije mladih ter izkušnost in modrost drugih generacij, ob tem pa dosegamo tudi večje spoštovanje in zaupanje med generacijami.
- Osveščanje in izobraževanje za prostovoljstvo, kar vpliva na razvoj prostovoljstva in na povečevanje motivacije za vstop v dejavnosti, ki promovirajo medgeneracijsko solidarnost.

Za prenašanje projekta v širši prostor se že zanimajo nekatere sosednje občine in tudi Rdeči križ RS.

b) Sistem za vzdrževanje kakovosti življenja temelji na medgeneracijski solidarnosti in prostovoljstvu. Pri vzpostavitvi »Sistema« so snovalci projekta izhajali iz ugotovitev pilotske študije, ki so jo pred tem izvedli v mestni četrti Hudinja. Ugotovili so, da potrebe po medgeneracijski solidarnosti naraščajo;

da je prostovoljstvo v upadanju (starostna meja prostovoljcev je v poprečju 70 let); da se mladi v prostovoljstvo vključujejo le izjemoma in da je vzpostavljanje preglednosti o potrebah pomoči v blokovskih naseljih zaradi nezaupanja med ljudmi, v veliki meri onemogočeno. Na podlagi teh ugotovitev so pridobili strokovne podlage za vzpostavitev »Sistema«, ki vključuje naslednje točke:

- **informacijski sistem** s podatki o nosilcih odgovornosti v lokalnem okolju,
- **mrežo prostovoljcev,**
- **katalog prostovoljnih dejavnosti,**
- **preglednico prioritarnih potreb** ciljnih skupin ljudi, ki so potrebni pomoči: šolski otroci in mladina brezposelnih staršev, čakalci na prvo zaposlitev, brezposelni posamezniki, posamezniki na prehodu iz zaposlitve v upokojitve, starejši ljudje, ki nujno potrebujejo pomoč.

V prihodnosti za snovalce projekta predstavlja izziv vzpostavitev spletnega portala o *Sistemu za vzdrževanje kakovosti življenja*, ki bo dostopen na internetni strani, ko jim bo uspelo zbrati zadostna finančna sredstva.

4.3.7 Hiša sadeži družbe

Hiša sadeži družbe je prvi primer vzpostavitve medgeneracijskega centra v Sloveniji (Hiša sadeži družbe 2012). *»To je dejansko prava hiša, kakršno družina potrebuje. Imamo otroško sobo oz. mi ji pravimo mladinska soba, ki je namenjena mladim prostovoljcem, če se želijo umakniti in se med seboj pogovoriti. Poleg tega je tukaj še dnevna soba, kjer si obiskovalci lahko preberejo časopis ali knjigo, si skuhamo kavo. Imamo še jedilnico in kuhinjo in dve kopalnici, ki sta opremljeni s tuši. V spodnjih prostorih je tudi paviljon, kjer se po navadi izvajajo delavnice«* (predstavnica Hiše Sadeži družbe).

Projekt je nastal leta 2006, financira pa se iz različnih virov: finančni mehanizem Kraljevine Norveške, finančni mehanizem Republike Islandije, Kneževine Lihtenštajn in Kraljevine Norveške, Slovenska filantropija (Hiša sadeži družbe 2012). *»Za prihodnje razmišljamo, da bi hišo povezali z Mestno občino Murska Sobota, v smislu soustanoviteljstva, s čimer bi si zagotovili varen in dolgoročen obstoj hiše. Sredstva, ki jih omogoča občina, namreč niso vnaprej zagotovljena. Ker gre za enoletni razpis, smo tako odvisni od vsakega leta posebej«* (predstavnica Hiše Sadeži družbe).

Medgeneracijski programi, ki jih ponuja Hiša sadeži družbe, upoštevajo potrebe in zmožnosti starejše in mlajše generacije. Poudarek je na medgeneracijski izmenjavi znanj in izkušenj, vseživljenjskemu učenju in s tem novim možnostim zaposlovanja (Hiša sadeži družbe 2012).

Projekt sistematično povezuje prostovoljce in starejše ljudi in poteka v prostorih hiše Sadeži družbe v Murski Soboti ter v okoliških osnovnih in srednjih šolah, društvih upokojujencev in v nekaterih drugih organizacijah (kot je npr. Rdeči križ). V omenjenih prostorih potekajo različne delavnice povezane s tradicionalno obrtjo in umetnostjo (izdelovanje izdelkov iz slame, keramike, usnja lesa, lončarstvo, ipd.), z zdravim načinom življenja (kuharske delavnice, vrtičkarske delavnice) ter delavnice, ki prispevajo k boljši povezanosti mlajše in starejše generacije (fotografske in umetniške delavnice, gledališke igre, družabne igre na prostem, ipd.). Delavnice v celoti izvajajo prostovoljci pod okriljem mentorjev (Hiša sadeži družbe 2012).

Obiskovalci pa so v Hiši sadeži družbe dobrodošli tudi takrat, ko delavnice ne potekajo: *V hišo se lahko pride kadarkoli čez dan. V bistvu smo nek center, kjer se ljudje družijo, pogovarjajo in srečujejo. Imamo tudi računalnike in prost dostop do interneta. Včasih kdo pride k nam samo na kavo*« (predstavnica Hiša Sadeži družbe).

V Hiši sadeži družbe v prihodnje načrtujejo tudi ponudbo nekaterih storitev (npr. občasno varstvo otrok, oddaja prostorov v najem, rojstnodnevna praznovanja), saj želijo, da bi se v prihodnosti razvila v neko obliko socialnega podjetništva (Hiša sadeži družbe 2012).

5 ZAKLJUČEK IN PREDLOGI

V zaključku na podlagi analize domače in tuje literature, pregleda primerov dobrih praks iz tujine, preučitve temeljnih dokumentov in na podlagi analize pridobljenih empiričnih podatkov podajamo predloge za izboljšanje ureditve medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji.

Pred konkretnimi predlogi bomo najprej nekaj pozornosti namenili kritični oceni situacije na področju medgeneracijske solidarnosti pri nas, pri čemer je treba poudariti, da to ne pomeni, da imamo v Sloveniji področje medgeneracijske solidarnosti urejeno slabše kot drugje, ampak pomeni, da je to področje možno in potrebno še nadalje razvijati.

V Sloveniji medgeneracijska solidarnost poteka predvsem na mikro ravni, znotraj družine, kjer je po ugotovitvah Hlebec in drugih (2012) dobro razvita, kar še posebej velja za ožjo družino. Zaradi sodobnega načina življenja (pomanjkanje časa, težave z usklajevanjem dela in družine) pa vseh potreb, kljub močni družinski podpori, ne moremo zadovoljiti zgolj znotraj neformalnih omrežij. Pri razbremenitvi družin se lahko kot pomembni izkažejo skupnostni programi, ki s svojimi vsebinami lahko dopolnjujejo ali pa nadomeščajo družinske opore.

V Sloveniji že obstajajo posamezni projekti, ki s svojimi aktivnostmi pomembno prispevajo k izgradnji medgeneracijske solidarnosti v skupnosti (npr. Simbioza, projekti Inštituta Antona Trstenjaka, Hiša Sadeži družbe, aktivnosti Univerze za tretje življenjsko obdobje, projekt MGS-Razvoj potencialov mladinskih organizacij za medgeneracijsko sožitje in sodelovanje, ipd.). Težava pa je, da ker na sistemski ravni ne obstajajo smernice, ki bi urejale to področje, je obseg izvajanih aktivnosti in programov odvisen od iniciative posameznih subjektov, ki delujejo na področju medgeneracijske solidarnosti. V prihodnosti bi bilo zato smiselno načrtno razvijati in podpirati skupnostne programe, s poudarkom na vpetosti v lokalno okolje, npr. delovanje družinskih centrov, mladinskih centrov, medgeneracijskih središč, ipd.

Za doseg tega cilja pa je treba: uravnotežiti politične dokumente, in sicer tako, da bi se sprejel konsenz o tem kaj pomeni medgeneracijska solidarnost za državo; dobro bi bilo ustanoviti krovni organ, ki bi prevzel urejanje področja medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji; na podlagi podatkov iz raziskave, ki jo so opravili Hlebec in

drugi (2012), oblikovati kriterije za vzpostavitev medgeneracijskih skupnostnih programov in podpirati znanstvene raziskave in strokovne razprave na to temo.

Iz političnih dokumentov, ki v Sloveniji urejajo področje medgeneracijske solidarnosti, lahko razberemo, da so le-ti v večji meri osredotočeni na vidik nudenja pomoči mladih starejšim osebam. Obratna perspektiva, ki bi upoštevala pomoč starejših mladim, je praktično neobstoječa, čeprav (zlasti) tuji dokumenti na več mestih izpostavljajo idejo, da je medgeneracijska solidarnost nekaj recipročnega, nekaj od česar imajo koristi vsi deležniki.

Zanimivo je tudi dejstvo, da se po eni strani v političnih dokumentih poudarja aktivno staranje, obenem pa so programi medgeneracijske solidarnosti oblikovani na način, da so starejše osebe prejemniki pomoči, in ne dajalci, čeprav se v javnosti izpostavlja pomen njihovih izkušenj in znanj za mlajše generacije. Starejši, po navedbah sogovornikov, s katerimi smo izvedli intervjuje, opravijo veliko prostovoljnega dela. To potrjujejo tudi podatki različnih raziskav in zato bi bilo smiselno ta vidik upoštevati v političnih dokumentih, ki urejajo to področje. To dokazujejo tudi že obstoječe družbene iniciative.

Poleg pregleda političnih dokumentov s področja medgeneracijske solidarnosti smo v okviru analize stanja v Sloveniji izvedli tudi intervjuje s predstavniki organizacij in institucij, ki delujejo na tem področju oz. jih ta tematika posredno zadeva ter s strokovnjaki na tem področju. Sogovorniki ugotavljajo, da trenutna situacija na področju medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji ni zadovoljivo urejena. Poglavitni problem vidijo intervjuvanci v tem, da to področje ni sistemsko urejeno, kar pomeni, da medgeneracijska solidarnost ni posebej opredeljena v zakonih, sprejemanje politik med posameznimi resorji s tega področja ni medresorsko usklajeno, tudi sistemska podprtost delovanja NVO, ni ustrezna. Sogovorniki pogrešajo krovno telo, ki bi imelo pregled nad stanjem v državi (kdo se ukvarja s tem področjem, na kakšen način, ipd.) in ki bi skrbelo za uresničevanje sistemskih usmeritev.

V praksi je problematična tudi nedefiniranost pojma »medgeneracijska solidarnost«, ki se pogosto razume zgolj z vidika pomoči in solidarnosti do starejših, medtem ko bi moral biti poudarek na medsebojnem sodelovanju generacij.

V skladu s podanimi ugotovitvami predlagamo naslednje spremembe:

1. Nekateri sogovorniki so v intervjujih opozorili na **nedefiniranost pojma medgeneracijska solidarnost**, zato bi morali premisliti o **konceptualni opredelitvi tega pojma** na nacionalni ravni. Poudarek bi moral biti na **medsebojni povezanosti in solidarnosti vseh generacij**.
2. Posebna pozornost bi morala biti namenjena **srednji generaciji**, ki je, glede na podatke različnih raziskav, tudi najbolj obremenjena, saj pomaga tako starim kot mladim v krogu družine, poleg tega pa je tudi aktivno zaposlena. Zaradi današnjega načina življenja obstaja za srednjo generacijo nevarnost izgorevanja in zato bi morali v večji meri delati na tem, da bi se omenjeno generacijo nekoliko razbremenilo. Pri tem bi bilo treba izhajati iz potreb družin, ki po podatkih Rakar in drugih (2010), v okviru neformalnih omrežij niso zadovoljene v zadostni meri (npr. občasno varstvo otrok, počitniško varstvo otrok, vključenost v interesne dejavnosti, učna pomoč). Na tem mestu bi pomembno vlogo lahko prevzeli **skupnostni programi oz. projekti NVO**, ki bi srednjo generacijo (predvsem ženske) lahko razbremenili v naslednjih točkah:
 - občasno in počitniško varstvo otrok bi lahko nudile t.i. »nadomestne babice oz. nadomestni dedki«. Organizirano varstvo otrok bi lahko potekalo v okviru dejavnosti NVO, kamor bi se starejši vključevali kot prostovoljci, saj raziskave in izsledki intervjujev kažejo, da starejši opravijo veliko prostovoljnega dela. Pomembno je, da se pri vzpostavljanju tovrstne oblike sodelovanja med mladimi in starejšimi jasno definira vloga vseh akterjev in da obstajajo vnaprej določeni okvirji pričakovanj, o tem kaj in koliko kdo daje oz. prejema. Tovrstne dejavnosti bi se lahko odvijale npr. v okviru programov družinskih centrov, saj ti že sedaj ponujajo organizirano varstvo otrok.
 - Na podoben način bi lahko v okviru skupnostnih programov in aktivnosti NVO potekala tudi učna pomoč, ki bi jo npr. upokojeni pedagoški delavci nudili otrokom in mladim.

Pri obeh vrstah pomoči gre za obojestranske koristi: razbremenitev staršev na eni strani in blaženje občutkov osamljenosti starejših na drugi strani.

3. Situacija na področju medgeneracijske solidarnosti se v Sloveniji od posamezne lokalne skupnosti do druge zelo razlikuje, saj je, po navedbah raziskav in izsledkov intervjujev, raven medgeneracijskega sodelovanja odvisna predvsem od angažiranih posameznikov v društvih in skupnosti. Zato predlagamo, da bi se v prihodnje **načrtno lotili priprave medgeneracijskih programov** in poskrbelo za določeno mero zunanje spodbude (s strani države), vključno z **izobraževanjem ključnih oseb, ki bodo pobudniki medgeneracijskega sodelovanja v skupnosti**. Za vzpostavitev in ohranjanje medgeneracijske solidarnosti v skupnosti bi lahko skrbeli **koordinatorji na regionalni oz. lokalni ravni** (v prvi vrsti bi to nalogo lahko prevzeli medgeneracijski centri, v kolikor pa v nekem lokalnem okolju tovrsten center ne obstaja pa tudi mladinski centri, družinski centri, kakšna druga društva, ipd.). Naloge koordinatorja bi bile naslednje:

- analiza potreb v lokalnem kraju,
- izobraževanje prostovoljcev,
- vodenje info točke,
- povezovanje različnih društev v mrežo organizacij,
- koordinacija aktivnosti in dogodkov, ki se na temo medgeneracijske solidarnosti odvijajo v lokalnem okolju.

Medgeneracijski center »Hudinja« Celje ima že razvit koncept kako predstavljeno idejo udejanjiti v praksi. Z namenom spodbujanja medgeneracijske solidarnosti v lokalnem okolju, ga že uporabljajo v četrtini skupnosti Hudinja, zanj pa se zanimajo tudi sosednje občine. Njihov program je predstavljen v poglavju o primerih dobrih praks v Sloveniji.

4. Za uspešno delovanje koordinatorjev na regionalni oz. lokalni ravni pa bi bilo smiselno, da bi na nacionalni ravni obstajala neka krovna organizacija, ki bi koordinatorje z lokalne oz. regionalne ravni povezala v mrežo. Krovna organizacija bi podporo pri delovanju koordinatorjev lahko zagotavljala na sledeč način:

- izobraževanje koordinatorjev z lokalne oz. regionalni ravni,
- informiranje o razpisih, izdaja publikacij in brošur,
- prenos dobrih praks med koordinatorji z regionalne oz. lokalne ravni.

Krovne organizacije so uveljavljena praksa v tujini, poznajo jih v Španiji, na Švedskem, Združenem kraljestvu in Nemčiji. Pri nas bi to nalogo, zaradi dolgoletnega delovanja in bogatih izkušenj na tem področju, lahko denimo opravljal Inštitut Antona Trstenjaka.

5. Rešitve bi bilo smiselno iskati v že **obstojećih pobudah in oblikah solidarnosti v skupnosti**, ki je bila v Sloveniji v preteklosti dobro razvita ter obuditi tradicijo medgeneracijske solidarnosti. Raziskovalci ugotavljajo, da majhen delež medgeneracijskih vezi med sosedi kaže na še izredno velik in neizkoriščen potencial lokalne skupnosti za vzpostavljanje medgeneracijske solidarnosti, katerega bi bilo treba v prihodnje načrtneje krepiti. To bi bilo možno spodbujati prek dogodkov, ki bi jih organizirale četrtne skupnosti ali druge lokalne skupnosti (npr. dan sosedov, ali pa dogodek kot je Fešta na Fužinah ipd.). Še posebej aktualni bi bili spoznavni dogodki med sosedi v novih soseskah – na javnih prostorih znotraj sosesk.
6. Intervjuvanci izpostavljajo, da v Sloveniji **primanjkuje primernih prostorov**, kjer bi lahko potekala medgeneracijska solidarnost. Premisliti bi bilo treba, kako bi lahko na podlagi obstoječe situacije izgrajevali medgeneracijsko solidarnost, saj v Sloveniji že sedaj obstajajo določene prostorske možnosti, kamor bi lahko umestili programe medgeneracijske solidarnosti (kot so npr. družinski centri, primerni bi bili tudi mladinski centri, društva upokojencev domovi za ostarele, prostori četrtnih skupnosti, medgeneracijski centri, ipd.). Treba bi bilo torej **zagotoviti institucionalno podprtost** za izvajanje programov medgeneracijske solidarnosti, kjer bi se različne generacije lahko srečevale in prihajale v stik. V Sloveniji na tem mestu dober zgled predstavlja Hiša sadeži družbe v Murski Soboti. Podobne centre poznajo tudi v tujini, ki so s svojimi aktivnostmi vpeti v lokalno skupnost, v kateri delujejo.
7. Z zavedanjem o pomenu medgeneracijske solidarnosti za družbo je treba začeti že zelo zgodaj v posameznikovem življenju. Pomembna je namreč vzgoja **za medgeneracijsko solidarnost**, zato je na tem mestu v ospredju predvsem **vloga vzgojno-izobraževalni institucij**, kjer bi bilo treba:
 - **v kurikulumu osnovnih in srednjih šol dati večji poudarek tematiki medgeneracijske solidarnosti**, npr. v okviru obšolskih in prostovoljnih

dejavnosti ter tudi v okviru šolskih predmetov, ki jih je mogoče povezati s to tematiko. Predlagamo, da se podpre projekte kot je npr. projekt Simbioza, ki ga želi Zavod Y vključiti tudi v izobraževalne institucije.

- **Spodbujati bi bilo treba prostovoljstvo starejših, da bi se vključili ne le v kurikulum, ampak v celotno delovanje šole kot mentorji, pomočniki učiteljev, inštruktorji, pri ustvarjanju skupnih projektov.** To je dobro razvito v vseh izbranih evropskih državah, ki smo jih predstavili v pričujoči nalogi: v Španiji sta na tem področju pomembna projekt INTERGEN in NUGRAN program, na Švedskem obstaja projekt »Dedki v šolah«, v Nemčiji Zvezni konzorcij nemških seniorskih združenj pokriva to področje, medgeneracijsko sodelovanje v šolah pa je izrazito tudi v Združenem kraljestvu.

8. Medgeneracijsko solidarnost bi morali **spodbujati tudi v samih podjetjih**, med zaposlenimi. Načrtovanje in obvladovanje medgeneracijskih razlik v delovnem okolju je možno doseči na različne načine, in sicer z **mentorskimi shemami, krožnim zaposlovanjem, medgeneracijskim managementom**, ipd., o čemer smo podrobneje govorili v četrtem poglavju pričujoče naloge.
9. **Medgeneracijsko solidarnost bi bilo smiselno v večji meri promovirati s kampanjami v medijih.** K temu bi lahko veliko prispevali tudi ambasadorji EL 2012, ki bi se morali bolj angažirati v svoji vlogi (morda tudi po izteku EL 2012). Nekateri sogovorniki so predlagali, da bi bilo treba za ambasadorje v prihodnje pripraviti nek program, v katerem bi bilo točno določeno, kje bodo nastopali in kaj bodo delali.
10. Z namenom, da bi ugotovili, kakšne so sploh potrebe po medgeneracijski solidarnosti in kakšne so možnosti za njeno vzpostavitve, bi bilo treba **podpirati raziskave in strokovne razprave**, ki bi jasno definirale pojem medgeneracijske solidarnosti, združile strokovnjake na tem področju in pripomogle k bolj poglobljenemu uvidu v obravnavano tematiko. V prvi vrsti pa bi morali opraviti popis izvajalcev programov medgeneracijskega sodelovanja in aktivnosti, ki se odvijajo na tem področju.

11. Raziskava o Medgeneracijski solidarnosti v Sloveniji (Hlebec in drugi 2012) v veliki meri omogoča razvoj nekaterih kriterijev za oblikovanje skupnostnih programov, ki bi jih pri načrtni krepitvi medgeneracijske solidarnosti bilo dobro upoštevati.

Upamo, da bodo ugotovitve in predlogi predstavljeni v tem dokumentu naročniku naloge koristili pri vpeljavi sistemskih rešitev za izgradnjo medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji, zlasti na skupnostni ravni. Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji obstaja na vseh ravneh, na skupnostni ravni poznamo kar nekaj dobrih praks, doseženo pa bi bilo smiselno v prihodnje nadgrajevati in v še večji meri spodbujati in podpirati.

6 LITERATURA IN VIRI

Albertini, M., Kohli, M. in C. Vohel. 2007. Intergenerational Transfers of time and money in European families: common patterns different regims? *Journal of European Social Policy* (17): 319–334. V: Filipovič Hrast, M. in V., Hlebec. 2009. Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji in tranzicijske spremembe. V: Tašner, V., Lesar, I., Antić, M.G., Hlebec, V., in Pušnik, M. (ur.). *Brez spopada : kultur, spolov, generacij* (195–214). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Bengston, V. L. in P. S. Oyama. 2007. *Intergenerational Solidarity: Strengthening Economic and Social Ties*. United Nations Headquarters New York: Expert Group Meeting (23–25 October 2007): Department of Economic and Social Affairs. Division for Social Policy and Development. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/egm_unhq_oct07_bengtson.pdf (25. marec 2012).

Beth Johnson Foundation. 2011. *A Guide to Intergenerational Practice*. Stoke-on-Trent. Dostopno prek: <http://www.centreforip.org.uk/res/documents/page/BJFGuidetoIPV2%20%2028%20Mar%202011.pdf> (18. januar 2012).

Beth Johnson Foundation. 2012. Centre for Intergenerational practice. Dostopno prek: <http://www.centreforip.org.uk/> (17. januar 2012).

Bostrom, A. K. 2000. Sweden. V: Hatton Yeo, A. in T. Ohsako (ur.) *Intergenerational programmes: public policy and research implications – an international perspective* (49–53). Stoke on Trent: The Beth Johnson Foundation, Hambourg: UNESCO Institute for Education, UIE. Dostopno prek: www.unesco.org/education/uie/pdf/intergen.pdf (16. januar 2012).

Bostrom, A. K. 2011. Lifelong Learning in Intergenerational Settings. The Development of the Swedish Granddad Program From Project to National Association. *Journal of Intergenerational Relationships* (9): 293-306.

Crowther, K. in K. Merill. 2010. *Evaluation of the generations together programme – learning so far*. Department for Education.

Die Bundesarbeitsgemeinschaft der Senioren-Organisationen (BAGSO). 2012. Dostopno prek: <http://www.bagso.de/> (10. april 2012).

Dimovski, V. in J. Žnidaršič. 2007. Ekonomski vidiki staranja prebivalstva v Sloveniji: kako ublažiti posledice s pristopom aktivnega staranja. *Kakovostna starost*, 10 (1): 2–15.

Dremelj, P. 2003. Sorodstvene vezi kot vir socialne opore posameznikov. *Družboslovne razprave*, 19 (43): 149-170.

Dremelj, P. 2007. Vloga družinskih medosebnih odnosov v okoliščinah pozne moderne. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

ESS (Evropski Socialni Skladi). 2012. *Projekt »Z roko v roki« – medgeneracijsko sožitje*. Dostopno na: <http://www.eu-skladi.si/skladi/primeri-dobrih-praks/opropi/projekt-z-roko-v-roki-medgeneracijsko-soitje> (9. julij 2012).

European Map of Intergenerational Learning (EMIL). 2012. *EMIL Case Study, Teddy Bear Project, Sweden*. Dostopno prek: <http://www.emil-network.eu/> (5. april 2012).

European Commission. 2010. *Commission staff working document ex-ante evaluation: accompanying document to the decision of the european parliament and of the council on the European Year for Active Ageing (2012)*.

European Commission. 2012. *Active ageign and solidarity between generations – A statistical portrait of the European Union 2012*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Eurostat. 2012. Population – demography. Dostopno prek: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/data/database> (16. januar 2012).

Goff, K. 2004. Senior to senior: living lessons. *Educational Gerontology* (30): 205–217.

Filipovič Hrast, M. in V., Hlebec. 2009. Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji in tranzicijske spremembe. V: Tašner, V., Lesar, I., Antić, M.G., Hlebec, V., in Pušnik,

M. (ur.). *Brez spopada : kultur, spolov, generacij* (195–214). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Fischer, Thomas in Kretschmer, Thomas. 2007. *Country Report: Germany*. Dostopno prek: http://www.iglooproject.eu/files/a_6_national_report_germany.pdf (10. april 2012).

Fryshuset. 2012. Dostopno na http://www.fryshuset.se/Fryshuset/in_english.aspx in spletna stran European Map of Intergenerational Learning (EMIL). Dostopno prek: <http://www.emil-network.eu/> (5. april 2012).

Fundacija za izboljšanje zaposlitevnih možnosti PRIZMA. 2012. *Izzivi medgeneracijskega sodelovanja na področju dela*. Maribor: Fundacija za izboljšanje zaposlitevnih možnosti PRIZMA, ustanova.

Granville, G. 2002. *A review of Intergenerational Practice in the UK*. Stoke-on-Trent: Beth Johnson Foundation. Dostopno prek: <http://www.ccip.org.uk/Libraries/Local/949/Docs/Review%20of%20IP%20in%20UK.pdf> (16. januar 2012).

Hatton-Yeo, A. 2000. The United Kingdom. V Hatton Yeo, A. in T. Ohsako (ur.) *Intergenerational programmes: public policy and research implications – an international perspective* (53–56). Stoke on Trent: The Beth Johnson Foundation, Hambourg: UNESCO Institute for Education, UIE. Dostopno prek: www.unesco.org/education/uie/pdf/intergen.pdf (16. januar 2012).

Hatton-Yeo, A. 2006. *Intergenerational Programmes: an Introduction and Examples of Practice*. Stoke-on-Trent: Beth Johnson Foundation. Dostopno prek: <http://www.centreforip.org.uk/res/documents/publication/Intergenerational%20Programmes%20%20an%20introduction%20and%20example.pdf> (16. januar 2012).

Hatton-Yeo, A. 2007. *Intergenerational practice: Active Participation Across the Generations*. Stoke on Trent: Beth Johnson Foundation.

Hatton-Yeo, A. in T. Schlimbach. 2007. *European Approaches to Inter-Generational Lifelong Learning: Country Report England*. University of Erlangen-Nuremberg: Eagle

Consortium. Dostopno prek: <http://www.eagle-project.eu/welcome-to-eagle/policies-programmes-initiatives> (2. april 2012).

Henkin, N. Z. 2007. Communities for All Ages: A practical model. V: Sanchez, M. (ur.). *Intergenerational programmes: Towards a society for all ages* (147–167). Social Studies Collection, No. 23. Barcelona: The »la Caixa« Foundation. Dostopno prek: http://obrasocial.lacaixa.es/StaticFiles/StaticFiles/c13fef33006d5210VgnVCM200000128cf10aRCRD/es/vol23_en.pdf (28. marec 2012).

Hiša Sadeži družbe. 2011. Intervju s predstavnico Hišo sadeži družbe. Murska Sobota, 20. avgust.

Hiša sadeži družbe. 2012. Dostopno na: <http://hisa.sadezidruzbe.org/index.php?id=2&lang=sl> (9. julij 2012).

Hlebec, V. 2003. Socialna omrežja starostnikov v Sloveniji. *Družboslovne razprave*, XIX (43): 171-182.

Hlebec, V. 2004. Socialna opora starostnikov v perspektivi spolov. *Teorija in praksa*, 41 (5/6): 992-1007.

Hlebec, V. (ur.). 2010. *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej.

Hlebec, V., Filipovič Hrast, M., Kump, S., Jelenc Krašovec, S., Pahor, M. in B. Domajnko. 2012. *Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Inštitut Antona Trstenjaka. 2012a. *Sožitje – Socialna mreža medgeneracijskih programov za kakovostno staranje*. Dostopno na: <http://www.inst-antonatrstenjaka.si/sozitie/projekti/1.html> (9. julij 2012).

Inštitut Antona Trstenjaka. 2012b. *Sožitje – medgeneracijska središča*. Dostopno na: <http://www.inst-antonatrstenjaka.si/sozitie/projekti/17.html> (9. julij 2012).

Jarrot, S. E. 2007. *Programs that affect Intergenerational Solidarity*. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/egm_unhq_oct_07_jarrott.pdf (25. oktober 2011).

Jarvis, P. 2001. *Learning and later life: and introduction for educators and carers*. London: Kogan Page.

Kac Herkovič, A. 2010. *Življenje v preteklosti: zgodbe stanovalcev Koroškega doma starostnikov Slovenj Gradec: z roko v roki*. Slovenj Gradec: Gimnazija Slovenj Gradec.

Kaplan, M. S. 2001. *School – based intergenerational programmes*. Penn State University.

Kaplan, M. S. 2002. *Intergenerational programmes in Schools: Considerations of Form and Function*. *Intergenerational Review of Education*, 48 (5): 305–334.

Kociper, G. 2011. *Medgeneracijsko središče Zgornja Šiška v Ljubljani: urbanistična zasnova in idejni načrt*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje: Fakulteta za arhitekturo.

Kolarič, Z. 2011. Medgeneracijska solidarnost v primeru reform evropskih držav blaginje. V: Mandič, S., Filipovič Hrast, M. (ur.). (205–225). *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: Aristej.

Kump, S. 2009. Krepitev skupnosti s pomočjo medgeneracijskih programov učenja. V: Tašner, V., Lesar, I., Antić, M.G., Hlebec, V., in Pušnik, M. (ur.). *Brez spopada : kultur, spolov, generacij* (229–241). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

La Red Intergenerational. 2012. Dostopno prek: <http://www.redintergeneracional.es/> (2. april 2012).

Lavrič, M. in S. Flere. 2011. Demografske spremembe in medgeneracijsko sodelovanje. V: Lavrič, M. (ur.). *Mladina 2010: družbeni profil mladih v Sloveniji* (63–93). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Maribor: Aristej, 2011.

MacCallum, J., Palmer D., Wright P., Cumming-Potvin W., Northcote, J.; Booker M., Tero C. 2006. Community building through intergenerational exchange programs. Australia: National Youth Affairs Research Scheme. V: Pinazo, S. in M. Kaplan. 2007. The benefits of intergenerational programmes. V: Sanchez, M. (ur.).

Intergenerational programmes: Towards a society for all ages (64–92). Social Studies Collection, No. 23. Barcelona: The »la Caixa« Foundation. Dostopno prek: http://obrasocial.lacaixa.es/StaticFiles/StaticFiles/c13fef33006d5210VgnVCM200000128cf10aRCRD/es/vol23_en.pdf (28. marec 2012).

Mali J. in M. Nagode. 2009. Medgeneracijsko sožitje kot temelj sodobne socialne politike v Sloveniji. V: Tašner, V., Lesar, I., Antić, M.G., Hlebec, V., in Pušnik, M. (ur.). *Brez spopada : kultur, spolov, generacij* (215–228). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Mandič, S. 2009. Medgeneracijsko zavezništvo, izmenjava virov blaginje in sodobne dileme. V: Hlebec, V. (ur.) *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Aristej.

MDDSZ. 1997. Program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/program_starejsi_2005.pdf (6. junij 2012).

MDDSZ. 2006. *Strategija varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/strategija-SI-starejsi.pdf (6. junij 2012).

MDDSZ. 2011. *Strategija za kakovostno staranje, solidarnost in sožitje generacij v Sloveniji za obdobje 2011 do 2015*. Delovno gradivo za pomoč delovnim skupinam. (5. julij 2011).

MDDSZ. 2012a. *Program aktivnosti in prednostnih nalog v Republiki Sloveniji v okviru Evropskega leta aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti 2012 (osnutek)*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/teme_projekti/el2012/ (15. februar 2012).

MDDSZ. 2012b. *Slovenija začenja evropsko leto aktivnega staranja in solidarnosti med generacijami*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/1939/6858/f26c5c9a5a/ (11. april 2012).

MDDSZ. 2012c. *Javni razpis za sofinanciranje programov v podporo družini v letih 2012-2013*. Razpisna dokumentacija:

[http://www.mddsz.gov.si/si/o_ministrstvu/javne_objave/javni_razpisi_in_javna_narocila/?tx_t3javnirazpis_pi1\[show_single\]=952](http://www.mddsz.gov.si/si/o_ministrstvu/javne_objave/javni_razpisi_in_javna_narocila/?tx_t3javnirazpis_pi1[show_single]=952) (15. februar 2012).

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. 2012. *Kohezijski e-kotiček*, 2012 (42). Republika Slovenija: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo in EU: Evropski sklad za regionalni razvoj, Kohezijski sklad, Evropski socialni sklad. Dostopno na: <http://www.eu-skladi.si/za-medije/novice-in-sporocila-za-javnost/e-novice/kohezijski-e-koticek/files/e-novice-maj.pdf> (9. julij 2012).

Mreža MGS. Dostopno na: <http://www.mgs-mreza.si/sl/Domov/tabid/156/Default.aspx> (5. julij 2012).

MŠŠ. 1999. *Kurikulum za vrtce*. Dostopno prek: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/vrtci/pdf/vrtci_kur.pdf (10. junij 2012).

*Nacionalni program socialnega varstva za obdobje 2013-2020*¹⁵ (gradivo za javno razpravo: 8. 7. 2011). Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/npsv_11_20_pr_080711.pdf (9. marec 2012).

National Profile Sweden. 2012. *European Map of Intergenerational Learning (EMIL)*. Dostopno prek: <http://www.emil-network.eu/news/national-profile---sweden> (5. april 2012).

Newman, S. in A. Hatton-Yeo. 2008. Intergenerational Learning and the Contributions of Older People. *Ageing Horizons* (8): 31–39. Dostopno prek: http://www.ageing.ox.ac.uk/system/files/ageing_horizons_8_newmanetal_ll.pdf (2. april 2012).

Newman, S. in M. Sanchez. 2007. Intergenerational programmes: concept, history and models. V: Sanchez, M. (ur.). *Intergenerational programmes: Towards a society for all ages*. Social Studies Collection, No. 23. Barcelona: The »la Caixa« Foundation. Dostopno prek: http://obrasocial.lacaixa.es/StaticFiles/StaticFiles/c13fef33006d5210VgnVCM200000128cf10aRCRD/es/vol23_en.pdf (28. marec 2012).

¹⁵ V javni razpravi.

NOVITA. 2012. *Medgeneracijsko sodelovanje skozi oko osnovnošolca*. Dostopno na: http://www.drustvo-novita.org/NOVITA/Medgeneracijsko_sodelovanje_skozi_oko_osnovnosolca/Medgeneracijsko_sodelovanje_skozi_oko_osnovnosolca.html (9. junij 2012).

Projektbüro »Dialog der Generationen«. 2012. Dostopno prek: http://www.generationendialog.de/cms/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 (10. april 2012).

Resolucija o Nacionalnem programu socialnega varstva 2006-2010. Ur. l. RS, št. 39/2006.

Schlimbach, T. 2007. *Funding of Intergenerational Practice. Report of the Findings of a Survey*. Stoke-on-Trent, Beth Johnson Foundation. Dostopno prek: <http://www.ccip.org.uk/Libraries/Local/949/Docs/Funding%20Report.pdf> (24. april 2012).

Sedmak, M. in A. Parent. 2008. *Medgeneracijska solidarnost za družbe sožitja in socialne povezanosti. Zaključki konference slovenskega predsedstva Brdo, Slovenija 28.- 29. aprila 2008*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/solidarity_slo.pdf (10. februar 2012).

Springate, I., Atkinson M. in K. Martin. 2008. *Intergenerational practice: a review of the literature*. National Foundation for Educational Research. Dostopno prek: <http://www.nfer.ac.uk/nfer/publications/LIG01/LIG01.pdf> (16. januar 2012).

Stropnik, N. 2005. Medgeneracijski transferji dohodkov. V: Črnak-Meglič, A. (ur.). *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji (57-77)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: Aristej.

SURS. 2012a. *Izdatki in viri financiranja socialne zaščite (ESSPROS). Izdatki za socialne prejemke programov socialne zaščite (mio EUR), Slovenija, letno – opombe*. Dostopno prek: http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Footnote.asp?File=1262201S.px&path=../Database/Dem_soc/12_socialna_zascita/01_12622_izdatki/&ti=Izdatki+za+socialne+prejemke

+programov+socialne+za%9A%E8ite+%28mio+EUR%29%2C+Slovenija%2C+letno
&lang=2&ansi=1&noofvar=4&multilang= (25. marec 2012).

SURS. 2012b. *SI-Stat podatkovni portal, Demografsko in socialno področje. Število prebivalstev, Slovenija in kohezijski regiji*. Dostopno na: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/10_stevilo_preb/05_05C10_prebivalstvo_kohez/05_05C10_prebivalstvo_kohez.asp (6. julij 2012).

Šadl, Z. in V. Hlebec. 2011. Stiki med mladimi in starimi ljudmi ter neformalna skrb za stare ljudi v Evropi. V: Mandič, S., Filipovič Hrast, M. (ur.). *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb* (107–139). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: Aristej.

Šircelj, M. 2009. Staranje prebivalstva v Sloveniji. V: Hlebec, V. (ur.). *Starejši ljudje v družbi sprememb* (15–43). Maribor: Aristej.

Vegeris, S. in V. Campbell-Barr. 2008. *Supporting an intergenerational centre in London: Scoping the evidence*. London: Policy Studies Institute, London Development Agency.

Veelken, Ludger. 2000. Chapter Five. Germany. V Hatton-Yeo, A. in Toshio, O. (ur.), *Intergenerational programmes: Public Policy and Research Implications: An international Perspective* (26–30). Paris: The UNESCO Institute for Education. The Beth Johnson Foundation.

Zaidi, A., Gasior, K. in A. Sidorenko. 2010. *Intergenerational Solidarity: Policy Challenges and Societal Responses*. Policy brief July 2010. Vienna: European Centre for Social Welfare Policy and Research.

Zavod Y. 2011. *Ostanimo v stiku. Zaključno poročilo projekta Simbioz@ e-pismena Slovenija*. Ljubljana: Zavod Y za skupno prihodnost.

Zeldin, S., McDaniel, A. K., Topitzes, D. in M. Calvert. 2000. *Youth in decision-making: a study on the impacts of youth on adults and organizations*. Chevy Chase. MD: Inovation Center for Community and Youth Development.

PRILOGA

Iztočnice za intervju

1. Opis situacije na področju medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji

- Kaj v vaši organizaciji razumete pod terminom medgeneracijska solidarnost? Zakaj je medgeneracijska solidarnost pomembna?
- Ali tudi sami izvajate oz. sodelujete v kakem programu s področja medgeneracijske solidarnosti?
- Kako bi ocenili trenutno situacijo na področju medgeneracijske solidarnosti v Sloveniji? Kako je to področje urejeno v Sloveniji?
- Kateri so glavni izzivi na področju vzpostavljanja medgeneracijske solidarnosti v slovenski družbi?
- Ali poznate kakšne dobre prakse/programe s področja medgeneracijske solidarnosti, ki jih izvajajo druge organizacije? Zakaj so delovale dobro? (v mislih imamo programe, ki so bodisi osredotočeni na eno bodisi na drugo generacijo)

2. Leto aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti 2012

- Kako dobro ste seznanjeni z omenjenim letom?
- Kako bo Leto aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti 2012 pripomoglo k izboljšanju področja medgeneracijske solidarnosti?

3. Predlogi za izboljšanje

- Kako naj bi se v prihodnje razvijal medgeneracijski dialog?
- Kaj bi bilo treba razviti/izboljšati, da bi imela največje koristi vsaka generacija posebej?
- Ali poznate kake tuje dobre prakse, ki bi jih bilo možno implementirati v naše okolje?